

Fri bevægelighed for varer

Håndbog i anvendelsen
af traktatens bestemmelser
om varernes frie bevægelighed

Fri bevægelighed for varer

Håndbog i anvendelsen
af traktatens bestemmelser
om varernes frie bevægelighed

Udarbejdelse af udkast: Generaldirektoratet for Erhvervs politik,
Direktorat C — Lovgivnings politik

Ansvarsfraskrivelse:

Hverken Europa-Kommissionen eller personer, der handler på dennes vegne, kan gøres ansvarlige for anvendelsen af oplysningerne i denne publikation eller for eventuelle fejl, som den trods omhyggelig gennemarbejdning måtte indeholde. Indholdet af publikationen afspejler ikke nødvendigvis Europa-Kommissionens holdning eller mening.

Bemærkninger eller forslag vedrørende publikationen kan sendes til: Generaldirektoratet for Erhvervspolitik, kontor C2.

The Enterprise & Industry online magazine (http://ec.europa.eu/enterprise/e_i/index_en.htm) covers issues related to SMEs, innovation, entrepreneurship, the single market for goods, competitiveness and environmental protection, better regulation, industrial policies across a wide range of sectors, and more.

The printed edition of the magazine is published three times a year. You can subscribe online (http://ec.europa.eu/enterprise/e_i/subscription_en.htm) to receive it — in English, French or German — free of charge by post.

**Europe Direct er en service, der har til formål at hjælpe
med at besvare Deres spørgsmål om Den Europæiske Union**

**Frikaldsnummer (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Nogle mobiloperatører tillader ikke opkald til 00 800-numre eller tager betaling for sådanne opkald.

Yderligere oplysninger om EU findes på internettet (<http://europa.eu>).

Bibliografiske data findes bagest i publikationen.

Luxembourg: Den Europæiske Unions Publikationskontor, 2010

ISBN 978-92-79-13474-6

doi:10.2769/2398

© Den Europæiske Union, 2010

Gengivelse tilladt med kildeangivelse, medmindre andet er anført.

Gengivelse eller brug af tredjeparts ophavsretligt beskyttede materiale er betinget af, at der indhentes forudgående tilladelse hos rettighedshaveren/rettighedshaverne.

Omslagsbillede: Freight containers © Binkski #15628201 — Fotolia.com

Printed in Belgium

TRYKT PÅ IKKE-KLORBLEGET PAPIR

Forord

Denne håndbog i anvendelsen af traktatens bestemmelser om varernes frie bevægelighed er tænkt som en hjælp til at få indblik i den hidtidige udvikling og de nye udfordringer set fra en jurists synspunkt, idet dette område er grundlæggende for europæisk integration. Det indre marked for varer er blevet en af det europæiske projekts succes historier og er fortsat en fremtrædende katalysator for vækst i EU.

Selv om håndbogen ikke er den første af sin art, var de tidligere udgaver primært beregnet som et praktisk værktøj til kandidatlande og/eller nationale myndigheder, så disse kunne gøre sig bekendt med begrebet EF-traktatens artikel 28-30. Denne seneste version er mere detaljeret. Den afspejler de arbejds erfaringer, der er opsamlet hos Kommissionens tjenestegren for anvendelsen af traktatens bestemmelser om fri bevægelighed for varer (⁽¹⁾), og giver et billede af de handelshindringer, som man førhen og stadig i dag støder på i praksis. Håndbogen indeholder et sammendrag af den relevante retspraksis suppleret med kommentarer, som dog ikke må opfattes som en udtømmende behandling af emnet. Den er snarere tænkt som en arbejdsbog med fokus på spørgsmål, der er dukket op i løbet af den praktiske anvendelse af disse traktatbestemmelser, og med svar på disse spørgsmål.

Håndbogen kan vise sig at være nyttig for medlemsstaternes nationale forvaltninger såvel i henseende til den bestående lovgivning som under forberedelsen af nye lovforslag. Praktiserende jurister, der rådgiver klienter om forhold på det indre marked, kan også have gavn af vejledning på det ikke-harmoniserede område. Endelig har det indre marked altid tiltrukket sig opmærksomhed fra tredjelande, som var ivrige efter at forstå de retlige rammer for det europæiske marked og lære af den erfaring, som Europa har høstet de sidste 50 år. Denne håndbog kan give nyttig indsigt i så henseende.

Håndbogen afspejler loven og retspraksis pr. 31. december 2009. EU-lovgivning og EF-Domstolens afgørelser findes i *Eurlex* (eur-lex.europa.eu). Domme afsagt efter 17. juni 1997 er også tilgængelige på EU-Domstolens websted (curia.europa.eu).

Håndbogen er ikke juridisk bindende og er ikke nødvendigvis udtryk for Kommissionens officielle holdning.

Efter ikrafttrædelsen af Lissabontraktaten er EF-traktaten ændret og omdøbt til traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (TEUF). Bestemmelserne om frie varebevægelser (tidl. artikel 28-30 i EF-traktaten) er ikke ændret, men omnummereret som artikel 34-36 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde. Der er også andre artikler, der er omnummereret. I denne publikation anvendes den nye nummerering i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde, også når der henvises til domme afsagt af Domstolen i henhold til EF-traktaten.

(¹) Denne anden udgave af håndbogen er udarbejdet af Santiago Barón Escámez, Sylvia Ferretti, Juliana Frenedo, Octavien Ginalski, Maciej Górka, Hans Ingels, Christos Kyriatzis, Florian Schmidt, Carolina Stege, Laura Stočkutė og Yiannos Toliás. Eventuelle bemærkninger og forslag til denne håndbog kan sendes til Generaldirektoratet for Erhvervs politik, kontor C2.

Indholdsfortegnelse

Forord	3
1. De frie varebevægelseres rolle og betydning for det indre marked i det 21. århundrede	8
2. Traktatens bestemmelser	9
3. Artikel 34 TEUF — anvendelsesområde	9
3.1. Generelle betingelser	9
3.1.1. Ikke-harmoniseret område	9
3.1.2. Definition af »varer«	9
3.1.3. Grænseoverskridende handel/transithandel	10
3.1.4. Modtagere	10
3.1.5. Aktive og passive foranstaltninger	11
3.1.6. Ingen de minimis-regel	11
3.1.7. Geografisk anvendelse	11
3.1.8. Kvantitative restriktioner	11
3.1.9. Foranstaltninger med tilsvarende virkning	12
3.1.10. Bestemte former for salg	12
3.1.11. Anvendelsesrestriktioner	14
3.2. Princippet om gensidig anerkendelse	15
3.3. Typiske handelshindringer	16
3.3.1. Nationale bestemmelser om indførsel (importlicenser, inspektioner og kontroller)	16
3.3.2. Pligt til at udpege en repræsentant eller stille lagerfaciliteter til rådighed i importmedlemsstaten	16
3.3.3. Nationale priskontroller og refusion	16
3.3.4. Nationale forbud mod specifikke varer/stoffer	17
3.3.5. Typegodkendelse	18
3.3.6. Godkendelsesprocedure	19
3.3.7. Tekniske forskrifter med krav til varenes præsentationsmåde (vægt, sammensætning, præsentation, mærkning, form, dimensioner og indpakning)	19
3.3.8. Reklamerestriktioner	19
3.3.9. Afgiftsforpligtelser	20
3.3.10. Oprindelsesbetegnelse, kvalitetsmærker, opfordring til at købe nationale varer	20
3.3.11. Krav om anvendelse af det nationale sprog	21
3.3.12. Restriktioner på fjernsalg (internetsalg, postordre osv.)	21
3.3.13. Restriktioner på indførsel af varer til personligt brug	22
4. Andre specifikke spørgsmål i henhold til artikel 34 TEUF	23
4.1. Parallelimport af lægemidler og plantebeskyttelsesmidler	23
4.2. Indregistrering af køretøjer	23
5. Udførselsrestriktioner (artikel 35 TEUF)	25
5.1. »Udførsler«	25
5.2. Kvantitative restriktioner og foranstaltninger med tilsvarende virkning	25

6. Begrundelser for handelshindringer	26
6.1. Artikel 36 TEUF	26
6.1.1. Den offentlige sædelighed, orden og sikkerhed	26
6.1.2. Beskyttelsen af menneskers, dyrs og planters liv og sundhed (forsigtighedsprincippet)	27
6.1.3. Beskyttelse af nationale skatte af kunstnerisk, historisk eller arkæologisk værdi	27
6.1.4. Beskyttelse af industriel og kommerciel ejendomsret	28
6.2. Tvingende hensyn	28
6.2.1. Miljøbeskyttelse	28
6.2.2. Forbrugerbeskyttelse	29
6.2.3. Andre tvingende hensyn	29
6.3. Proportionalitetstest	30
6.4. Bevisbyrde	30
7. Forholdet til andre friheder og artikler i traktaten i forbindelse med de frie varebevægelser	32
7.1. Artikel 45 TEUF — Arbejdskraftens frie bevægelighed	32
7.2. Artikel 56 TEUF — Fri udveksling af tjenesteydelser	32
7.3. Artikel 63 TEUF — Frie kapitalbevægelser	33
7.4. Artikel 37 TEUF — Statslige handelsmonopoler	33
7.5. Artikel 107 TEUF — Statsstøtte	34
7.6. Artikel 30 TEUF — Toldunionen	34
7.7. Artikel 110 TEUF — Fiskale bestemmelser	34
7.8. Artikel 114 TEUF — Tilnærmelse af lovgivningerne	35
7.9. Artikel 346, 347 og 348 TEUF	35
7.10. Artikel 351 TEUF	36
8. Beslægtede retsakter fra den afledte ret	37
8.1. Direktiv 98/34/EF — om en informationsprocedure med hensyn til tekniske standarder og forskrifter og forskrifter vedrørende informationssamfundets tjenester	37
8.2. Forordning (EF) nr. 2679/98 — »jordbærfordningen«	37
8.3. Forordning (EF) nr. 764/2008 — forordningen om gensidig anerkendelse	37
9. Håndhævelse af artikel 34 og 35 TEUF	38
9.1. Direkte virkning — privat håndhævelse	38
9.2. SOLVIT	38
9.3. Overtrædelsesprocedurer i henhold til artikel 258 og 260 TEUF	38
9.3.1. Proceduren i artikel 258/260	38
9.3.2. Klager	38
9.3.3. Kommissionens handlemuligheder — prioritering og handlefrihed	39

Bilag	40
A. Vigtige meddelelser på anvendelsesområdet for artikel 34 TEUF	40
B. Geografisk anvendelse	41
<i>Geografiske områder, som artikel 34 TEUF finder anvendelse på</i>	41
<i>Geografiske områder, som artikel 34 TEUF ikke finder anvendelse på</i>	41

1. De frie varebevægelser rolle og betydning for det indre marked i det 21. århundrede

Den frie bevægelighed for varer er en af det europæiske projekts succeshistorier. Den har bidraget til at opbygge et indre marked, som Europas borgere og erhvervsliv nu nyder godt af, og som er kernen i EU-politikkerne. Nutidens indre marked gør det let at købe og sælge varer i 27 medlemsstater med en samlet befolkning på over 490 millioner mennesker. Den sikrer forbrugerne et bredt udvalg af varer og muligheden for at orientere sig og vælge det bedste tilbud. Samtidig er varernes frie bevægelighed god for forretningslivet. Ca. 75 % af samhandelen inden for EU er varehandel. Det europæiske fællesmarked, der er opbygget gennem flere årtier, hjælper EU's erhvervsliv med at skabe sig en stærk platform i et åbent, forskelligartet og konkurrencepræget miljø. Denne indre styrke skaber vækst og job i EU og giver EU's virksomheder de ressourcer, der er nødvendige for at få succes på andre verdensmarkeder. Et velfungerende indre marked for varer er dermed en kritisk faktor i EU's nuværende og fremtidige velstand i en globaliseret økonomi (!).

Set fra et lovgivningsmæssigt perspektiv har princippet om varernes frie bevægelighed været et afgørende element i opbygningen og videreudviklingen af det indre marked. Den frie bevægelighed er en af de økonomiske friheder, der er fastlagt i EF-traktaten. I EF-traktatens artikel 28-30 defineres princippet anvendelsesområde og indhold, ved at det forbydes at indføre uberettigede restriktioner på samhandel inden

for EU. I dag kan det indre marked ikke rummes i disse tre traktatartikler. På mange områder er der indført harmoniseret lovgivning for at specificere meningen med det indre marked, og princippet om varernes frie bevægelighed er dermed blevet konkretiseret for bestemte varer. Ikke desto mindre er det traktatfæstede princips grundlæggende funktion som omdrejningspunkt og sikkerhedsnet under det indre marked uændret.

Mange af de største hindringer for den frie bevægelighed for varer er nu blevet fjernet. Grunden var lagt sammen med indførelsen af det indre marked i 1993, men den fortsatte strøm af klager fra borgere og virksomheder til Kommissionen understreger, at selv den bedste indsats hidtil ikke har kunnet fjerne alle handelshindringer. Især små og mellemstore virksomheder lider stadig under dem. Derfor foretrækker disse virksomheder ofte at koncentrere deres aktiviteter om nogle få medlemsstater i stedet for hele det indre marked, da de har vanskeligt ved at håndtere de forskellige nationale tekniske forskrifter for varer, som endnu ikke er harmoniseret. Desuden kan markedsadgangen kompliceres af forskelle i detailhandelsregler eller prisreguleringer, som virksomheder i andre medlemsstater ikke er bekendte med.

Samtidig betyder innovative, nye produkter og teknologiske fremskridt nye udfordringer. Et nationalt lovgivningsmiljø, som ikke holder

trit med denne udvikling, kan hurtigt lægge en dæmper på den grænseoverskridende handel. Endvidere gør moderne it, såsom internettet, det lettere at foretage indkøb på tværs af grænserne, og det øger efterspørgslen efter hurtig og nem forsendelse af varer fra én medlemsstat til en anden. Handelsrestriktioner, som på visse områder før var usynlige, kommer således nu for en dag.

Imidlertid er varernes frie bevægelighed ikke en absolut værdi. Under bestemte omstændigheder kan visse tvingende politiske mål nødvendiggøre restriktioner eller endog forbud, som nok hindrer den frie handel, men samtidig tjener vigtige formål som at beskytte miljøet eller menneskers sundhed. På baggrund af den rivende globale udvikling er det ikke overraskende, at den frie bevægelighed for varer er blevet »grønere« i de senere år, hvilket understreger, at der gennem tiden kan ses med forskellige øjne på begrundelsen for at berettige en given restriktion. Det er således en stående opgave ved anvendelse af EU-retten at forene forskellige og sommetider modstridende mål og at sikre, at der vælges en afbalanceret og proportional tilgang.

Der er indarbejdet mange politikker i nutidens frie bevægelighed for varer, som passer fint ind i et ansvarligt indre marked, hvor der garanteres let adgang til varer af høj kvalitet kombineret med en høj grad af beskyttelse af andre offentlige interesser.

(!) Jf. Kommissionens meddelelse: Det indre marked for varer: en hjørnesten i Europas konkurrenceevne, KOM(2007) 35 endelig.

2. Traktatens bestemmelser

De primære traktatbestemmelser om varenes frie bevægelighed er:

- artikel 34 TEUF, som omhandler import inden for EU, og hvori der udstedes forbud mod »kvantitative indførselsrestriktioner såvel som alle foranstaltninger med tilsvarende virkning« mellem medlemsstaterne
- artikel 35 TEUF, som omhandler eksport fra en medlemsstat til en anden, og hvori der ligeledes udstedes forbud mod »kvantitative udførselsrestriktioner såvel som alle foranstaltninger med tilsvarende virkning«
- artikel 36 TEUF, der åbner mulighed for at fravige forbuddene i artikel 34 og 35 TEUF, når dette er begrundet i visse bestemte hensyn.

Traktatens kapitel om forbud mod kvantitative restriktioner mellem medlemsstaterne indeholder tillige, i artikel 37 TEUF, regler for tilpasning af statslige handelsmonopoler. I kapitel 7 i denne håndbog vil artiklens rolle og forhold til artikel 34-36 TEUF kort blive beskrevet.

3. Artikel 34 TEUF — anvendelsesområde

3.1. Generelle betingelser

3.1.1. IKKE-HARMONISERET OMRÅDE

Selv om artikel 34-36 TEUF har dannet grundlag for det generelle princip om varenes frie bevægelighed, er de ikke den eneste juridiske målestok i sammenligningen mellem nationale foranstaltninger og reglerne for det indre marked. Disse traktatartikler gælder ikke, når en given vares frie bevægelighed er fuldt ud harmoniseret i kraft af mere specifik EU-lovgivning, dvs. navnlig når de tekniske specifikationer til et givet produkt eller salgsbetingelserne herfor er underlagt harmonisering gennem direktiver eller forordninger, som er vedtaget af EU. I visse andre tilfælde har mere specifikke regler i traktaten, f.eks. artikel 110 TEUF om skatterelaterede bestemmelser, som kan være en hindring for det indre marked, forrang frem for de generelle bestemmelser i artikel 34-36 TEUF.

Hvor der findes relevant afledt ret, skal enhver national foranstaltning på det pågældende område vurderes i lyset af harmoniseringsbestemmelserne og ikke bestemmelserne i traktaten ^(?).

Dette skyldes, at harmoniserende lovgivning kan forstås som en underbygning af princippet om varenes frie bevægelighed, fordi der dermed fastlægges faktiske rettigheder og forpligtelser, der skal overholdes for bestemte varers vedkommende. Ethvert problem, der er omfattet af harmoniserende lovgivning, skal derfor analyseres ud fra disse konkrete forhold og ikke ud fra de brede, traktatforankrede principper.

Selv efter 50 års ihærdig indsats fra EU's lovgivende organers side for at tilvejebringe harmoniserede regler er traktatens bestemmelser om varenes frie bevægelighed ikke blevet overflødige. De kan stadig i høj grad bruges. Enten er bestemte omstændigheder og/eller varer ikke harmoniseret overhovedet, eller de

er måske kun omfattet af en delvis harmonisering. I alle tilfælde, hvor der ikke findes harmoniseret lovgivning, kan man henholde sig til artikel 34-36 TEUF. I den henseende udgør traktatens artikler et sikkerhedsnet, som garanterer, at enhver hindring for samhandel i det indre marked kan undersøges med hensyn til forenelighed med EU-retten.

3.1.2. DEFINITION AF »VARER«

Artikel 34 og 35 TEUF dækker alle typer varer og produkter, der indføres og udføres. Det udvalg af varer, der er dækket, er lig med det samlede udbud af varer, der findes på markedet, forudsat at de har en økonomisk værdi: »ved varer efter traktatens ... skal forstås produkter, hvis værdi kan måles i penge, og som i sig selv kan være genstand for omsætning« ^(?).

I sine afgørelser har EU-Domstolen mange gange præciseret den korrekte betegnelse for et givet produkt. Kunstværker skal opfattes som

^(?) Sag C-309/02, Radlberger Getränkegesellschaft og S. Spitz, Sml. 2004 I, s. 11763, præmis 53.

^(?) Sag 7/68, Kommissionen mod Italien, Sml. 1965-1968, s. 541.

varer⁽⁴⁾. Mønter, der ikke længere er i cirkulation som valuta, vil ligeledes falde ind under definitionen af varer lige som pengesedler og ihændechecks⁽⁵⁾, mens gaver i naturalier ikke vil⁽⁶⁾. Affald betragtes som en vare, selv når det ikke er genanvendeligt, men genstand for en handelstransaktion. El⁽⁷⁾ og naturgas⁽⁸⁾ tæller som varer, mens fjernsynssignaler⁽⁹⁾ ikke gør.

Sidstnævnte eksempel understreger, at det kan have juridisk betydning at skelne mellem varer og tjenesteydelser. Mens der ikke er tvivl om, at fisk er en vare, er fiskerettigheder og fisketilladelser ikke omfattet af varernes frie bevægelighed, men udgør »udveksling af en tjenesteydelse« efter traktatens bestemmelser om den frie udveksling af tjenesteydelser⁽¹⁰⁾.

3.1.3. GRÆNSEOVERSKRIDENDE HANDEL/TRANSITHANDEL

Ifølge sin ordlyd gælder artikel 34 TEUF hindringer for handel »mellem medlemsstater«. For at vurdere et tilfælde efter denne bestemmelse skal der derfor forefindes et grænseoverskridende element. Rent nationale foranstaltninger, der kun berører indenlandske varer, falder uden for anvendelsesområdet for artikel 34-36 TEUF. Betingelserne for at opfylde kravet om grænseoverskridelse er ligetil. Det er tilstrækkeligt, at den pågældende foranstaltning indirekte eller potentielt kan komme til at hindre samhandelen inden for EU⁽¹¹⁾.

Dermed betyder kravet om et grænseoverskridende element også, at EU-lovgivningen ikke hindrer medlemsstater i at behandle deres indenlandske varer mindre gunstigt end importerede varer (»positiv diskrimination«). I praksis vil dette problem sjældent optræde,

idet medlemsstaterne normalt ikke har interesse i at skade varer, der er fremstillet på deres eget område. Selv om artikel 34 TEUF finder anvendelse på en indenlandsk vare, der forlader medlemsstaten, men genindføres, dvs. reimport⁽¹²⁾, gælder bestemmelsen ikke, såfremt det eneste formål med reimporten er at omgå de nationale regler⁽¹³⁾.

Kravet om grænseoverskridelse kan også opfyldes, hvis produktet kun er i transit gennem den pågældende medlemsstat. Domstolen har gjort det klart, at »den frie bevægelighed indebærer, at der gælder et almindeligt princip om fri transit for varer i EU«⁽¹⁴⁾.

Uanset hvor varerne oprindeligt blev fremstillet inden for eller uden for det indre marked, er de omfattet af princippet om fri bevægelighed, når de først er i fri omsætning på det indre marked.

3.1.4. MODTAGERE

Artikel 34-36 TEUF omhandler foranstaltninger, der er truffet af medlemsstaterne. I denne forbindelse er »medlemsstat« imidlertid blevet tolket bredt som værende alle myndigheder i et land, uanset om der er tale om centrale myndigheder, myndigheder i en forbundsstat eller enhver anden territorial myndighed⁽¹⁵⁾. Kravene i de tre artikler gælder både de lovgivende, dømmende og forvaltende organer i en medlemsstat⁽¹⁶⁾. Dette gælder naturligvis også foranstaltninger, som er truffet af alle sådanne offentligtretligt oprettede »offentlige organer«. Det forhold, at et organ er oprettet i henhold til privatretlige regler, hindrer ikke i sig selv, at de foranstaltninger, det træffer, tillægges den pågældende stat. Domstolen udtalte da også engang, at:

- foranstaltninger truffet af en erhvervsorganisation, som ved national lovgivning er tillagt regulerende og disciplinære beføjelser inden for faget, kan udgøre foranstaltninger efter artikel 34 TEUF⁽¹⁷⁾

- virksomhed, som udøves af organer, der er etableret i henhold til privatretten, men oprettet ved lov, primært finansieret af regeringen eller gennem obligatoriske bidrag fra foretagender i en bestemt sektor, og/eller hvorfra medlemmer udpeges af offentlige myndigheder eller overvåges af dem, kan tillægges den pågældende stat⁽¹⁸⁾.

I en nylig sag syntes Domstolen endog at anerkende, at erklæringer, der fremsættes offentligt af en tjenestemand, selv om de ikke har retskraft, kan henregnes til en medlemsstat og udgøre en hindring for den frie bevægelighed for varer, hvis modtagerne af disse erklæringer med rimelighed i den givne sammenhæng kan formode, at der er tale om standpunkter, som tjenestemanden udtrykker med sit embedes autoritet⁽¹⁹⁾.

Selv om udtrykket »medlemsstat« har fået en bred betydning, gælder det dog almindeligvis ikke »rent« private foranstaltninger, dvs. foranstaltninger truffet af privatpersoner eller private virksomheder.

Endelig gælder artikel 34 TEUF i kraft af den etablerede retspraksis også foranstaltninger, der er vedtaget af EU-institutionerne. Med hensyn til domstolskontrol skal EU's lovgivende organer imidlertid indrømmes et bredt skøn. Derfor kan lovligheden af en truffet foranstaltning kun anfægtes, hvis den er åbenbart uhensigtsmæssig i forhold til det mål, som vedkommende institution forfølger⁽²⁰⁾.

⁽⁴⁾ Sag 7/78, Thompson, Sml. 1978, s. 2247.

⁽⁵⁾ Sag C-358/93, Bordessa m.fl., Sml. 1995 I, s. 361.

⁽⁶⁾ Sag C-318/07, Persche, Sml. 2009 I, s. 359, præmis 29.

⁽⁷⁾ Sag C-393/92, Almelo mod Energiebedrijf Ijsselmij, Sml. 1994 I, s. 1477.

⁽⁸⁾ Sag C-159/94, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 1997 I, s. 5815.

⁽⁹⁾ Sag 155/73, Sacchi, Sml. 1974, s. 409.

⁽¹⁰⁾ Sag C-97/98, Jägerskiöld, Sml. 1999 I, s. 7319.

⁽¹¹⁾ Sag 8/74, Dassonville, Sml. 1974, s. 837, præmis 5.

⁽¹²⁾ Sag 78/70, Deutsche Grammophon mod Metro, Sml. 1971, s. 125.

⁽¹³⁾ Sag 229/83, Leclerc m.fl., Sml. 1985, s. 1.

⁽¹⁴⁾ Sag C-320/03, Kommissionen mod Østrig, Sml. 2005 I, s. 9871, præmis 65.

⁽¹⁵⁾ Forenede sager C-1/90 og C-176/90, Aragonesa de Publicidad Exterior og Publivia, Sml. 1991 I, s. 4151.

⁽¹⁶⁾ Sag 434/85, Allen & Hanburys, Sml. 1988, s. 1245, præmis 25; sag C-227/06, Kommissionen mod Belgien, ikke trykt i samling af afgørelser, præmis 37.

⁽¹⁷⁾ Jf. forenede sager 266/87 og 267/87, The Queen mod Royal Pharmaceutical Society of Great Britain, Sml. 1989, s. 1295 og sag C-292/92, Hünermund m.fl., Sml. 1993 I, s. 6787.

⁽¹⁸⁾ Jf. sag 249/81, Kommissionen mod Irland, (Buy Irish), Sml. 1982, s. 4005; sag C-325/00, Kommissionen mod Tyskland, Sml. 2002 I, s. 9977; sag C-227/06, Kommissionen mod Belgien, Sml. 2008, ikke trykt i Samling af Afgørelser.

⁽¹⁹⁾ Sag C-470/03, AGM-COS.MET, Sml. 2007 I, s. 2749.

⁽²⁰⁾ Forenede sager C-154/04 og C-155/04, Alliance for Natural Health m.fl., Sml. 2005 I, s. 6451, præmis 47 og 52.

3.1.5. AKTIVE OG PASSIVE FORANSTALTNINGER

Artikel 34 TEUF betegnes ofte som en forsvarsret, som kan påberåbes imod nationale foranstaltninger, der uberettiget lægger hindringer i vejen for grænseoverskridende handel. Derfor synes overtrædelser af artikel 34 TEUF også at forudsætte aktivitet fra en stats side. I den betydning består foranstaltninger, der falder ind under artikel 34 TEUF, primært af bindende bestemmelser i medlemsstaternes lovgivning, men ikke-bindende foranstaltninger kan også udgøre en overtrædelse af artikel 34 TEUF⁽²¹⁾. En administrativ praksis kan udgøre en forbudt hindring for den frie bevægelighed for varer, såfremt denne praksis til en vis grad er af fast og generel art⁽²²⁾.

På baggrund af medlemsstaternes forpligtelse i henhold til artikel 4, stk. 3, i traktaten om Den Europæiske Union (tidl. artikel 10 EF), som kræver, at disse træffer alle foranstaltninger, som er egnede til at sikre opfyldelsen af de forpligtelser, der følger af traktaten, og af EU-rettens nyttevirksomhed, kan artikel 34 TEUF under visse omstændigheder også overtrædes i kraft af en medlemsstats manglende handling, dvs. i en situation, hvor en medlemsstat undlader at træffe sådanne foranstaltninger, der er nødvendige for at fjerne hindringer for varenes frie bevægelighed. Den givne forhindring kan endda stamme fra privatpersoners aktivitet. I sag C-265/95 blev Frankrig gjort ansvarlig for handlinger udført af franske landmænd, der søgte at begrænse importen af landbrugsvarer fra tilstødende medlemsstater ved at tilbageholde lastbiler, der transporterede disse varer, og/eller ved at ødelægge deres last. Den manglende indgriben fra nationale myndigheders side over for disse handlinger blev betragtet som en overtrædelse af artikel 34 TEUF, idet medlemsstaterne er forpligtede til at sikre de frie varebevægelser på deres område ved at

træffe de foranstaltninger, der er nødvendige og egnede til at forhindre, at privates handlinger forårsager hindringer for denne bevægelighed⁽²³⁾.

Desuden kan artikel 34 TEUF skabe en resultatforpligtelse. Denne forpligtelse overtrædes, hvis en medlemsstat ikke opfylder målsætningerne på grund af manglende eller utilstrækkelig handling. I sag C-309/02, som omhandler en tysk forpligtelse til pantoprævning og tilbagebetaling af engangsemballager til drikkevarer, fastslog Domstolen, at pantoprævningsordningen kun overholdt princippet om varenes frie bevægelighed, såfremt der fandtes en operationel ordning, som hver producent eller distributør faktisk kunne deltage i. Selv om det var op til de private foretagender at oprette returordningen, blev medlemsstaten stillet til ansvar for resultatet⁽²⁴⁾.

3.1.6. INGEN DE MINIMIS-REGEL

Der findes ikke noget *de minimis*-princip for artiklerne om varenes frie bevægelighed. Ifølge fast retspraksis falder en national foranstaltning ikke uden for forbuddet i artikel 34 og 35 TEUF blot fordi den hindring, den skaber, er beskednen, og fordi det er muligt at markedsføre varerne på andre måder⁽²⁵⁾. Derfor kan en statslig foranstaltning udgøre en forbudt foranstaltning med tilsvarende virkning, hvis:

- den er af forholdsvis beskednen økonomisk betydning
- den kun er gældende på en meget begrænset geografisk del af det nationale område⁽²⁶⁾
- den kun berører et begrænset antal indførsler/udførsler eller et begrænset antal erhvervsdrivende.

Visse nationale regler har fået Domstolens ord for, at de falder uden for artiklens anvendelsesområde, hvis deres begrænsende virkning på handelen mellem medlemsstaterne er for uvis og indirekte⁽²⁷⁾. Det bør dog ikke betragtes som en *de minimis*-regel.

3.1.7. GEOGRAFISK ANVENDELSE

Pligten til at overholde bestemmelserne i artikel 34 TEUF gælder alle medlemsstater i EU og kan i visse tilfælde også gælde europæiske områder, hvis eksterne forbindelser varetages af en medlemsstat, og oversøiske territorier, som er underlagt eller på anden vis knyttet til en medlemsstat.

Med hensyn til visse andre lande er det bestemmelserne i specifikke aftaler og ikke i TEUF, der finder anvendelse på samhandel med varer mellem disse lande og EU's medlemsstater. F.eks. er der fri bevægelighed for varer fra Island, Liechtenstein og Norge i EU i medfør af artikel 11 i EØS-aftalen, og industrivarer fra Tyrkiet har fri bevægelighed i EU i kraft af artikel 5-7 i afgørelse nr. 1/95 truffet af Associeringsrådet EF-Tyrkiet om slutfasen i toldunionen⁽²⁸⁾.

I bilag B til denne håndbog findes en detaljeret redegørelse for de områder, som artikel 34 TEUF finder anvendelse på.

3.1.8. KVANTITATIVE RESTRIKTIONER

Kvantitative restriktioner er blevet defineret som foranstaltninger, der udgør en hel eller delvis begrænsning af indførsler eller varer i transit⁽²⁹⁾. Der kan f.eks. være tale om et fuldstændigt forbud eller et kvotesystem⁽³⁰⁾, dvs. at der gælder kvantitative restriktioner, når visse import- eller eksportlofter er nået. Imidlertid er kun ikke-toldmæssige kvoter dækket af denne

⁽²¹⁾ Sag 249/81, Kommissionen mod Irland, (Buy Irish), Sml. 1982, s. 4005; sag C-227/06, Kommissionen mod Belgien, Sml. 2008, ikke trykt i Samling af Afgørelser.

⁽²²⁾ Sag 21/84, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 1985, s. 1355; sag C-387/99, Kommissionen mod Tyskland, Sml. 2004 I, s. 3751, præmis 42, og den deri nævnte retspraksis; sag C-88/07, Kommissionen mod Spanien, Sml. 2009 I, s. 1353.

⁽²³⁾ Sag C-265/95, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 1997 I, s. 6959, præmis 31; jf. også sag C-112/00, Schmidberger, Sml. 2003 I, s. 5659, præmis 60, navnlig om mulige begrundelser (ytringsfrihed og forsamlingsfrihed).

⁽²⁴⁾ Sag C-309/02, Radlberger Getränkegesellschaft og S. Spitz, Sml. 2004 I, s. 11763, præmis 80.

⁽²⁵⁾ Jf. følgende sager: forenede sager 177/82 og 178/82, Van de Haar, Sml. 1984, s. 1797; sag 269/83, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 1985, s. 837; Sag 103/84, Kommissionen mod Italien, Sml. 1986, s. 1759.

⁽²⁶⁾ Sag C-67/97, Bluhme, Sml. 1998 I, s. 8033.

⁽²⁷⁾ Sag C-69/88, Krantz, Sml. 1990 I, s. 583; sag C-93/92, CMC Motorradcenter, Sml. 1993 I, s. 5009; sag C-379/92, Peralta, Sml. 1994 I, s. 3453; sag C-44/98, BASF, Sml. 1999 I, s. 6269. Jf. også sag C-20/03, Burmanjer m.fl., Sml. 2005 I, s. 4133, hvori Domstolen fastslog, at de omhandlede nationale regler, som gjorde salg uden fast forretningssted af tidsskriftabonnementer betinget af en forudgående tilladelse, under alle omstændigheder kun påvirkede markedsføringen af varer fra andre medlemsstater i en grad, som var for beskednen og uvis til at blive anset for at være til hinder eller på anden vis forstyrre handelen mellem medlemsstater.

⁽²⁸⁾ EFT L 35 af 13.2.1996, s. 1.

⁽²⁹⁾ Sag 2/73, Geddo, Sml. 1973, s. 865.

⁽³⁰⁾ Sag 13/68, Salgoil, Sml. 1965-1968, s. 553.

artikel, eftersom toldkontingenter er omfattet af artikel 30 TEUF.

En kvantitativ restriktion kan have baggrund i lovbestemmelser eller bare være en administrativ praksis. Dermed vil selv et hemmeligt eller skjult kvotesystem være omfattet af artikel 34 TEUF.

3.1.9. FORANSTALTNINGER MED TILSVARENDE VIRKNING

Udtrykket »foranstaltning med tilsvarende virkning« har et meget bredere anvendelsesområde end en kvantitativ restriktion. Selv om det ikke er let at trække en nøjagtig skillelinje mellem kvantitative restriktioner og foranstaltninger med tilsvarende virkning, har det ikke stor praktisk betydning, fordi reglerne gælder på samme måde for kvantitative restriktioner som for foranstaltninger med tilsvarende virkning.

I Dassonvilledommen gav Domstolen en fortolkning af betydningen og afgrænsningen af foranstaltninger med tilsvarende virkning⁽³¹⁾:

»Enhver af medlemsstaternes bestemmelser for handelen, som direkte eller indirekte, øjeblikkeligt eller potentielt kan hindre samhandelen i Fællesskabet, må betragtes som en foranstaltning med tilsvarende virkning som kvantitative indførselsrestriktioner.«

Domstolen har stadfæstet denne definition i sin retspraksis med enkelte variationer. Begrebet »bestemmelser for handelen« anvendes således sjældent i dag, idet Dassonvilledommen faktisk ikke begrænser sig til bestemmelser for handelen, men også f.eks. dækker tekniske bestemmelser.

Direktiv 70/50/EØF⁽³²⁾, som formelt kun fandt anvendelse i Fællesskabets overgangsperiode, var en udmøntning af Kommissionens vilje til

ikke blot at dække foranstaltninger, som tydeligvis behandlede hjemlige og importerede varer forskelligt, men også dem, der gjaldt ligeligt. I Dassonvillesagen understregede Domstolen derefter, at det, der er vigtigst for, om en national foranstaltning er dækket af artikel 34 TEUF, er dens virkning (... som direkte eller indirekte, øjeblikkeligt eller potentielt kan hindre ...), hvorfor en foranstaltnings diskriminerende aspekt ikke længere er den afgørende faktor for anvendelse af artikel 34 TEUF. Domstolen syntes at finde det klart, at ikke blot åbenlyst diskriminerende foranstaltninger kunne skabe hindringer for handelen med varer mellem medlemsstaterne.

Domstolens afgørelse i Cassis de Dijon-sagen⁽³³⁾ bekræftede det, der tidligere var slået fast i direktiv 70/50/EØF og i Dassonvilledommen. Ved at anerkende, at der kan være forskel på medlemsstaternes nationale regler, og at dette kunne være til hinder for varehandelen, bekræftede Domstolen, at artikel 34 TEUF også kunne dække nationale foranstaltninger, som både blev anvendt på hjemlige og importerede varer. I så fald kunne medlemsstaterne omgå loven ved ikke blot at henholde sig til artikel 36 TEUF, men også til de tvingende hensyn, som for første gang blev stadfæstet som begreb i denne afgørelse.

Derfor kan det konkluderes, at artikel 34 TEUF ikke kun finder anvendelse på nationale foranstaltninger, som forskelsbehandler importerede varer, men også på dem, som i lovgivningens ordlyd forekommer at blive anvendt ens på både hjemlige og importerede varer, men i praksis er mere besværlige, når der skal importeres varer (dette ekstra besvær skyldes, at de importerede varer faktisk skal opfylde to sæt regler, hvoraf det ene er fastlagt af medlemsstaten, hvor de er fremstillet, og det andet af den medlemsstat, som indfører varerne). Disse regler omtales sommetider som foranstaltninger, der anvendes »uden forskel« (jf. sagen Kommissionen mod Italien)⁽³⁴⁾.

Følgelig og i henhold til Domstolens afgørelse i Dassonvillesagen og siden i Cassis de Dijon-sagen behøver der ikke være et element af forskelsbehandling, for at en national foranstaltning kan være omfattet af artikel 34 TEUF.

3.1.10. BESTEMTE FORMER FOR SALG

Næsten 20 år⁽³⁵⁾ efter Dassonvillesagen fandt Domstolen det nødvendigt at påpege nogle begrænsninger i anvendelsen af begrebet »foranstaltninger med tilsvarende virkning« i artikel 34 TEUF.

Domstolen fastslog ifølge Keck og Mithouarddommen⁽³⁶⁾, at de erhvervsdrivende i stadig stigende omfang påberåber sig »traktatens artikel 34 med henblik på at anfægte de mest forskelligartede bestemmelser, der medfører en begrænsning af deres frie erhvervsudøvelse, også selv om bestemmelserne ikke er møntet på varer fra andre medlemsstater. På denne baggrund finder Domstolen det nødvendigt at tage sin praksis på dette område op til fornyet overvejelse og at præcisere den nærmere«. Med andre ord synes anledningen og hensigten med at tage retspraksis op til fornyet overvejelse bl.a. at have været, at der var brug for at begrænse strømmen af sager, der skulle anfægte centrale elementer i den nationale velfærd og interne sociale bestemmelser i de enkelte medlemsstater, som aldrig har været beregnet til at hindre den frie bevægelighed⁽³⁷⁾.

Domstolen fastslog i Keck og Mithouarddommen med henvisning til Cassis de Dijon-sagen, at ved »foranstaltninger med tilsvarende virkning, der er forbudt i henhold til artikel [34], forstås [...] regler om, hvilke betingelser sådanne varer skal opfylde«⁽³⁸⁾. Umiddelbart efter fastslog Domstolen, at »[i] modsætning til, hvad Domstolen hidtil har antaget, kan det forhold, at nationale bestemmelser, som begrænser eller forbyder bestemte former for salg, bringes i anvendelse på varer fra andre medlemsstater,

⁽³¹⁾ Sag 8/74, Dassonville, Sml. 1974, s. 837.

⁽³²⁾ Direktiv 70/50, EFT L 13 af 19.1.1970, s. 29, om afskaffelse af foranstaltninger med tilsvarende virkning som kvantitative importrestriktioner, der ikke omfattes af andre bestemmelser truffet i medfør af EØF-traktaten.

⁽³³⁾ Sag 120/78, Rewe-Zentral, Sml. 1979, s. 649.

⁽³⁴⁾ Sag C-110/05, Kommissionen mod Italien, Sml. 2009 I, s. 519, præmis 35.

⁽³⁵⁾ Præmisserne i Keck og Mithouarddommen (forenede sager C-267/91 og C-268/91, Sml. 1993 I, s. 6097) synes at være de samme som i de foregående sager 155/80, Oebel, Sml. 1981, s. 1993, 75/81, Blesgen, Sml. 1982, s. 1211; C-23/89, Quietlynn, Sml. 1990 I, s. 3059, og 148/85, Forest, Sml. 1986, s. 3449. Modsætningen til disse præmisser ses (for Keck og Mithouard) i de forenede sager 60/84 og 61/84, Cinéthèque, Sml. 1985, s. 2605, og C-145/88, Torfaen, Sml. 1989, s. 3851 (første sag om reglerne for søndagshandel). Det vanskelige ved at bruge testen i Torfaensagen var tydelig i britisk retspraksis: f.eks. B&Q plc mod Shrewsbury BC, 1990, 3 CMLR 535, og Stoke City Council mod B&Q, 1990, 3 CMLR 31. En oversigt over retspraksis vedrørende artikel 28 EF for Keck og Mithouarddommen findes i generaladvokat Jacobs' forslag til afgørelse i sag C-412/93, Leclerc-Siplec, Sml. 1995 I, s. 179, på s. 182, punkt 23-33.

⁽³⁶⁾ Forenede sager C-267/91 og C-268/91, Keck og Mithouard, Sml. 1993 I, s. 6097, præmis 14.

⁽³⁷⁾ C. Barnard, »Fitting the Remaining Pieces into the Goods and Persons Jigsaw«, European Law Review, 2001, s. 35-50; J. Schwarze, »Europäisches Wirtschaftsrecht«, 2007, præmis 72.

⁽³⁸⁾ Forenede sager C-267/91 og C-268/91, Keck og Mithouard, Sml. 1993 I, s. 6097, præmis 15.

derimod ikke antages direkte eller indirekte, aktuelt eller potentielt at hindre samhandelen mellem medlemsstaterne som nævnt i dommen i Dassonvillesagen⁽³⁹⁾.

Regler om, hvilke betingelser, varer skal opfylde, bliver faktisk stadig behandlet efter Cassis de Dijon-dommen og anses derfor i sig selv for at falde ind under artikel 34 TEUF, uanset om disse regler også virker diskriminerende på grund af varernes oprindelse⁽⁴⁰⁾. Derimod er bestemte former for salg kun omfattet af artikel 34 TEUF, såfremt den part, der påberåber sig en overtrædelse, kan bevise, at salgsformerne er diskriminerende på grund af varernes oprindelse, enten ifølge lovtæksten eller i praksis. Diskrimination ifølge lovtæksten opstår, når foranstaltningerne er åbenbart diskriminerende⁽⁴¹⁾. Diskrimination er dog i virkeligheden mere kompliceret.

Det er forholdsvis lettere at forstå, hvilke typer foranstaltninger, der vedrører varernes egenskaber, end hvilke der udgør bestemte former for salg. Foranstaltninger, der vedrører varernes egenskaber, kan f.eks. dreje sig om form, dimensioner, vægt, sammensætning, præsentation, identifikation og indpakning. Derudover er der tilfælde, hvor nogle foranstaltninger ikke ved første øjekast forekommer at vedrøre varernes egenskaber, men hvor Domstolen har fastslået, at de gør⁽⁴²⁾.

I sagen om Canal Satélite Digital⁽⁴³⁾ fik Domstolen henvist spørgsmålet om, hvorvidt den omhandlede registreringsprocedure, ifølge hvilken der var pligt til at indskrive både operatørerne og deres varer i et officielt register, var en overtrædelse af artikel 34 TEUF. For at opnå denne registrering skulle operatørerne have sørget for at overholde de tekniske specifikationer og indhentet en teknisk rapport,

der forinden var udarbejdet af de nationale myndigheder, samt en administrativ forhåndsgodkendelse med angivelse af, at de tekniske og øvrige krav var opfyldt. Domstolen konkluderede, at disse krav udgjorde en overtrædelse af artikel 34 TEUF. Den påpegede, at behovet for at tilpasse de pågældende varer til de nationale forskrifter hindrede førnævnte krav i at blive betragtet som en form for salg.

Retten fandt i Alfa Vita Vassilopoulos og Carrefour-Marinopoulos-sagen⁽⁴⁴⁾ og i sagen mellem Kommissionen og Grækenland⁽⁴⁵⁾, at nationale bestemmelser, der stiller de samme krav i forbindelse med afsætning af brødprodukter ifølge »bake off«-proceduren som i forbindelse med den komplette fremgangsmåde til fremstilling og afsætning af brød og traditionelle brødprodukter, strider mod artikel 34 TEUF. Domstolen nåede frem til denne konklusion på baggrund af, at bestemmelserne i den nationale lov har til formål at regulere vilkårene for fremstilling af bageriprodukter, herunder »bake off«-produkterne⁽⁴⁶⁾. Den primære egenskab ved »bake off«-produkter er, at de leveres til udsalgsstedet, efter at hovedstadierne i fremstillingsprocessen er afsluttet. Derfor tages der ved kravene om meloplageringsrum, et ælterum eller et rum til opbevaring af fast brændsel ikke hensyn til de pågældende produkters særegenhed, og det skaber yderligere omkostninger. Domstolen konkluderede, at den pågældende lovgivning derfor udgør en hindring for import, som ikke kan betragtes som en salgsform. Domstolen synes da også at følge generaladvokatens holdning, idet den fastslår, at bestemmelser, der regulerer vilkår, som er led i produktionsprocessen, vedrører varernes iboende egenskaber⁽⁴⁷⁾.

En anden nylig afgørelse, som kunne nævnes i denne forbindelse, er afsagt af Domstolen i

sagen mellem Kommissionen og Grækenland om spillemaskiner⁽⁴⁸⁾. Denne sag angik en græsk lov, som forbød installation og drift af elektriske, elektromekaniske og elektroniske spil, herunder tekniske behændighedsspil og alle computerspil, på alle offentlige eller private steder bortset fra spillekasinoer. Domstolens holdning var, at denne græske lov måtte anses for at være i strid med artikel 34 TEUF. Domstolen udtalte videre, at dette også gjaldt, selv om denne lov ikke forbyder import eller markedsføring af de omhandlede produkter⁽⁴⁹⁾. Domstolen påpegede, at forbuddet kunne medføre en nedgang i omfanget af importen af sådanne spil hidrørende fra andre medlemsstater og fastslog da også, at importen af spilleautomater faktisk ophørte helt, da forbuddet trådte i kraft. Denne sidste bemærkning kunne være en afgørende faktor for, at foranstaltningen faldt ind under artikel 34 TEUF.

På listen over salgsformer medtager Domstolen foranstaltninger vedrørende markedsføringsvilkår og -metoder⁽⁵⁰⁾, foranstaltninger vedrørende tidspunktet for salg af varerne⁽⁵¹⁾, foranstaltninger vedrørende stedet for salg af varer eller restriktioner, for så vidt angår, hvem der må sælge varerne⁽⁵²⁾, og foranstaltninger vedrørende priskontroller⁽⁵³⁾.

Endvidere kunne visse procedurer/forpligtelser, der ikke vedrører produktet eller dets emballage, anses for salgsformer som vist i Sapod Audic-sagen⁽⁵⁴⁾. Den omhandlede nationale foranstaltning i Sapod Audic-sagen var et krav om, at enhver producent eller importør bidrog til eller sørgede for bortskaffelsen af alt deres emballageaffald. Domstolen undersøgte denne foranstaltnings forenelighed med artikel 34 TEUF i det tilfælde, hvor foranstaltningen kun foreskrev »en *generel forpligtelse til*

⁽³⁹⁾ Forenede sager C-267/91 og C-268/91, Keck og Mithouard, Sml. 1993 I, s. 6097, præmis 16.

⁽⁴⁰⁾ P. Oliver, »Free Movement of Goods in the European Community«, 2003, s. 124.

⁽⁴¹⁾ P. Oliver, »Free Movement of Goods in the European Community«, 2003, s. 127. Sag C-320/93, Ortscheit mod Eurim-Pharm, Sml. 1994 I, s. 5243, kan have været et sådant tilfælde.

⁽⁴²⁾ Jf. f.eks. sag C-470/93, Mars, Sml. 1995 I, s. 1923, og sag C-368/95, Familiapress, Sml. 1997 I, s. 3689, præmis 11.

⁽⁴³⁾ Sag C-390/99, Canal Satélite Digital, Sml. 2002 I, s. 607, præmis 29; jf. også sag C-389/96, Aher-Waggon, Sml. 1998 I, s. 4473, præmis 18.

⁽⁴⁴⁾ Forenede sager C-158/04 og C-159/04, Alfa Vita Vassilopoulos og Carrefour-Marinopoulos, Sml. 2006 I, s. 8135.

⁽⁴⁵⁾ Sag C-82/05, Kommissionen mod Grækenland, ikke trykt i Samling af Afgørelser.

⁽⁴⁶⁾ Forenede sager C-158/04 og C-159/04, Alfa Vita Vassilopoulos og Carrefour-Marinopoulos, Sml. 2006 I, s. 8135, præmis 18.

⁽⁴⁷⁾ Punkt 16 i generaladvokat Poiars Maduros forslag til afgørelse.

⁽⁴⁸⁾ Sag C-65/05, Kommissionen mod Grækenland, Sml. 2006 I, s. 10341.

⁽⁴⁹⁾ Sag C-65/05, Kommissionen mod Grækenland, Sml. 2006 I, s. 10341, præmis 28.

⁽⁵⁰⁾ Jf. sag C-412/93, Leclerc-Siplec, Sml. 1995 I, s. 179, præmis 22, og sag C-6/98, ARD, Sml. 1999 I, s. 7599, præmis 46.

⁽⁵¹⁾ Jf. forenede sager C-401/92 og C-402/92, Tankstation 't Heuvske og Boermans, Sml. 1994 I, s. 2199, præmis 14; forenede sager C-69/93 og C-258/93, Punto Casa og PPV, Sml. 1994 I, s. 2355, og forenede sager C-418/93 — C-421/93, C-460/93 — C-462/93, C-464/93, C-9/94 — C-11/94, C-14/94, C-15/94, C-23/94, C-24/94 og C-332/94, Semeraro Casa Uno m.fl., Sml. 1996 I, s. 2975, præmis 9-11, 14, 15, 23 og 24.

⁽⁵²⁾ Jf. sag C-391/92, Kommissionen mod Grækenland, Sml. 1995 I, s. 1621, præmis 15; forenede sager C-69/93 og C-258/93, Punto Casa og PPV, Sml. 1994 I, s. 2355.

⁽⁵³⁾ Jf. sag C-63/94, Belgapom, Sml. 1995 I, s. 2467.

⁽⁵⁴⁾ Sag C-159/00, Sapod Audic, Sml. 2002 I, s. 5031.

at identificere den emballage, som skal aftages af en godkendt virksomhed med henblik på bortskaffelse»⁽⁵⁵⁾. I henhold til denne fortolkning fastslog Domstolen, at »forpligtelsen, som pålægges ved denne bestemmelse, ikke som sådan henviser til produktet eller til dets emballage og udgør derfor ikke i sig selv en regel om, hvilke betingelser sådanne varer skal opfylde, såsom f.eks. betingelser om mærkning eller indpakning»⁽⁵⁶⁾. Derfor nåede Domstolen frem til den konklusion, at bestemmelsen kan betragtes som en salgsform.

Foranstaltninger vedrørende reklamerestriktioner er en smule mere komplicerede. Reklamens vigtige rolle med hensyn til at gøre det muligt for et produkt fra en medlemsstat at trænge ind på markedet i en anden medlemsstat er blevet anerkendt af generaladvokaterne⁽⁵⁷⁾ og Domstolen⁽⁵⁸⁾. Siden Keck og Mithouard-dommen har Domstolen behandlet reklamerestriktioner som salgsformer⁽⁵⁹⁾. Det er interessant at se, at Domstolen i visse sager synes at forbinde reklamerestriktionernes anvendelsesområde med diskrimination. Nærmere betegnet fastslår den, at »et fuldstændigt forbud mod reklamer for en vares egenskaber»⁽⁶⁰⁾ kunne medføre større ulemper for adgangen til markedet for varer fra andre medlemsstater end for indenlandske varer, som forbrugerne er mere fortrolige med⁽⁶¹⁾.

For at samle op kan man sige, at Domstolen synes at mene, at former for salg er foranstaltninger, som er forbundet med markedsføringen af varen snarere end med varens egenskaber⁽⁶²⁾. Imidlertid måtte Domstolen uddybe

den sondring, den anlagde i Keck og Mithouard-dommen⁽⁶³⁾. Derfor behandles visse regler, der ser ud til at falde i kategorien salgsformer, som regler vedrørende produkterne. Omvendt er reglerne om emballering af produkter, som efter Keck og Mithouard-dommen umiddelbart er blandt reglerne vedrørende produkter, efter en gennemgang af de særlige forhold i den specifikke sag blevet rubriceret som salgsformer⁽⁶⁴⁾. Disse løsninger demonstrerer da også, at Domstolen har tillagt sig en vis pragmatisme på området.

Endelig påpegede Domstolen i sagen Kommissionen mod Italien⁽⁶⁵⁾, at retspraksis for artikel 34 TEUF afspejler forpligtelsen til at overholde tre principper: a) princippet om forbud mod forskelsbehandling, b) princippet om gensidig anerkendelse og c) princippet om at sikre fællesskabsvarer fri adgang til de nationale markeder. Præmis 35 gives den klassiske forklaring for så vidt angår Cassis de Dijon-sagen og præmis 36 ditto for så vidt angår Keck og Mithouard-sagen. I præmis 37 hedder det: »Følgelig skal en medlemsstats foranstaltninger, der tilsigter eller bevirker, at varer fra en anden medlemsstat behandles mindre gunstigt, ligesom foranstaltningerne omtalt i denne doms præmis 35, anses for kvantitative indførselsrestriktioner i henhold til artikel [34 TEUF]. Enhver anden foranstaltning, der hindrer varer med oprindelse i en anden medlemsstat adgang til markedet i en medlemsstat, er ligeledes omfattet af samme begreb» (fremhævelse tilføjet). Det vil til sin tid vise sig, om denne dom udvider anvendelsesområdet for artikel 34 TEUF, og i givet fald under hvilke omstændigheder.

3.1.11. ANVENDELSESRESTRIKTIONER

Domstolens retspraksis har i den senere tid fokuseret på en bestemt kategori af restriktioner: dvs. anvendelsesrestriktioner. Disse restriktioner betegnes som nationale regler, der tillader salg af et produkt, men begrænser anvendelsen af det til et bestemt omfang.

Disse krav kan omfatte begrænsninger på formålet med en bestemt anvendelse, en bestemt metode, sammenhængen eller tidspunktet, omfanget eller typen af anvendelsen. Sådanne foranstaltninger kan i visse tilfælde være foranstaltninger med tilsvarende virkning.

Tre sager har for nylig kunnet rubriceres i denne kategori af klager. I det første tilfælde, Kommissionen mod Portugal⁽⁶⁶⁾, anlagde Kommissionen sag mod Portugal, hvis lovgivning indeholder et forbud mod fastsættelse af farvet film på ruderne i motorkøretøjer. Kommissionen påstod, at forbuddet var i strid med artikel 34 TEUF og ikke kunne begrundes i artikel 36 TEUF. Ifølge Kommissionen ville potentielt interesserede, forhandlere eller private, med kendskab til, at de ikke kan fastsætte den på motorkøretøjers ruder, ikke købe sådan film⁽⁶⁷⁾. Domstolen synes at have accepteret dette argument. Den konstaterede nærmere, at »potentielt interesserede, forhandlere eller private, med kendskab til, at det er forbudt at fastsætte sådan film på forruden og på ruderne ved passagersæderne i motorkøretøjerne, praktisk taget ikke har nogen interesse i at købe sådan film»⁽⁶⁸⁾. Den konkluderede derfor, at Portugal ikke havde opfyldt sine forpligtelser i henhold til artikel 34 TEUF.

⁽⁵⁵⁾ Ibid., præmis 71 (kursiv tilføjet). Hvis bestemmelsen skulle fortolkes således, at den indebar en mærknings- eller etiketteringspligt, ville den udgøre en teknisk regel efter direktiv 98/34. I et sådant tilfælde kan en person påberåbe sig en manglende anmeldelse af denne nationale bestemmelse. Det er dernæst op til den nationale domstol at afvise at anvende bestemmelsen.

⁽⁵⁶⁾ Ibid., præmis 72.

⁽⁵⁷⁾ Jf. f.eks. generaladvokat Jacobs' forslag til afgørelse i sag C-412/93, Leclerc-Siplec, Sml. 1995 I, s. 179, på s. 182, og generaladvokat Geelhoeds forslag til afgørelse i sag C-239/02, Douwe Egberts, Sml. 2004 I, s. 7007, på s. 7010.

⁽⁵⁸⁾ Jf. f.eks. forenede sager C-34/95 — C-36/95, De Agostini og TV-Shop, Sml. 1997 I, s. 3843.

⁽⁵⁹⁾ Jf. sag C-412/93, Leclerc-Siplec, Sml. 1995 I, s. 179; forenede sager C-34/95 — C-36/95, De Agostini og TV-Shop, Sml. 1997 I, s. 3843, sag C-405/98, Gourmet International Products, Sml. 2001 I, s. 1795, og sag C-292/92, Hünermund m.fl., Sml. 1993 I, s. 6787.

⁽⁶⁰⁾ Sag C-239/02, Douwe Egberts, Sml. 2004 I, s. 7007, præmis 53.

⁽⁶¹⁾ For så vidt angår diskrimination mellem indenlandske erhvervsdrivende og andre medlemsstaters erhvervsdrivende, se sag C-322/01, Deutscher Apothekerverband, Sml. 2003 I, s. 14887, præmis 74, og sag C-254/98, TK-Heimdienst, Sml. 2000 I, s. 151, præmis 26. Se også de forenede sager 87/85 og 88/85, Legia og Gyselinx, Sml. 1986, s. 1707, præmis 15, og sag C-189/95, Franzén, Sml. 1997 I, s. 5909, præmis 71.

⁽⁶²⁾ Jf. sag C-71/02, Karner, Sml. 2004 I, s. 3025 (forbud mod henvisning til den omstændighed, at en vare hidrører fra et konkursbo); sag C-441/04, A-Punkt Schmuckhandel, Sml. 2006 I, s. 2093 (dørsalg), foruden lignende præmisser i sag C-20/03, Burmanjer, Sml. 2005 I, s. 4133.

⁽⁶³⁾ Generaladvokatens forslag til afgørelse i de forenede sager C-158/04 og C-159/04, Alfa Vita Vassilopoulos og Carrefour-Marinopoulos, Sml. 2006 I, s. 8135, punkt 26-29.

⁽⁶⁴⁾ Sag C-416/00, Morellato, Sml. 2003 I, s. 9343, præmis 36 (generaladvokat Maduro anfører, at det ser ud til, at kravet om at ændre produktet først blev stillet i sidste fase af markedsføringen af produktet. Som følge heraf var importvarens adgang til det nationale marked ikke i sig selv et problem).

⁽⁶⁵⁾ Sag C-110/05, Kommission mod Italien, Sml. 2009 I, s. 519.

⁽⁶⁶⁾ Sag C-265/06, Kommissionen mod Portugal, Sml. 2008 I, s. 2245.

⁽⁶⁷⁾ Præmis 15.

⁽⁶⁸⁾ Præmis 33.

I den anden sag, Kommissionen mod Italien ⁽⁶⁹⁾, bad Kommissionen Domstolen afgøre, at Italien ved at fastholde et forbud mod motorcyklers brug af påhængsvogne ikke havde opfyldt sine forpligtelser i henhold til artikel 34 TEUF. For så vidt angår påhængsvogne, som var specialdesignede til at blive trukket af motorcykler, fandt Domstolen, at muligheden for at bruge dem til andet end trukket efter en motorcykel var meget begrænset ⁽⁷⁰⁾. Forbrugere, der vidste, at de ikke måtte bruge deres motorcykel med en påhængsvogn, der var specialdesignet til den, havde i praksis ingen interesse i at købe en sådan påhængsvogn. Følgelig udgjorde det pågældende forbud et brud på artikel 34 TEUF. I denne sag fandt Domstolen dog, at foranstaltningen var begrundet i hensynet til færdselssikkerheden som et tvingende hensyn.

Endelig angik sag C-142/05 ⁽⁷¹⁾, Mickelsson og Roos, en henvisning til en præjudiciel afgørelse, hvor der opstod tvivl om, hvorvidt artikel 34 og 36 TEUF var til hinder for svenske retsforordninger om anvendelse af vandscootere. I henhold til svenske regler var brug af sådanne scootere på andre vandveje end offentlige, sejlbare vandløb og vandområder, hvor kommunalbestyrelsen har tilladt brug af vandscootere, forbudt og straffes med bøde. Først henviste Domstolen på ny til de tre tilfælde, der er omtalt i sag C-110/05 (Kommissionen mod Italien, præmis 37). Domstolen forklarede, at når de nationale bestemmelser om udpegning af vandområder og vandveje bevirker, at brugerne af vandscootere forhindres i at anvende disse varer efter deres formål, eller begrænser brugen heraf væsentligt, har sådanne bestemmelser til virkning, at disse varers adgang til det omhandlede nationale marked forhindres, og de udgør derfor en foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ indførselsrestriktion. Domstolen anførte, at på det tidspunkt, hvor hovedsagens faktiske omstændigheder fandt sted, var der ikke udpeget vandområder, der var åbne for vandscootersejlsads, således at brugen af vandscootere kun var tilladt på de offentlige vandveje. Domstolen fremhævede dernæst, at de tiltalte i hovedsagen og Kommissionen fortsat gjorde gældende, at disse veje er beregnet til tung erhvervmæssig trafik,

der gør brugen af vandscootere farlig, og at størstedelen af svenske sejlbare vandområder under alle omstændigheder befinder sig uden for nævnte vandveje ⁽⁷²⁾. Det lader derfor til, at forbuddet kunne hævdes at have haft den virkning, at adgangen til markedet rent faktisk blokeres. Men i præmis 39 anfører Domstolen, at »[r]etsforordninger som de i hovedsagen omhandlede kan i princippet anses for at være forholdsmæssige på betingelse af, for det første, at de kompetente nationale myndigheder er forpligtede til at træffe sådanne iværksættelsesforanstaltninger, og dernæst, at disse myndigheder faktisk har udøvet den kompetence, som er tildelt dem i denne henseende, og at de har udpeget de områder, der opfylder betingelserne i den nationale bekendtgørelse, og endelig at sådanne foranstaltninger er vedtaget inden for en rimelig frist efter denne bekendtgørelses ikrafttræden.« ⁽⁷³⁾ I præmis 40 anførte Domstolen, at de omhandlede nationale retsforordninger kan begrundes med miljøbeskyttelsehensyn med forbehold for, at de førnævnte betingelser opfyldes. Dermed anfører Domstolen, at den nævnte type retsforordninger kan være begrundede med forbehold for, at de førnævnte betingelser opfyldes.

3.2. Princippet om gensidig anerkendelse

Tekniske hindringer for varernes frie bevægelighed i EU findes stadig i vidt omfang. De opstår, når nationale myndigheder anvender nationale forskrifter, som varerne skal overholde (f.eks. betegnelse, form, dimensioner, vægt, sammensætning, præsentation, mærkning og emballering), på varer, der hidrører fra andre medlemsstater, hvor de lovligt fremstilles eller markedsføres. Hvis disse forskrifter ikke er indført for at gennemføre afledt EU-ret, udgør de tekniske hindringer, som artikel 34 og 36 TEUF finder anvendelse på. Dette gælder også, selv om forskrifterne anvendes uden forskel på alle varer.

Ifølge princippet om gensidig anerkendelse ⁽⁷⁴⁾ eksisterer der fortsat forskellige tekniske forskrifter sideløbende på det indre marked. Prin-

cippet betyder, at uanset tekniske forskelle mellem forskellige nationale forskrifter, som gælder i hele EU, kan bestemmelsesmedlemsstaterne ikke forbyde salg på deres område af varer, som ikke er omfattet af EU-harmonisering, og som markedsføres lovligt i en anden medlemsstat, selv om de blev fremstillet ifølge tekniske og kvalitetsrelaterede forskrifter, der adskiller sig fra dem, der skal overholdes af indenlandske varer. Den eneste undtagelse fra dette princip er restriktioner, som er begrundet i de hensyn, der er nævnt i artikel 36 TEUF (den offentlige sædelighed, den offentlige orden, den offentlige sikkerhed, beskyttelse af menneskers og dyrs liv og sundhed, beskyttelse af planter osv.), eller i tvingende hensyn af almindelig offentlig interesse, som er anerkendt ifølge Domstolens retspraksis og står i et rimeligt forhold til det forfulgte mål.

Princippet om gensidig anerkendelse på det ikke-harmoniserede område består således af en regel og en undtagelse:

- den generelle regel om, at varer, der lovligt fremstilles eller markedsføres i en medlemsstat, uanset om der findes en national teknisk forskrift i bestemmelsesmedlemsstaten, har en grundlæggende ret til fri bevægelighed, som garanteres af TEUF
- undtagelsen, der siger, at varer, der lovligt fremstilles eller markedsføres i en anden medlemsstat, ikke nyder denne ret, hvis bestemmelsesmedlemsstaten kan bevise, at det er afgørende vigtigt at indføre egne tekniske forskrifter for de pågældende varer begrundet i hensynene i artikel 36 TEUF eller i tvingende hensyn, som er stadfæstede i Domstolens retspraksis og betinget af overholdelsen af proportionalitetsprincippet.

Indtil for meget kort tid siden var det vigtigste problem for gennemførelsen af princippet om gensidig anerkendelse uden tvivl den generelle juridiske usikkerhed om bevisbyrden. Derfor har EU vedtaget forordning (EF) nr. 764/2008 om procedurer for anvendelsen af visse nationale tekniske forskrifter på produkter, der markeds-

⁽⁶⁹⁾ Sag C-110/05, Kommissionen mod Italien, Sml. 2009 I, s. 519.

⁽⁷⁰⁾ Sag C-110/05, Kommissionen mod Italien, Sml. 2009 I, s. 519, præmis 51 og 55.

⁽⁷¹⁾ Sag C-142/05, Mickelsson og Roos, Sml. 2009, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser.

⁽⁷²⁾ Præmis 25.

⁽⁷³⁾ Præmis 39.

⁽⁷⁴⁾ Princippet stammer fra den berømte Cassis de Dijon-dom afsagt af Domstolen den 20.2.1979 (sag 120/78, Rewe-Zentral, Sml. 1979, s. 649), og det dannede grundlag for en ny udvikling i det indre marked for varer. Selv om det i begyndelsen ikke udtrykkeligt blev nævnt i Domstolens retspraksis, er det nu fuldt anerkendt (jf. f.eks. sag C-110/05, Kommissionen mod Italien, Sml. 2009 I, s. 519, præmis 34).

føres lovligt i en anden medlemsstat, og om ophævelse af beslutning nr. 3052/95/EF ⁽⁷⁵⁾.

3.3. Typiske handelshindringer

Handelshindringer antager mange forskellige former. Sommetider er der tale om meget direkte foranstaltninger, der har importvarer som mål, eller som giver særbehandling til indenlandske varer, og sommetider er de en uventet bivirkning af generelle politiske beslutninger. Gennem de seneste årtier er nogle typiske kategorier opstået i jurisdiktionen og som følge af den praktiske anvendelse af artikel 34-36 TEUF i forbindelse med overtrædelsesprocedurer. En række af dem er beskrevet i det følgende.

3.3.1. NATIONALE BESTEMMELSER OM INDFØRSEL (IMPORTLICENSER, INSPEKTIONER OG KONTROLLER)

Nationale foranstaltninger, som direkte vedrører det at indføre varer fra andre medlemsstater, gør importen mere besværlig og bliver derfor jævnligt betragtet som foranstaltninger med tilsvarende virkning og dermed i strid med artikel 34 TEUF. Pligten til at indhente en importlicens før indførsel af varer er et klart eksempel herpå. Fordi formalia som disse kan forårsage forsinkelser, er en sådan pligt i strid med artikel 34 TEUF, også når licenserne automatisk gives, og den pågældende medlemsstat ikke forbeholder sig ret til at tilbageholde en licens ⁽⁷⁶⁾.

Inspektioner og kontroller, f.eks. veterinære, sanitære og fytosanitære, herunder toldkontroller af importvarer (og eksportvarer), betragtes som foranstaltninger med tilsvarende virkning efter henholdsvis artikel 34 og 35 EF ⁽⁷⁷⁾. Sådanne inspektioner vil sandsynligvis gøre indførsel og udførsel af varer mere besværlig eller bekostelig på grund af de forsinkelser, der uvægerligt følger af inspektioner, og de ekstra transportomkostninger, som den handlende derved pådrager sig.

Da det indre marked blev en realitet den 1. januar 1993, forsvandt de gentagne grænsekontroller af varer i forbindelse med import og eksport. I dag må medlemsstaterne ikke udføre kontroller ved deres grænser, medmindre disse kontroller er led i et generelt kontrolsystem, som foregår i et tilsvarende omfang inde på det nationale område, og/eller medmindre de udføres som stikprøvekontroller. Hvis disse kontroller imidlertid, uanset hvor de finder sted, udgør en systematisk inspektion af importerede varer, betragtes de stadig som foranstaltninger med tilsvarende virkning ⁽⁷⁸⁾, som kun undtagelsesvis kan begrundes, hvis de har opfyldt en række strenge betingelser.

3.3.2. PLIGT TIL AT UDPEGE EN REPRÆSENTANT ELLER STILLE LAGERFACILITETER TIL RÅDGIGHED I IMPORTMEDLEMSSTATEN

Pligten for en importør til at have et forretningssted i bestemmelsesmedlemsstaten blev af Domstolen erklæret direkte i strid med den frie bevægelighed for varer i det indre marked. Domstolen fandt nemlig, at en importmedlemsstat gør det vanskeligere — for ikke at sige umuligt — for visse foretagender, navnlig små og mellemstore virksomheder, at trænge ind på sit marked, hvis den tvinger et foretagende, der er etableret i en anden medlemsstat, til at afholde udgiften til at have en repræsentant i importmedlemsstaten ⁽⁷⁹⁾. Pligten til at udpege en repræsentant eller en agent, etablere et ekstra forretningssted, kontor eller lagerfaciliteter i importmedlemsstaten ville ligeledes generelt være i strid med artikel 34 TEUF.

Nogle medlemsstater har forsøgt at begrunde disse krav med argumentet om, at de er nødvendige for at sikre korrekt gennemførelse af nationale forskrifter af offentlig interesse, herunder i visse tilfælde strafferetligt ansvar. Domstolen afviste argumentet. Den fastslog, at selv om hver medlemsstat har ret til på sit eget område at træffe egnede foranstaltninger til at sikre beskyttelsen af den offentlige orden, er sådanne foranstaltninger kun berettigede, hvis det kan fastslås, at de er nødvendige for at beskytte legitime almene interesser, og at

denne beskyttelse ikke kan sikres gennem midler, som er mindre restriktive for varernes frie bevægelighed ⁽⁸⁰⁾. Domstolen afgjorde derfor, at »selv om strafferetlige sanktioner kan have en præventiv virkning over for strafbar adfærd, er denne virkning hverken sikret eller overholdet skærpet [...] blot fordi der på det nationale område findes en person, der er beføjet til retligt at repræsentere denne fabrikant« ⁽⁸¹⁾. Det blev derfor fastslået, at kravet om, at der vælges en repræsentant, som er etableret på det nationale område, ikke med henblik på ønsket om at beskytte den offentlige interesse kan give sådanne yderligere garantier, der vil kunne berettige en undtagelse fra forbuddet i traktatens artikel 34 TEUF.

Nationale krav om lagerføring eller oplagring af importerede varer kan også udgøre et brud på artikel 34 TEUF, hvis disse nationale foranstaltninger påvirker importerede varer på en diskriminerende måde i sammenligning med indenlandske varer. Heri ville indgå enhver regel, der kun forbyder, begrænser eller kræver lagerføring af importerede varer. En national foranstaltning, der kræver, at importerede, vinbaserede spirituousa opbevares i mindst seks måneder for at gøre dem berettigede til visse kvalitetsbetegnelser, blev af Domstolen vurderet til at udgøre en foranstaltning med en tilsvarende virkning som en kvantitativ restriktion ⁽⁸²⁾.

Ligeledes kunne der lægges hindringer i vejen for varehandel i kraft af nationale forskrifter, som helt eller delvist begrænser anvendelsen af lagerfaciliteter til indenlandske varer eller gør lagerføring af importvarer betinget af vilkår, som er anderledes end dem, der gælder for indenlandske varer, og er vanskeligere at overholde. Derfor kunne en national foranstaltning, som tilskyndede til lagerføring af indenlandsk fremstillede varer, skabe hindringer for den frie bevægelighed for varer i henhold til artikel 34 TEUF.

3.3.3. NATIONALE PRISKONTROLLER OG REFUSION

Selv om traktaten ikke indeholder nogen specifik bestemmelse om nationale forskrifter

⁽⁷⁵⁾ EUT L 218 af 13.8.2008, s. 21. Se flere detaljer i punkt 8.3 i denne håndbog.

⁽⁷⁶⁾ Sag C-54/05, Kommissionen mod Finland, Sml. 2007 I, s. 2473, præmis 31, eller forenede sager 51/71-54/71, Internationale Fruit Company m.fl., Sml. 1971, s. 331.

⁽⁷⁷⁾ Sag 4/75, Rewe Zentralfinanz, Sml. 1975, s. 843.

⁽⁷⁸⁾ Sag C-272/95, Deutsches Milch-Kontor II, Sml. 1997 I, s. 1905.

⁽⁷⁹⁾ Sag 155/82, Kommissionen mod Belgien, Sml. 1983, s. 531, præmis 7.

⁽⁸⁰⁾ Sag 155/82, Kommissionen mod Belgien, Sml. 1983, s. 531, præmis 12. Jf. også sag C-12/02, Grilli, Sml. 2003 I, s. 11585, præmis 48 og 49, og sag C-193/94, Skanavi og Chrysanthakopoulos, Sml. 1996 I, s. 929, præmis 36-38.

⁽⁸¹⁾ Sag 155/82, Kommissionen mod Belgien, Sml. 1983, s. 531, præmis 15.

⁽⁸²⁾ Sag 13/78, Eggers, Sml. 1978, s. 1935.

for priskontroller, har Domstolen i en række tilfælde stadfæstet i sin retspraksis, at artikel 34 TEUF gælder for nationale priskontrolforskrifter.

Disse forskrifter dækker en række foranstaltninger: minimums- og maksimumspriser, fastfrysning af priser, minimums- og maksimumsindtjeningsmarginer og prisfastsættelse ved videresalg.

Minimumspriser: En minimumspris, der er fastsat til et bestemt beløb, og som gælder uden forskel for indenlandske og importerede varer, kan alligevel begrænse importen ved at hindre en lavere omkostning i at slå igennem i detailhandlsprisen og dermed hindre importørerne i at bruge deres konkurrencefordel, og dette udgør en foranstaltning med tilsvarende virkning og dermed en overtrædelse af artikel 34 TEUF. Forbrugeren kan ikke drage fordel af denne pris⁽⁸³⁾. Området er dog nu delvist harmoniseret, og national lovgivning, der fastlægger minimumspriser på tobaksvarer, bør f.eks. vurderes i lyset af direktiv 95/59/EF af 27. november 1995 om forbrugsbeskatning af forarbejdet tobak bortset fra omsætningsafgift. I henhold til Domstolens retspraksis er fastsættelsen af sådanne minimumssalgpriser i strid med artikel 9, stk. 1, i direktivet⁽⁸⁴⁾.

Maksimumspriser: Selv om en maksimumspris, der uden forskel gælder for både indenlandske og importerede varer, ikke i sig selv er en foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ restriktion, kan den have en sådan virkning, hvis den fastsættes til et niveau, der gør salget af den importerede vare enten umuligt eller mere vanskeligt end salget af det indenlandske produkt⁽⁸⁵⁾.

Fastfrysning af priser: I en sag om en national forskrift om, at alle prisforhøjelser skulle anmeldes til myndighederne mindst to måneder før ikrafttrædelse, har Domstolen bekræftet, at fastfrysning af priser, som gælder ens for indenlandske og importerede varer, ikke i sig selv er en foranstaltning med en virkning svarende til en kvantitativ restriktion. De kan dog få denne virkning i realiteten, hvis priserne ligger på et sådant niveau, at markedsføringen af importe-

rede varer bliver enten umulig eller mere vanskelig end markedsføringen af indenlandske varer⁽⁸⁶⁾. Det vil være tilfældet, hvis importørerne kun kan markedsføre importerede varer med et tab til følge.

Minimums- og maksimumsindtjeningsmarginer fastsat til et bestemt beløb frem for en procentdel af kostprisen er ikke en foranstaltning med tilsvarende virkning efter artikel 34 TEUF. Det samme gælder for en fast detailindtjeningsmargin, som er en andel af detailprisen, som fabrikanten frit bestemmer, i det mindste når den udgør et tilstrækkeligt vederlag for detailhandleren. En maksimal indtjeningsmargin, som er fastsat til et enkelt beløb, der gælder såvel indenlandske som importerede varer, og som ikke giver plads til omkostningen ved indførsel af varen, er til gengæld omfattet af artikel 34 TEUF⁽⁸⁷⁾.

Siden Domstolens dom i Keck og Mithouard-sagen, som vedrørte fransk lovgivning om et forbud mod videresalg med tab, forekommer det, at nationale priskontrolforskrifter falder ind under begrebet »former for salg«. I denne henseende falder de uden for anvendelsesområdet for artikel 34 TEUF, hvis de gælder alle relevante handlende, som opererer inden for det nationale område, og hvis de har samme virkning både i lovgivningen og i virkeligheden på markedsføringen af indenlandske varer og varer importeret fra andre medlemsstater. Det bekræftes i Domstolens dom i Belgapomsagen, at »priskontroller« udgør »former for salg«, idet Domstolen her fandt, at den belgiske lov om forbud mod salg med tab og salg med en meget ringe indtjeningsmargin faldt uden for anvendelsesområdet for artikel 34 TEUF.

Refusion af lægemidler: Ifølge den generelle regel går EU-lovgivningen ikke ud over medlemsstaternes magt til at tilrettelægge deres egne socialsikringsystemer⁽⁸⁸⁾, og i mangel af harmonisering på EU-plan bestemmer lovene i den enkelte medlemsstat de omstændigheder, hvorunder der bevilges socialsikringsydelse. Imidlertid kan disse love påvirke markedsføringsmulighederne og dermed også importmulighederne. Som følge heraf kan en national beslutning om refusion af lægemidler få en

negativ virkning på importen af dem og udgøre en hindring for varernes frie bevægelighed.

Endvidere følger det af Dupharddommen, at bestemmelserne i national lovgivning om refusion af medicinske anordninger inden for rammerne af den nationale sygesikringsordning er forenelige med artikel 34 TEUF, hvis der ikke gøres forskel, når det fastlægges, hvilke produkter refusionen gælder henholdsvis ikke gælder, med hensyn til produkternes oprindelse, og forudsat at det foregår på grundlag af objektive og kontrollerbare kriterier. Det bør desuden være muligt at ændre listen over refunderede produkter, når overensstemmelsen med de specificerede kriterier kræver det. De »objektive og kontrollerbare kriterier«, som Domstolen henviser til, kan vedrøre det forhold, at der på markedet findes andre, mindre dyre produkter med samme helbredende virkning, at de pågældende varer frit markedsføres uden receptpligt, eller at det afvises at give refusion på varerne af farmakoterapeutiske årsager, der er begrundet i hensynet til folkesundheden.

Procedurereglerne for vedtagelse af nationale refusionsbeslutninger blev specificeret i direktiv 89/105/EF om gennemsigtighed i prisbestemmelserne for lægemidler til mennesker og disse lægemidlers inddragelse under de nationale sygesikringsordninger.

I Deckersagen⁽⁸⁹⁾ fandt Domstolen, at nationale regler, ifølge hvilke refusion af udgiften til lægemidler er betinget af en forudgående tilladelse fra den kompetente institution i en medlemsstat, når varerne købes i en anden medlemsstat, udgør en restriktion på varernes frie bevægelighed efter artikel 34 TEUF, eftersom de tilskynder de sikrede personer til at købe disse varer i deres hjemlige medlemsstat frem for i en anden medlemsstat og dermed sandsynligvis er med til at bremse importen af varer fra andre medlemsstater.

3.3.4. NATIONALE FORBUD MOD SPECIFIKKE VARER/STOFFER

Et forbud mod markedsføring af en bestemt vare eller et bestemt stof er den mest restriktive foranstaltning, en medlemsstat kan indføre for

⁽⁸³⁾ Sag 231/83, Cullet, Sml. 1985, s. 305, og sag 82/77, Van Tiggele, Sml. 1978, s. 25.

⁽⁸⁴⁾ Sag C-216/98, Kommissionen mod Grækenland, Sml. 2000 I, s. 8921, og sag C-302/00, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 2002 I, s. 2055.

⁽⁸⁵⁾ Sag 65/75, Tasca, Sml. 1976, s. 291; forenede sager 88/75-90/75, Sadam, Sml. 1976, s. 323; sag 181/82, Roussel, Sml. 1983, s. 3849; sag 13/77, GB-Inno mod ATAB, Sml. 1977, s. 2115.

⁽⁸⁶⁾ Forenede sager 16/79-20/79, Danis, Sml. 1979, s. 3327.

⁽⁸⁷⁾ Sag 116/84, Roelstraete, Sml. 1985, s. 1705; og sag 188/86, Lefèvre, Sml. 1987, s. 2963.

⁽⁸⁸⁾ Jf. sag 238/82, Duphar, Sml. 1984, s. 523, og sag C-70/95, Sodemare m.fl., Sml. 1997 I, s. 3395.

⁽⁸⁹⁾ Sag C-120/95, Decker, Sml. 1998 I, s. 1831.

varenes frie bevægelighed. De fleste varer, der er omfattet af nationale forbud⁽⁹⁰⁾, er fødevarer, herunder vitaminer og andre kosttilskud, samt kemiske stoffer⁽⁹¹⁾.

Begrundelserne, som medlemsstaterne som oftest angiver for disse stringente foranstaltninger, er beskyttelsen af menneskers, dyrs og planters liv og sundhed i henhold til artikel 36 TEUF og de tvingende hensyn, der er stadfæstet i Domstolens retspraksis, f.eks. miljøbeskyttelsen. Disse begrundelser og hensyn anvendes ofte i kombination. En medlemsstat, der indfører et nationalt forbud mod en vare/et stof, skal godtgøre, at foranstaltningen er nødvendig og om fornødent, at markedsføringen af de omhandlede varer udgør en alvorlig risiko for folkesundheden, og at disse regler er i overensstemmelse med proportionalitetsprincippet. Det indebærer, at der skal forelægges relevant bevis såsom tekniske, videnskabelige, statistiske og næringsværdirelaterede data samt enhver anden relevant information⁽⁹²⁾.

Desuden er det medlemsstaten, der skal løfte bevisbyrden for, at det angivne formål ikke kan opnås med andre midler, som har en mindre restriktiv virkning på samhandelen mellem medlemsstaterne inden for EU⁽⁹³⁾. F.eks. i forbindelse med et fransk forbud mod tilsætning til drikkevarer af koffein over en vis grænse fandt Domstolen, at »passende mærkning, som oplyser forbrugerne om de berigede levnedsmidlers art, ingredienser og egenskaber, vil kunne gøre det muligt for forbrugerne, der kan være truet af et overdrevent indtag af et næringsstof, der er tilsat disse levnedsmidler, selv at afgøre, om de vil benytte dem«⁽⁹⁴⁾. Dermed fastslog Domstolen, at forbuddet mod tilsætning af koffein over en vis grænse ikke var nødvendigt for at opnå den ønskede forbrugerbeskyttelse.

Sagen om danske vitaminer⁽⁹⁵⁾ vedrørte den danske administrative praksis med at forbyde berigelse af fødevarer med vitaminer og mine-

raler, hvis det ikke kunne bevises, at en sådan berigelse opfyldte et behov hos den danske befolkning. Domstolen var oprindeligt enig i, at det var Danmark, der selv skulle lægge sig fast på sit ønskede niveau for beskyttelse af menneskers liv og sundhed i overensstemmelse med proportionalitetsprincippet. Domstolen bemærkede dog, at det påhvilede de danske myndigheder »i hvert enkelt tilfælde, og under hensyntagen til nationale kostvaner og internationale forskningsresultater, at godtgøre, at deres bestemmelser er nødvendige for effektivt at beskytte de interesser, der er nævnt i bestemmelsen, og navnlig, at markedsføringen af de pågældende produkter frembyder en reel risiko for folkesundheden«⁽⁹⁶⁾. Efter at have vurderet den pågældende danske administrative praksis konkluderede Domstolen, at denne foranstaltning »nemlig ikke [gør det] muligt ved fastlæggelsen og evalueringen af en reel risiko for folkesundheden at overholde fællesskabsretten, som kræver en grundig evaluering fra sag til sag af de virkninger, som den pågældende tilsætning af mineraler og vitaminer kan have«⁽⁹⁷⁾.

Generelt har Domstolen valgt en restriktiv tilgang til foranstaltninger af denne karakter. På områder uden videnskabelig sikkerhed for et bestemt produkts eller stofs virkning på f.eks. folkesundheden eller miljøet har det imidlertid vist sig mere vanskeligt for Domstolen at afvise disse forbud⁽⁹⁸⁾. I sådanne sager spiller det såkaldte forsigtighedsprincip⁽⁹⁹⁾ også en vigtig rolle i Domstolens samlede vurdering af sagen.

Det kan også ske, at medlemsstaterne af hensyn til folkesundheden, i stedet for et direkte forbud, blot kræver en forudgående tilladelse til at tilsætte stoffer, som er blevet tilladt i en anden medlemsstat. I så fald overholder medlemsstaterne kun deres forpligtelser i henhold til EU-retten, hvis disse procedurer er let tilgængelige og kan afsluttes inden for en rimelig frist, og hvis et eventuelt afslag kan indbringes for

domstolene. Denne procedure skal udtrykkeligt beskrives i en almindeligt gældende foranstaltning, som er bindende for nationale myndigheder. Domstolen stadfæstede de særlige træk ved denne »forenklede procedure« i sag C-344/90⁽¹⁰⁰⁾.

3.3.5. TYPEGODKENDELSE

Typegodkendelseskravene er en forud fastsat definition af de lovgivningsmæssige, tekniske og sikkerhedsmæssige betingelser, som en vare skal opfylde. Således er typegodkendelse ikke begrænset til en bestemt branche, eftersom disse krav findes for så forskellige ting som marineudstyr, mobiltelefoner, personbiler og medicinsk udstyr.

Generelt kræves der typegodkendelse, før et produkt må bringes i handelen. Det er ofte angivet med en mærkning på produktet, at det er i overensstemmelse med typegodkendelseskravene. Således bekræfter f.eks. CE-mærkningen, at varen er i overensstemmelse med kravene, enten takket være fabrikantens selvdeklaration eller en tredjepartscertificering.

Mens fælleseuropæiske typegodkendelseskrav normalt letter markedsføringen af varer på det indre marked, giver nationale typegodkendelser på ikke-harmoniserede områder sig ofte udslag i hindringer for varehandelen. Forskellige produktstandarder gør det vanskeligt for fabrikanterne at markedsføre det samme produkt i forskellige medlemsstater eller kan i hvert fald medføre større udgifter til overholdelsen. Krav om overholdelse af nationale typegodkendelser forud for markedsføringen af produkterne anses derfor som foranstaltninger med tilsvarende virkning⁽¹⁰¹⁾.

Selv om en medlemsstat af sundheds- eller sikkerhedshensyn kan have ret til at kræve, at et produkt, som allerede er godkendt i en anden medlemsstat, skal godkendes efter en ny under-

⁽⁹⁰⁾ Sag 174/82, Sandoz, Sml. 1983, s. 2445; sag C-24/00, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 2004 I, s. 1277; sag C-420/01, Kommissionen mod Italien, Sml. 2003 I, s. 6445; sag C-192/01, Kommissionen mod Danmark, Sml. 2003 I, s. 9693; sag C-41/02, Kommissionen mod Nederlandene, Sml. 2004 I, s. 11375; og sag C-319/05, Kommissionen mod Tyskland, Sml. 2007 I, s. 9811.

⁽⁹¹⁾ Sag C-473/98, Toolex, Sml. 2000 I, s. 5681.

⁽⁹²⁾ Sag C-270/02, Kommissionen mod Italien, Sml. 2004 I, s. 1559.

⁽⁹³⁾ Sag 104/75, De Peijper, Sml. 1976, s. 613.

⁽⁹⁴⁾ Sag C-24/00, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 2004 I, s. 1277, præmis 75.

⁽⁹⁵⁾ Sag C-192/01, Kommissionen mod Danmark, Sml. 2003 I, s. 9693.

⁽⁹⁶⁾ Ibid., præmis 46.

⁽⁹⁷⁾ Ibid., præmis 56.

⁽⁹⁸⁾ Sag C-473/98, Toolex, Sml. 2000 I, s. 5681, og sag C-24/00, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 2004 I, s. 1277.

⁽⁹⁹⁾ Læs mere i punkt 6.1.2.

⁽¹⁰⁰⁾ Sag C-344/90, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 1992 I, s. 4719.

⁽¹⁰¹⁾ Sag 21/84, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 1985, s. 1355.

søgelsesprocedure, skal denne importmedlemsstat tage hensyn til prøver eller kontroller, der er udført i den eksporterende medlemsstat og giver tilsvarende garantier ⁽¹⁰²⁾.

I sagen Kommissionen mod Portugal ⁽¹⁰³⁾ havde et foretagende fået afslag på den påkrævede tilladelse fra tilsynsmyndigheden til installation af importerede polyethylenrør med den begrundelse, at sådanne rør ikke var godkendt af den nationale prøvningsinstans. De attester, som foretagendet var i besiddelse af, og som var udstedt af et italiensk prøvningsinstitut, blev ikke anerkendt. Domstolen fastslog, at myndighederne (i det foreliggende tilfælde de portugisiske) har pligt til at tage hensyn til attester, der er udstedt af certificeringsorganer i en anden medlemsstat, navnlig hvis disse organer er godkendt af medlemsstaten til formålet. I det omfang de portugisiske myndigheder ikke havde tilstrækkelige oplysninger til at kunne kontrollere de pågældende attester, kunne de have indhentet disse oplysninger hos den eksporterende medlemsstats myndigheder. Den nationale myndighed, der får tilsendt en ansøgning om godkendelse eller anerkendelse af et produkt, skal udvise en proaktiv tilgang.

3.3.6. GODKENDELSESPROCEDURE

Nationale systemer, hvorefter markedsføring af varer er betinget af en forudgående godkendelse, begrænser adgangen til markedet i importmedlemsstaten og må derfor anses for en foranstaltning med virkning svarende til en kvantitativ indførselsrestriktion efter artikel 34 TEUF ⁽¹⁰⁴⁾. Domstolen har fastsat en række betingelser, som skal være opfyldt, hvis en sådan forhåndsgodkendelse skal kunne begrundes ⁽¹⁰⁵⁾:

- Den skal bygge på objektive kriterier, der ikke er udtryk for forskelsbehandling, og på kendte forhold, således at de lægger en ramme for de nationale myndigheders skønsudøvelse, der dermed ikke anvendes vilkårligt.

- Den bør i det væsentlige ikke gå ud på at gentage en kontrol, der allerede er blevet udført i forbindelse med andre procedurer, enten i samme medlemsstat eller i en anden medlemsstat.

- En procedure med forudgående godkendelse er kun nødvendig, hvis en efterfølgende kontrol kan anses for at ske på et tidspunkt til at sikre kontrollens reelle effektivitet og til, at det forfulgte mål kan nås.

- Proceduren må ikke kunne afholde de pågældende erhvervsdrivende fra at gennemføre markedsføringen på grund af procedurens varighed og uforholdsmæssigt store omkostninger.

3.3.7. TEKNISKE FORSKRIFTER MED KRAV TIL VARERNES PRÆSENTATIONSMÅDE (VÆGT, SAMMENSÆTNING, PRÆSENTATION, MÆRKNING, FORM, DIMENSIONER OG INDPAKNING)

Krav, der skal opfyldes af importvarer, for så vidt angår form, dimensioner, vægt, sammensætning, præsentation, identifikation eller indpakning, kan tvinge fabrikanter og importører til at tilpasse de pågældende varer til de gældende forskrifter i den medlemsstat, hvor de markedsføres, f.eks. ved at ændre mærkningen på importerede varer ⁽¹⁰⁶⁾. Da sådanne krav til varernes fremtræden er direkte forbundet med varen selv, anses de ikke for at være former for salg, men betragtes som foranstaltninger med tilsvarende virkning efter artikel 34 TEUF.

Følgende foranstaltninger er f.eks. blevet vurderet til at være i strid med artikel 34 TEUF:

- et krav om, at margarine skal sælges i en pakning af form som en terning for at adskille produktet fra smør ⁽¹⁰⁷⁾

- en medlemsstats forbud mod markedsføring af artikler fremstillet af ædle metaller uden obligatorisk (officiel national) stempeling ⁽¹⁰⁸⁾

- et forbud mod markedsføring af videoer og dvd'er solgt pr. postordre og via internettet, som ikke er vurderet og klassificeret af en overordnet regional myndighed eller et nationalt organ for frivillig selvkontrol og forsynet med en angivelse af de aldersgrupper, for hvilke de er tilladt ⁽¹⁰⁹⁾.

3.3.8. REKLAMERESTRIKTIONER

Før Keck og Mithouard-dommen fandt Domstolen ofte, at nationale foranstaltninger til indførelse af reklamerestriktioner var omfattet af artikel 34 TEUF. Et af tilfældene var Oosthoeksagen (286/81) om et forbud mod at tilbyde eller give gratis gaver i salgsfremmende øjemed. Det blev konkluderet, at »en lovgivning, som begrænser eller forbyder visse former for reklame og visse salgsfremmende metoder, kan, selv om den ikke direkte påvirker indførslerne, begrænse disses omfang, fordi den påvirker mulighederne for afsætning« ⁽¹¹⁰⁾.

Siden Keck og Mithouard-dommen har Domstolen i visse henseender tilsyneladende valgt en anden tilgang (behandling af reklamerestriktioner som salgformer), mens både generaladvokaterne og Domstolen i andre henseender følger og arbejder videre efter samme tankegang (iboende betydning af reklame for den frie bevægelighed for varer). Som forklaret ovenfor under Keck og Mithouard-sagen bliver »regler om, hvilke betingelser varer skal opfylde«, fortsat behandlet i henhold til Cassis de Dijon-dommen og anses derfor i sig selv for at falde ind under artikel 34 TEUF uden behov for at fastslå, om de også er diskriminerende ⁽¹¹¹⁾, mens former for salg skal undersøges med hensyn til forskelsbehandling. Som generaladvokat Maduro dog påpegede, måtte Domstolen uddybe sondringen i Keck og Mithouard-dom-

⁽¹⁰²⁾ Sag C-455/01, Kommissionen mod Italien, Sml. 2003 I, s. 12023.

⁽¹⁰³⁾ Sag C-432/03, Kommissionen mod Portugal, Sml. 2005 I, s. 9665.

⁽¹⁰⁴⁾ Jf. f.eks. sag C-254/05, Kommissionen mod Belgien, Sml. 2007 I, s. 4269; sag C-432/03, Kommissionen mod Portugal, Sml. 2005 I, s. 9665, præmis 41; og sag C-249/07, Kommissionen mod Nederlandene, Sml. 2008, ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 26.

⁽¹⁰⁵⁾ Jf. sag C-390/99, Canal Satélite Digital, Sml. 2002 I, s. 607.

⁽¹⁰⁶⁾ Sag C-33/97, Colim, Sml. 1999 I, s. 3175, præmis 37, og sag C-416/00, Morellato, Sml. 2003 I, s. 9343, præmis 29 og 30.

⁽¹⁰⁷⁾ Sag 261/81, Rau mod De Smedt, Sml. 1982, s. 3961.

⁽¹⁰⁸⁾ Sag C-30/99, Kommissionen mod Irland, Sml. 2001 I, s. 4619.

⁽¹⁰⁹⁾ Sag C-244/06, Dynamic Medien, Sml. 2008 I, s. 505. I denne dom blev handelshindringerne imidlertid anset for berettigede på grund af hensynet til beskyttelsen af mindreårige.

⁽¹¹⁰⁾ Præmis 15. Jf. også sager før Keck og Mithouard: sag 362/88, GB-INNO-BM, Sml. 1990 I, s. 667, og forenede sager C-1/90 og C-176/90, Aragonesa de Publicidad Exterior og Publivia, Sml. 1991 I, s. 4151.

⁽¹¹¹⁾ P. Oliver, »Free Movement of Goods in the European Community«, 2003, s. 124.

men⁽¹¹²⁾. Visse regler, som synes at falde ind under begrebet salgsformer, behandles derfor som regler vedrørende produkterne. Det gælder navnlig foranstaltninger vedrørende reklame, hvor reglerne øjensynlig påvirker de betingelser, som varerne skal opfylde⁽¹¹³⁾. Den mere almindelige tilgang, som Domstolen har antaget siden Keck og Mithouard-dommen, bygger imidlertid på det udgangspunkt, at restriktioner på reklame og salg fremme skal betragtes som »salgsformer«⁽¹¹⁴⁾ og ville falde uden for anvendelsesområdet for artikel 34 TEUF, såfremt de er ikke-diskriminerende.

Domstolens tilgang til reklamesager synes at være baseret på tre hovedtrin. For det første finder den, at visse metoder til salg fremme af et produkt er former for salg. For det andet undersøger den anvendelsesområdet for reklamerestriktionen (direkte forbud eller ej). For det tredje undersøger den, om der foreligger forskelsbehandling (om den omhandlede nationale restriktion påvirker markedsføringen af varer fra andre medlemsstater anderledes end markedsføringen af indenlandske produkter). I en række sager synes Domstolen at forbinde restriktionens anvendelsesområde (helt eller delvis) med forskelsbehandling. Med andre ord formodes det, hvis der er tale om en hel restriktion, at den kunne få en større virkning på importvarer⁽¹¹⁵⁾, og hvis der er tale om en delvis restriktion, at den kunne påvirke indenlandske og importerede varer ens⁽¹¹⁶⁾. Det bør imidlertid understreges, at Domstolen i Diorsagen⁽¹¹⁷⁾ og Gourmet International Products-sagen⁽¹¹⁸⁾ anførte, at visse *reklameforbud* måske ikke nødvendigvis påvirkede importvarerne stærkere⁽¹¹⁹⁾.

3.3.9. AFGIFTSFORPLIGTELSE

Afgifts- og retursystemer, særligt i drikkevarerbranchen, har givet anledning til fortsatte

diskussioner i lyset af miljølovgivningen og det indre markeds regler gennem de senere år. For erhvervsdrivende, der driver forretning i flere medlemsstater samtidig, gør sådanne systemer det ofte umuligt at sælge det samme produkt i den samme pakning i flere forskellige medlemsstater. I stedet er fabrikanter eller importører tvunget til at tilpasse emballagen til behovene i de enkelte medlemsstater, hvilket normalt medfører ekstra omkostninger. Disse foranstaltninger har følgelig en virkning på selve produktet og ikke kun på en bestemt form for salg. Konsekvensen af sådanne systemer, dvs. delingen af markederne, strider ofte mod tanken om et sandt indre marked. Derfor kan nationale krav i denne retning betragtes som en hindring for handel i henhold til artikel 34 TEUF.

Trods det, at de anses som handelshindringer, kan de være berettigede i kraft af f.eks. hensynet til miljøbeskyttelse. I to domme om det tyske obligatoriske afgiftssystem for engangsembalager til drikkevarer stadfæstede Domstolen, at medlemsstaterne ifølge EU-retten har ret til at vælge mellem et retursystem, et samlet emballageindsamlingsystem og en kombination af de to systemer⁽¹²⁰⁾. Hvis en medlemsstat vælger et retursystem, skal visse betingelser være opfyldt, for at systemet kan overholde bestemmelserne i direktiv 94/62/EF om emballage og emballageaffald og artikel 34-36 TEUF. Medlemsstaterne skal f.eks. sikre, at systemet er fuldt operationelt, dækker hele det nationale område og er åbent for enhver producent eller distributør på en ikke-diskriminerende måde. Hertil kommer, at der skal indrømmes en tilstrækkeligt lang overgangsperiode, så producenter og distributører kan tilpasse sig de nye krav, og systemet kan garanteres at fungere problemfrit.

I sag C-302/86⁽¹²¹⁾ analyserede Domstolen et retursystem for øl- og sodavandsbeholdere,

der blev indført i Danmark, hvorved kun de tilfaldte, standardiserede beholdere i princippet kunne bruges. Mens Domstolen stadfæstede retursystemet, idet det vurderedes at være et uundværligt element i et system, der skulle sikre genbrug af beholdere, og derfor var nødvendigt for at opfylde de miljømæssige målsætninger, mente den, at både begrænsningen til standardiserede beholdere og godkendelseskravene var uproportionale.

3.3.10. OPRINDELSESBETEGNELSE, KVALITETSMÆRKER, OPFORDRING TIL AT KØBE NATIONALE VARER

Som regel udgør en statsligt indført forpligtelse til at angive varens oprindelse en foranstaltning med tilsvarende virkning i strid med artikel 34 TEUF. I sager, hvor medlemsstaterne selv fører eller støtter en salg fremmende kampagne, hvori der indgår kvalitets- eller oprindelsesmærkning, har Domstolen afgjort, at sådanne systemer i hvert fald potentielt har restriktive virkninger for varernes frie bevægelighed mellem medlemsstaterne. Sådant en ordning, der er indført for at fremme distributionen af bestemte varer, som er fremstillet i et bestemt land eller område, og hvis oprindelse understreges i reklamebudskaberne, kan tilskynde forbrugerne til at købe sådanne produkter til fordel for importvarer⁽¹²²⁾. Den samme regel gælder i tilfælde med mærkninger, som ikke angiver produktionslandet, men varens overensstemmelse med nationale standarder⁽¹²³⁾.

En medlemsstats regler om oprindelses-/kvalitetsmærkning kan være acceptabel, hvis det pågældende produkt faktisk har kvaliteter og egenskaber, som skyldes det forhold, at det hidrører fra et bestemt geografisk område⁽¹²⁴⁾, eller hvis oprindelsesbetegnelsen angiver et særligt sted, der er i pagt med den pågældende regions

⁽¹¹²⁾ Forslag til afgørelse i de forenede sager C-158/04 og C-159/04, Alfa Vita Vassilopoulos og Carrefour-Marinopoulos, Sml. 2006 I, s. 8135, punkt 26-29.

⁽¹¹³⁾ Sag C-470/93, Mars, Sml. 1995 I, s. 1923, præmis 13 (foranstaltningen kræver ekstra indpakning og reklameudgifter). Jf. også sag C-368/95, Familiapress, Sml. 1997 I, s. 3689, præmis 11.

⁽¹¹⁴⁾ Jf. sag C-292/92, Hünermund m.fl., Sml. 1993 I, s. 6787 (forbud mod reklame for »para-farmaceutiske« produkter uden for apotekerne) og sag C-412/93, Leclerc-Siplec, Sml. 1995 I, s. 179 (restriktion på tv-reklamer); P. Oliver, »Free Movement of Goods in the European Community«, 2003, punkt 7.43.

⁽¹¹⁵⁾ Jf. i denne forbindelse sag C-405/98, Gourmet International Products, Sml. 2001 I, s. 1795, forenede sager C-34/95 — C-36/95, De Agostini og TV-Shop, Sml. 1997 I, s. 3843, og sag C-239/02, Douwe Egberts, Sml. 2004 I, s. 7007 (forbud mod henvisninger til »slankning« og »lægelige anbefalinger, attester, erklæringer eller råd eller til godkendelser«).

⁽¹¹⁶⁾ Jf. i denne forbindelse sag C-292/92, Hünermund m.fl., Sml. 1993 I, s. 6787, og sag C-71/02, Karner, Sml. 2004 I, s. 3025 (forbud mod henvisning til den omstændighed, at en vare hidrører fra et konkursbo).

⁽¹¹⁷⁾ Sag C-337/95, Dior, Sml. 1997 I, s. 6013.

⁽¹¹⁸⁾ Sag C-405/98, Gourmet International Products, Sml. 2001 I, s. 1795.

⁽¹¹⁹⁾ P. Oliver og S. Enchelmaier, »Free Movement of Goods: Recent Developments in the Case Law«, (2007) CML Rev. 649, s. 675.

⁽¹²⁰⁾ Sag C-463/01, Kommissionen mod Tyskland, Sml. 2004 I, s. 11705; sag C-309/02, Radlberger Getränkegesellschaft og S. Spitz, Sml. 2004 I, s. 11763.

⁽¹²¹⁾ Sag 302/86, Kommissionen mod Danmark, Sml. 1988, s. 4607.

⁽¹²²⁾ Sag C-325/00, Kommissionen mod Tyskland, Sml. 2002 I, s. 9977 (»aus deutschen Landen frisch auf den Tisch«); sag C-6/02, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 2003 I, s. 2389; og sag C-255/03, Kommissionen mod Belgien, ikke offentliggjort.

⁽¹²³⁾ Sag C-227/06, Kommissionen mod Belgien, Sml. 2008, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser.

⁽¹²⁴⁾ Sag 12/74, Kommissionen mod Tyskland, Sml. 1975, s. 181.

tradition⁽¹²⁵⁾. En sådan forpligtelse kan også være berettiget i tilfælde, hvor forbrugerne ellers kunne vildledes af f.eks. indpakningen eller mærkningen af produktet.

Foranstaltninger, som kun tilskynder eller giver fortrinsret til indkøb af indenlandske produkter, er foranstaltninger med tilsvarende virkning efter artikel 34 TEUF. Den mest berømte sag om en sådan tilskyndelse til at købe indenlandske varer var »Buy Irish«⁽¹²⁶⁾, som omfattede en storstilet kampagne, der skulle tilskynde til køb af indenlandske varer frem for importvarer. Domstolen besluttede, at kampagnen var i strid med artikel 34 TEUF, da den var et åbenlyst forsøg på at mindske omfanget af indførslerne.

Medlemsstaterne kan tillade organisationer at tilskynde til køb af bestemte typer frugt og grønt f.eks. ved at nævne deres særlige egenskaber, selv om varianterne er typisk nationale produkter, så længe forbrugerne ikke rådes til at købe indenlandske varer alene på grund af disses nationale oprindelse⁽¹²⁷⁾.

3.3.11. KRAV OM ANVENDELSE AF DET NATIONALE SPROG

Sprogkrav indført på ikke-harmoniserede områder udgør en hindring for samhandelen i EU, som er forbudt ifølge artikel 34 TEUF, i det omfang produkter, der kommer fra andre medlemsstater, skal forsynes med en anden mærkning med ekstra emballageudgifter til følge⁽¹²⁸⁾. Denne forpligtelse kan antage mange former i forbindelse med varer: deklARATIONER, reklamebudskaber, garantier, tekniske instrukser, brugsanvisninger osv.

Kravet om at anvende et givet sprog i stadiet før salget til slutbrugeren kan ikke berettiges ud fra hensyn til forbrugerbeskyttelse, eftersom denne type krav ikke er nødvendige. Producenter, importører, grossister og detailhandlere, som er de eneste, der er involveret i håndteringen af varerne, vil udøve deres erhvervsaktiviteter på det sprog, de kender godt, og på

hvilket de vil kunne indhente de oplysninger, de har behov for.

Salg til slutbrugeren er en anden sag. Forskellen i tilgangen er forståelig, idet forbrugeren — i modsætning til de erhvervsdrivende, for hvem en sådan viden følger med forretningen, eller som er i stand til at skaffe sig den fornødne information — ikke kan antages med lethed at kunne forstå sprogene i de andre medlemsstater.

I sin dom i Geffroy-sagen⁽¹²⁹⁾ (C-366/98) fastslog Domstolen, at artikel 34 TEUF »skal fortolkes således, at [den] er til hinder for en national lovgivning [...], som påbyder anvendelsen af et bestemt sprog ved mærkningen af levnedsmidler, uden at der gives mulighed for anvendelse af et andet sprog, der let forstås af køberne, eller for, at køberne sikres de nødvendige oplysninger på anden måde«.

Retten fastslog i Piagemesagen⁽¹³⁰⁾ (C-85/94) om bestemmelse af et sprog, der let forstås af forbrugerne, at der kan tages hensyn til forskellige faktorer. Herved kan f.eks. »eventuel lighed mellem ordene på flere sprog, den pågældende befolknings generelle kendskab til mere end ét sprog, særlige omstændigheder som f.eks. en omfattende oplysningskampagne eller produktets store udbredelse, uden i sig selv at være afgørende dog udgøre relevante momenter, når blot det kan fastslås, at forbrugeren har fået tilstrækkelige oplysninger«.

Det følger af det generelle proportionalitetsprincip, at medlemsstaterne kan vedtage nationale bestemmelser, hvorefter visse karakteristika ved indenlandske eller importerede varer skal angives på et sprog, der er let forståeligt for forbrugeren. Endvidere må denne nationale bestemmelse ikke udelukke den eventuelle brug af andre midler til at oplyse forbrugerne, såsom designet, symboler eller piktogrammer⁽¹³¹⁾. Endelig, og under alle omstændigheder, skal en bestemmelse af denne type begrænses til oplysninger, som den pågæl-

dende medlemsstat har gjort obligatoriske, og som ikke ved andre midler end oversættelse kan sikre forbrugerne en korrekt information. Ikke desto mindre kræver proportionalitetsprincippet en tilgang med løsninger fra sag til sag.

3.3.12. RESTRIKTIONER PÅ FJERNESALG (INTERNETSALG, POSTORDRE OSV.)

Med nutidens moderne informations- og kommunikationsteknologier bliver varerne nu i stigende grad handlet på det indre marked ad disse kanaler. Det er derfor ikke nogen overraskelse, at artikel 34 TEUF har givet anledning til, at der er indbragt sager for Domstolen om internettransaktioner, hvori indgår overførsel af varer fra én medlemsstat til en anden.

De spørgsmål, der er forelagt Domstolen i Deutscher Apothekerverband-sagen⁽¹³²⁾, opstod i en national retssag om internetsalg af humanmedicinske lægemidler i en anden medlemsstat end den, hvor DocMorris var etableret. Tysk lov forbød på det tidspunkt postordresalg af lægemidler, som kun måtte sælges på apoteker.

Det første spørgsmål, der blev forelagt den nationale domstol, var, hvorvidt artikel 34 TEUF overtrædes, hvis godkendte lægemidler, som kun må sælges fra apoteker i den pågældende medlemsstat, ikke må importeres med videre salg for øje pr. postordre gennem apoteker, der er godkendt i andre medlemsstater, som svar på en individuel ordre via internettet.

Domstolen behandlede først denne nationale restriktion som en form for salg. I henhold til Keck og Mithouard-dommen ville en salgsform være omfattet af artikel 34 TEUF, hvis den er diskriminerende. Ved at fastslå, at der er sket forskelsbehandling, påpeger Domstolen en forbindelse mellem den restriktive foranstaltnings omfang og diskriminationen. For det første understregede Domstolen i analogi med De Agostini og TV-Shop-dommen (betydningen af reklame for salget af pågældende produkt)⁽¹³³⁾,

⁽¹²⁵⁾ Sag 113/80, Kommissionen mod Irland, Sml. 1981, s. 1625.

⁽¹²⁶⁾ Sag 249/81, Kommissionen mod Irland, Sml. 1982, s. 4005.

⁽¹²⁷⁾ Sag 222/82, Apple and Pear Development Council, Sml. 1983, s. 4083.

⁽¹²⁸⁾ Sag C-33/97, Colim, Sml. 1999 I, s. 3175.

⁽¹²⁹⁾ Sag C-366/98, Geffroy, Sml. 2000 I, s. 6579.

⁽¹³⁰⁾ Sag C-85/94, Piageme, Sml. 1995 I, s. 2955.

⁽¹³¹⁾ Sag C-33/97, Colim, Sml. 1999 I, s. 3175, præmis 41-43.

⁽¹³²⁾ Sag C-322/01, Deutscher Apothekerverband, Sml. 2003 I, s. 14887.

⁽¹³³⁾ Forenede sager C-34/95 — C-36/95, De Agostini og TV-Shop, Sml. 1997 I, s. 3843, præmis 43 og 44. Generaladvokat Geelhoed (sag C-239/02, Douwe Egberts, Sml. 2004 I, s. 7007, punkt 68) stiller disse præmisser over for Domstolens præmisser i sag C-292/92, Hünermund m.fl. (Sml. 1993 I, s. 6787) og sag C-412/93, Leclerc-Siplec (Sml. 1995 I, s. 179). Han anførte, at reklameforbuddene i de sidste to sager var begrænset i omfang. Han påpegede, at Domstolen i den sidste af de to sager tillagde det betydning, at de pågældende restriktioner ikke fratog de øvrige handlende muligheden for at reklamere for de pågældende varer på anden vis. »Den rolle, som reklamen for det pågældende produkt havde med henblik på at få adgang til markedet, forblev med andre ord intakt.«

at internettet var vigtigt for salget af et produkt. Derefter forklarede den, hvordan sådan et direkte forbud i højere grad er en hindring for apotekerne uden for Tyskland end i Tyskland, og dermed hvorfor foranstaltninger er i strid med artikel 34 TEUF.

Mere specifikt fandt Domstolen, at for apoteker, der ikke er etableret i Tyskland, giver internettet en mere markant måde at opnå »direkte adgang« til det tyske marked på ⁽¹³⁴⁾. Domstolen forklarede, at et forbud, som har en større virkning for apoteker uden for Tyskland, kunne hindre markedsadgangen for produkter fra andre medlemsstater i højere grad end for indenlandske varer.

Derefter undersøgte Domstolen de mulige begrundelser. For så vidt angår berettigelsen i forbindelse med håndkøbsmedicin fastslog Domstolen, at ingen af de fremførte grunde kunne udgøre et gyldigt grundlag for et absolut forbud mod postordresalg af håndkøbsmedicin.

For så vidt angår receptpligtige lægemidler påpegede Domstolen først, at offentlighedens forsyning med disse lægemidler skulle kontrolleres strengere. Domstolen fandt, at der, på grund af de risici, der var forbundet med indtagelsen af disse lægemidler, var et sådant behov for at udøve en effektiv kontrol med ægtheden af lægernes recepter og at sikre, at lægemidlet blev udleveret til kunden selv

eller til en person, som kunden havde betroet afhentningen til, at det kunne berettige et forbud mod postordresalg ⁽¹³⁵⁾. Yderligere fandt Domstolen, at forbuddene kunne være begrundede i den økonomiske balance i det sociale sikringssystem eller integriteten i det nationale sundhedssystem ⁽¹³⁶⁾.

3.3.13. RESTRIKTIONER PÅ INDFØRSEL AF VARER TIL PERSONLIGT BRUG

Artikel 34 TEUF giver ikke kun virksomheder ret til at importere varer i kommercielt øjemed, men også enkeltpersoner ret til at importere varer til personligt brug, som det ses af Schumacherdommen ⁽¹³⁷⁾. En privatperson bestilte i denne sag til eget brug et lægemiddelpræparat fra Frankrig. Toldmyndighederne i Tyskland, hvor personen boede, afviste imidlertid at klarere det pågældende produkt. I en henvisning til EU-Domstolen spurgte den nationale domstol, om en lovgivning, som forbød en privatperson til eget brug at importere et lægemiddelpræparat, som var tilladt i importmedlemsstaten, som kunne købes dér uden recept, og som var købt på et apotek i en anden medlemsstat, var i strid med artikel 34 og 36 TEUF. EU-Domstolen påpegede først, at en sådan lovgivning var i strid med artikel 34 TEUF. Efter vurdering af eventuelle begrundelser fastslog den, at foranstaltningen ikke kunne begrundes i hensynet til folkesundheden. Den forklarede, at købet af lægemiddelpræparater på et apotek i en

anden medlemsstat gav en garanti svarende til den, der kunne opnås hos et indenlandsk apotek. Denne konklusion blev også støttet af det forhold, at betingelserne for adgang til apotekerfaget og udøvelse af denne profession er reguleret af den afledte EU-ret.

Som vist i Escalier og Bonnarel-sagen ⁽¹³⁸⁾ kan privatpersoner, som importerer varer til brug på deres egen ejendom, imidlertid også være underlagt visse krav, der tillige gælder for importører af varer i kommercielt øjemed. I dette tilfælde blev der anlagt en straffesag mod to privatpersoner, som blev anklaget for at være i besiddelse af og have til hensigt at bruge ukrudtsbekæmpelsesmidler, der var beregnet til landbrug og ikke havde markedsføringstilladelse. Den anklagede anførte, at de nationale godkendelseskrav ikke kunne gælde for landmænd, som importerede produkter til eget brug og ikke i kommercielt øjemed. Domstolen fastslog, at medlemsstaterne er forpligtet til at lade plantebeskyttelsesmidler, der indføres på deres område, undergå en undersøgelsesprocedure, som kan være en »forenklet« procedure, hvis formål det er at kontrollere, om et produkt kræver en markedsføringstilladelse, eller om det skal behandles som allerede godkendt i importmedlemsstaten ⁽¹³⁹⁾. Domstolen påpegede, at ovenstående principper gælder uanset formålet med importen, og de er derfor også gældende for landmænd, som importerer produkter, der udelukkende er til brug på deres eget landbrug.

⁽¹³⁴⁾ Sag C-322/01, Deutscher Apothekerverband, Sml. 2003 I, s. 14887, præmis 74.

⁽¹³⁵⁾ Præmis 119.

⁽¹³⁶⁾ Præmis 123.

⁽¹³⁷⁾ Sag 215/87, Schumacher, Sml. 1989, s. 617.

⁽¹³⁸⁾ Forenede sager C-260/06 og C-261/06, Escalier og Bonnarel, Sml. 2007 I, s. 9717.

⁽¹³⁹⁾ Præmis 32.

4. Andre specifikke spørgsmål i henhold til artikel 34 TEUF

4.1. Parallelimport af lægemidler og plantebeskyttelsesmidler

Parallelhandel med varer er en lovlig handelsform i det indre marked. Handelen er »parallel« i den forstand, at den omfatter produkter, der i det væsentlige er identiske med produkter, der markedsføres gennem fabrikanternes eller originalleverandørernes distributionsnet, men foregår uden for (ofte parallelt med) disse net. Parallelhandel opstår som resultat af en prisforskkel på lægemidler ⁽¹⁴⁰⁾ eller pesticider ⁽¹⁴¹⁾, når f.eks. medlemsstater fastsætter eller på andre måder kontrollerer prisen på produkter, der sælges inden for deres respektive markeder. Parallelhandel skaber i princippet sund konkurrence og prisnedsættelser for forbrugerne og er en direkte konsekvens af udviklingen af det indre marked, som garanterer varernes frie bevægelighed.

Selv om sikkerheden og den oprindelige markedsføring af lægemidler og plantebeskyttelsesmidler er reguleret i EU-lovgivningen, er principperne omkring lovligheden af parallelhandel med disse varer blevet formet af Domstolens domme på grundlag af traktatens bestemmelser om varernes frie bevægelighed.

Når de oplysninger om lægemidler og pesticider, der er nødvendige af hensyn til beskyttelsen af folkesundheden eller miljø sikkerheden, allerede er tilgængelige for de kompetente myndigheder i bestemmelsesmedlemsstaten som resultat af den oprindelige markedsføring af et produkt i denne medlemsstat, er et parallelimporteret produkt underlagt en licens, der gives på grundlag af en proportionelt »forenklet« procedure (sammenlignet med en procedure for markedsføringstilladelse), forudsat:

- at det importerede produkt har fået markedsføringstilladelse i oprindelsesmedlemsstaten
- at det importerede produkt i det væsentlige er identisk med et produkt, der allerede har fået markedsføringstilladelse i bestemmelsesmedlemsstaten.

I et forsøg på at afbalancere de parallelhandlendes rettigheder med behovet for at opretholde visse målsætninger af offentlig interesse, såsom beskyttelse af folkesundheden og miljøet, har Kommissionen udarbejdet vejledning til parallelimport i følgende tekster:

- Retningslinjer udarbejdet af den stående komité for plantesundhed om parallelimport af plantebeskyttelsesmidler i EU og EØS (2001) ⁽¹⁴²⁾
- Meddelelse fra Kommissionen om parallelimport af farmaceutiske specialiteter, for hvilke der allerede foreligger en markedsføringstilladelse (2003) ⁽¹⁴³⁾.

I forbindelse med en lovgivningsprocedure, der gjaldt ændring af EU-lovgivningen om plantebeskyttelsesmidler ⁽¹⁴⁴⁾, blev det foreslået i 2007 at indarbejde udtrykkelige bestemmelser om parallelhandel med disse produkter. Ikrafttrædelsen af *Europa-Parlamentets og Rådets forordning om markedsføring af plantebeskyttelsesmidler* vil betyde, at parallelimporten af plantebeskyttelsesmidler vil blive harmoniseret på EU-plan og ikke længere vil være dækket af artikel 34 TEUF.

Parallelhandelen skal desuden skelnes fra reimport. I tilfældet med f.eks. lægemidler betyder dette transaktioner, hvor lægemidler importe-

res til en medlemsstat, hvor de har markedsføringstilladelse, efter tidligere at være købt af et apotek i en anden medlemsstat hos en grossist i importmedlemsstaten. I den henseende fastslog Domstolen, at et produkt, der er fremstillet i en medlemsstat, og som eksporteres og dernæst reimporteres til denne medlemsstat, udgør et importeret produkt på samme måde som et produkt, der er fremstillet i en anden medlemsstat ⁽¹⁴⁵⁾. Imidlertid påpegede Domstolen, at disse resultater ikke gælder, hvis det er fastslået, at de pågældende produkter blev udført udelukkende med henblik på reimport for derved at omgå en lovgivning som den, der er omhandlet i hovedsagen ⁽¹⁴⁶⁾.

4.2. Indregistrering af køretøjer

Nugældende nationale love indeholder normalt tre trin i indregistreringsproceduren for motorkøretøjer. For det første en godkendelse af motorkøretøjets tekniske egenskaber, som i mange tilfælde vil være EF-typegodkendelse. Nogle typer motorkøretøjer er imidlertid stadig underlagt nationale godkendelsesprocedurer. For det andet teknisk kontrol med brugte køretøjer, der har til formål at verificere, at det specifikke motorkøretøj faktisk er i god reparationsstand på tidspunktet for registreringen af hensyn til beskyttelsen af menneskers liv og helbred. Endelig selve indregistreringen af motorkøretøjet, som giver tilladelse til ibrugtagning i vejtrafikken, hvilket betyder, at køretøjet identificeres, og der udstedes et registreringsnummer.

I 2007 ajourførte Kommissionen den fortolkende meddelelse om procedurerne for registrering af motorkøretøjer fra en anden med-

⁽¹⁴⁰⁾ Sag C-201/94, Smith & Nephew, Sml. 1996 I, s. 5819.

⁽¹⁴¹⁾ Sag C-100/96, British Agrochemicals Association, Sml. 1999 I, s. 1499, og sag C-201/06, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 2008 I, s. 735, præmis 33.

⁽¹⁴²⁾ 6.12.2001, Sanco/223/2000 rev. 9.

⁽¹⁴³⁾ KOM(2003) 839 endelig: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/da/com/2003/com2003_0839da01.pdf

⁽¹⁴⁴⁾ Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets forordning om markedsføring af plantebeskyttelsesmidler, KOM(2006) 388 endelig.

⁽¹⁴⁵⁾ Sag C-322/01, Deutscher Apothekerverband, Sml. 2003 I, s. 14887, præmis 127. Jf. i lighed hermed sag 229/83, Leclerc m.fl., Sml. 1985, s. 1, præmis 26, og sag C-240/95, Schmit, Sml. 1996 I, s. 3179, præmis 10.

⁽¹⁴⁶⁾ C-322/01, Deutscher Apothekerverband, Sml. 2003 I, s. 14887, præmis 129.

lemsstat ⁽¹⁴⁷⁾. Meddelelsen fastsætter i detaljer de minimumskriterier, som indregistreringsprocedurerne skal opfylde.

For motorkøretøjer, der tidligere er indregistreret i en anden medlemsstat, kan medlemsstaten, hvor den aktuelle indregistrering foregår, kun kræve forelæggelse af følgende dokumenter:

- (1) Registreringsattest i original eller kopi udstedt i en anden medlemsstat: Den harmoniserede registreringsattest udstedt af en medlemsstat skal anerkendes af de andre medlemsstater med henblik på ny registrering af køretøjet på deres område ⁽¹⁴⁸⁾. Imidlertid er der stadig mange køretøjer, der blev indregistreret før 2004, der kører med den ikke-harmoniserede registreringsattest.
- (2) EF's eller det nationale overensstemmelsescertifikat: Alle seriefremstillede personbiler, der er godkendt siden 1996, er i princippet underlagt EF-typegodkendelse ⁽¹⁴⁹⁾. Dette er en procedure, efter hvilken det attesteres, at en type køretøj opfylder alle gældende europæiske sikkerheds- og miljøbeskyttelseskrav. EF-typegodkendelsen er gældende i alle medlemsstater. Fabrikanten udsteder qua indehaver af EF-typegodkendelsen et EF-overensstemmelsescertifikat, som viser, at køretøjet er fremstillet i overensstemmelse med den godkendte type. Nye

EF-typegodkendte køretøjer ledsaget af et gyldigt overensstemmelsescertifikat må ikke blive pålagt en nye godkendelse for så vidt angår deres tekniske egenskaber eller pålagt at overholde yderligere tekniske krav til deres konstruktion eller funktion, medmindre de er blevet ændret efter at have forladt fabrikantens fabrik.

Motorkøretøjer, som ikke er EF-typegodkendte, har en national typegodkendelse eller har fulgt en individuel national godkendelsesprocedure. Førhen faldt nationale godkendelsesprocedurer for motorkøretøjer, som allerede har fået en national godkendelse i en anden medlemsstat, og for motorkøretøjer, som allerede var indregistreret i en anden medlemsstat, ind under artikel 34 og 36 TEUF ⁽¹⁵⁰⁾. Nu er nationale og individuelle godkendelsesprocedurer harmoniseret i henhold til typegodkendelsesdirektiv 2007/46/EF. Mens gyldigheden af godkendelsen er begrænset til medlemsstaten, som udstedte godkendelsen, skal en anden medlemsstat tillade salg, registrering eller ibrugtagning af køretøjet, medmindre den har rimelige grunde til at tro, at de tekniske forskrifter, der blev anvendt ved godkendelsen, ikke svarer til dens egne.

Nationale myndigheder må ikke forlange, at et motorkøretøj, der tidligere er indregistreret i en anden medlemsstat, skal forelægge et EF-overensstemmelsescertifikat, hvis den

tidligere registreringsattest for køretøjet er i fuld overensstemmelse med modellen i direktiv 1999/37/EF. Imidlertid kan nationale myndigheder forlange et EF-overensstemmelsescertifikat for et køretøj, der tidligere er indregistreret i en anden medlemsstat, når den ikke-harmoniserede registreringsattest fra den anden medlemsstat ikke tillader dem at identificere motorkøretøjet tilstrækkeligt præcist. Hvis motorkøretøjet ikke har et EF-overensstemmelsescertifikat, kan de nationale myndigheder forlange et nationalt overensstemmelsescertifikat.

- (3) Bevis for betaling af moms, hvis køretøjet er nyt i momssammenhæng.
- (4) Et forsikringsbevis.
- (5) Et bevis for udført teknisk kontrol med køretøjet, hvis en sådan kontrol er obligatorisk for alle nye registreringer af motorkøretøjer, der tidligere er registreret i den samme eller en anden medlemsstat. Den tekniske kontrol med køretøjet forud for indregistrering skal mindst svare til de procedurekrav, som gælder for godkendelsen af motorkøretøjets tekniske egenskaber ⁽¹⁵¹⁾.

I en nylig dom bekræftede Domstolen, at generelle forbud mod at indregistrere importerede, brugte køretøjer, strider mod artikel 34 TEUF ⁽¹⁵²⁾.

⁽¹⁴⁷⁾ Fortolkende meddelelse fra Kommissionen om registrering af motorkøretøjer fra en anden medlemsstat (EUT C 68 af 24.3.2007, s. 15).

⁽¹⁴⁸⁾ I henhold til artikel 4 i Rådets direktiv 1999/37/EF af 29.4.1999 om registreringsdokumenter for motorkøretøjer (EFT L 138 af 1.6.1999, s. 57).

⁽¹⁴⁹⁾ Området er omfattet af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2007/46/EF af 5.9.2007 om fastlæggelse af en ramme for godkendelse af motorkøretøjer og påhængskøretøjer dertil samt af systemer, komponenter og separate tekniske enheder til sådanne køretøjer (EUT L 263 af 9.10.2007, s. 1). Direktiv 2007/46/EF erstatter Rådets direktiv 70/156/EØF af 6.2.1970 om tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om godkendelse af motordrevne køretøjer og påhængskøretøjer dertil.

⁽¹⁵⁰⁾ Sag 406/85, Gofette og Gilliard, Sml. 1987, s. 2525.

⁽¹⁵¹⁾ Sag 50/85, Schloh mod Auto contrôle technique, Sml. 1986, s. 1855, og sag C-451/99, Cura Anlagen, Sml. 2002 I, s. 3193.

⁽¹⁵²⁾ Sag C-524/07, Kommissionen mod Østrig, ikke trykt i Samling af Afgørelser.

5. Udførselsrestriktioner (artikel 35 TEUF)

I artikel 35 TEUF hedder det: »Kvantitative udførselsrestriktioner såvel som alle foranstaltninger med tilsvarende virkning er forbudt mellem medlemsstaterne.«

5.1. »Udførsler«

I forbindelse med artikel 35 TEUF henviser udtrykket »udførsler« til handel mellem medlemsstater, dvs. eksport af varer fra én medlemsstat til en anden medlemsstat. Det dækker ikke udførsler til et land uden for EU.

5.2. Kvantitative restriktioner og foranstaltninger med tilsvarende virkning

Selv om artikel 35 TEUF og artikel 34 TEUF har stort set samme ordlyd, er der en klar forskel mellem dem, idet artikel 35 TEUF grundlæggende kun gælder foranstaltninger, som udgør forskelsbehandling af varer. Dette princip blev stadfæstet i Groenveldsagen⁽¹⁵³⁾, hvor Domstolen fastslog, at artikel 35 TEUF »sigter på nationale foranstaltninger, hvis formål eller virkning særlig er at hindre eksporthandelen og således skabe forskelsbehandling mellem handelen på hjemmemarkedet i en medlemsstat og dens eksporthandel, således at der herved sikres den pågældende medlemsstats indenlandske produktion eller hjemmemarkedet en særlig fordel til skade for produktionen eller handelen i andre medlemsstater«.

Der er flere grunde til den snævre fortolkning af artikel 35 TEUF. For det første kan ikke-diskriminerende bestemmelser vedrørende import påføre importørerne en dobbelt byrde, eftersom de både skal overholde reglerne i deres eget land og i importlandet. Opfattelsen er således, at disse bestemmelser med rette er omfattet af EU-retten for at beskytte det indre marked. Det er ikke tilfældet for eksportørerne, som blot skal følge de samme regler, som er fastlagt for hjemmemarkedet og eksportmarkedet. For det andet var anvendelsesområdet for artikel 35 TEUF for bredt, hvis det dækkede restriktioner, som ikke har indflydelse på samhandelen i EU⁽¹⁵⁴⁾.

I Riojasagen var forskelsbehandlingen en konsekvens af bedre fremstillings- eller handelsbetingelser for indenlandske selskaber⁽¹⁵⁵⁾. I Parmasagen blev dette tilfældet, ved at foretagender, der lå i produktionsområdet, fik en særlig fordel, i og med at anvendelsen af den beskyttede betegnelse »Prosciutto di Parma« på skiveskåret skinke blev gjort betinget af, at opskæring i skiver og emballering foregik i produktionsområdet⁽¹⁵⁶⁾. Sådanne fordele for hjemmemarkedet førte til konkurrencemæssige ulemper for virksomheder etableret i andre medlemsstater som følge af ekstra omkostninger, der måtte opstå, eller på grund af vanskeligheder med at skaffe visse produkter, som var nødvendige for at bringe varer i konkurrence med hjemmemarkedet.

I nogle af sine afgørelser vedrørende artikel 35 TEUF undlod Domstolen det sidste krav i

Groenveldprincippet (»til skade for produktionen eller handelen i andre medlemsstater«)⁽¹⁵⁷⁾. En sådan test, der er blevet anvendt i en række af Domstolens afgørelser⁽¹⁵⁸⁾, er i overensstemmelse med udviklingen på området for fri bevægelighed for arbejdstagere⁽¹⁵⁹⁾ og tjenesteydelser⁽¹⁶⁰⁾.

Desuden henviste Domstolen i en række sager ikke til kravet om en særlig fordel, der var sikret den indenlandske produktion⁽¹⁶¹⁾. I en nylig præjudiciel afgørelse⁽¹⁶²⁾ behandlede Domstolen en belgisk lov om forbud mod, at en sælger kræver forudbetaling eller betaling i de syv dage, som en forbruger har til at fortryde sin aftale vedrørende fjernsalg. Selv om forbudet mod at modtage forudbetaling gælder alle aktive handlende på medlemsstatens område, finder Domstolen, at forbuddets faktiske virkning ikke desto mindre er større for varer, der forlader den eksporterende medlemsstats hjemmemarked, end for markedsføringen af varer på den pågældende medlemsstats hjemmemarked. Interessant nok hæmmer virkningerne af hindringen i dette tilfælde primært handelsvirksomheden for de selskaber, der er etableret i eksportmedlemsstaten og ikke i bestemmelsesmedlemsstaten.

Overordnet set forekommer Domstolen at have valgt at mene, at artikel 35 TEUF omfatter handelshindringer, som har en faktisk og specifik virkning på eksporten, og som udløser en forskelsbehandling mellem handelen i medlemsstaten og eksporthandelen.

⁽¹⁵³⁾ Sag 15/79, Groenveld, Sml. 1979, s. 3409; jf. også sag C-12/02, Grilli, Sml. 2003 I, s. 11585, præmis 41.

⁽¹⁵⁴⁾ P. Oliver og S. Enchelmaier, »Free Movement of Goods: Recent Developments in the Case Law«, 44 CML Rev. (2007), s. 686.

⁽¹⁵⁵⁾ Sag C-47/90, Delhaize mod Promalvin (Rioja), Sml. 1992 I, s. 3669 (i denne sag undlod Domstolen at medtage kravet om en særlig fordel til den indenlandske produktion i sine præmisser, selv om det faktisk optrådte blandt sagens fakta).

⁽¹⁵⁶⁾ Sag C-108/01, Consorzio del Prosciutto di Parma og Salumificio S. Rita, Sml. 2003 I, s. 5121.

⁽¹⁵⁷⁾ Sag 155/80, Oebel, Sml. 1981, s. 1993.

⁽¹⁵⁸⁾ Sag C-47/90, Delhaize mod Promalvin, Sml. 1992 I, s. 3669, præmis 12; C-80/92, Kommissionen mod Belgien, Sml. 1994 I, s. 1019, præmis 24; sag C-203/96, Dusseldorp m.fl., Sml. 1998 I, s. 4075, og sag C-209/98, FFAD mod Københavns Kommune, Sml. 2000 I, s. 3743, præmis 34.

⁽¹⁵⁹⁾ Sag C-415/93, Bosman, Sml. 1995 I, s. 4921, og sag C-18/95, Terhoeve, Sml. 1999 I, s. 345.

⁽¹⁶⁰⁾ Sag C-384/93, Alpine Investments, Sml. 1995 I, s. 1141.

⁽¹⁶¹⁾ Sag C-388/95, Belgien mod Spanien, Sml. 2000 I, s. 3123, præmis 41.

⁽¹⁶²⁾ Sag C-205/07, Gysbrechts og Santurel Inter, Sml. 2008 I, s. 9947.

6. Begrundelser for handelshindringer

6.1. Artikel 36 TEUF

Artikel 36 TEUF rummer en liste over hensyn, som kan bruges af medlemsstaterne til at forsvare og berettigede nationale foranstaltninger, der hæmmer grænseoverskridende handel: »Bestemmelserne i artikel 34 og 35 er ikke til hinder for sådanne forbud eller restriktioner vedrørende indførsel, udførsel eller transit, som er begrundet i hensynet til den offentlige sædelighed, den offentlige orden, den offentlige sikkerhed, beskyttelse af menneskers og dyrs liv og sundhed, beskyttelse af planter, beskyttelse af nationale skatte af kunstnerisk, historisk eller arkæologisk værdi, eller beskyttelse af industriel og kommerciel ejendomsret.«

Ifølge Domstolens retspraksis findes der desuden de såkaldte tvingende hensyn (f.eks. miljøbeskyttelse), som en medlemsstat også kan påberåbe sig for at forsvare sine nationale bestemmelser.

Domstolen anlægger en snæver fortolkning af listen over undtagelser i artikel 36 TEUF, som alle relaterer sig til ikke-økonomiske interesser⁽¹⁶³⁾. Desuden må enhver foranstaltning overholde proportionalitetsprincippet. Bevisbyrden med hensyn til at begrunde foranstaltninger, der er truffet i henhold til artikel 36 TEUF, ligger hos medlemsstaten⁽¹⁶⁴⁾, men når en medlemsstat fremlægger overbevisende begrundelser, påhviler det Kommissionen at bevise, at foranstaltningerne er uberettigede i det foreliggende tilfælde⁽¹⁶⁵⁾.

Artikel 36 TEUF kan ikke bruges til at berettigede undtagelser fra den harmoniserede EU-ret⁽¹⁶⁶⁾.

Hvis der modsat ikke findes EU-harmonisering, påhviler det medlemsstaterne at definere deres eget beskyttelsesniveau. I tilfælde af delvis harmonisering giver harmoniseringslovgivningen selv ofte udtrykkeligt medlemsstaterne ret til at opretholde eller vedtage strengere foranstaltninger, under forudsætning af at de er forenelige med traktaten. I sådanne tilfælde vil Domstolen skulle vurdere de pågældende bestemmelser i henhold til artikel 36 TEUF.

Selv hvis en foranstaltning kan begrundes i et af hensynene i artikel 36 TEUF, må den ikke udgøre »et vilkårligt middel til diskrimination eller en skjult handlingshindring mellem medlemsstaterne«. Den anden del af artikel 36 TEUF er beregnet til at undgå misbrug fra medlemsstaternes side. Som Domstolen har udtalt, er meningen med den anden sætning i artikel [36] »at forhindre, at de restriktioner vedrørende handelen, som er begrundet i de i første punktum anførte hensyn, misbruges til andre formål og benyttes til forskelsbehandling af varer fra andre medlemsstater eller til en indirekte beskyttelse af nationale produkter«⁽¹⁶⁷⁾, dvs. at indføre protektionistiske foranstaltninger.

6.1.1. DEN OFFENTLIGE SÆDELIGHED, ORDEN OG SIKKERHED

Medlemsstaterne kan beslutte at forbyde en vare af moralske grunde. Mens det påhviler hver medlemsstat at fastsætte standarder, der gør det muligt for varerne at opfylde nationale bestemmelser om moral, er det stadig sådan, at det pågældende skøn skal udøves i

overensstemmelse med forpligtelserne i EU-lovgivningen. F.eks. vil ethvert forbud mod import af varer, der er pålagt markedsføringsrestriktioner, men ikke forbudt, udgøre forskelsbehandling og en overtrædelse af bestemmelserne om den frie bevægelighed for varer. De fleste af de sager, hvor Domstolen direkte har tilladt begrundelsen i hensynet til den offentlige sædelighed, har omhandlet usømmelige, utugtige artikler⁽¹⁶⁸⁾, mens der i andre sager, hvor den offentlige sædelighed blev påberåbt, blev fundet andre indbyrdes forbundne begrundelser (offentlighedens interesse i sager om spil⁽¹⁶⁹⁾, beskyttelse af mindreårige i sager om mærkning af videobånd og dvd'er⁽¹⁷⁰⁾).

Begrebet den offentlige orden fortolkes meget strengt af Domstolen og er sjældent blevet påberåbt som begrundelse for en undtagelse i henhold til artikel 36 TEUF. Domstolen vil f.eks. ikke lægge dette hensyn til grund, hvis det er ment som en generel sikkerhedsbestemmelse eller kun beregnet til at tjene et protektionistisk økonomisk formål. Hvis et andet hensyn kan påberåbes som begrundelse for en undtagelse, vil Domstolen normalt anvende den alternative begrundelse eller den offentlige orden som begrundelse i kombination med andre mulige begrundelser⁽¹⁷¹⁾. I ét enkelt tilfælde er hensynet til den offentlige orden blevet accepteret som legitim begrundelse, nemlig hvor en medlemsstat begrænsede ind- og udførsel af guldmonter som samlerobjekt. Domstolen fastslog, at dette var berettiget af hensyn til den offentlige orden, fordi det skete for at beskytte retten til at slå mønt, som sædvanligvis anses for én af en stats grundlæggende interesser⁽¹⁷²⁾.

⁽¹⁶³⁾ Sag C-120/95, Decker, Sml. 1998 I, s. 1831, og sag 72/83, Campus Oil, Sml. 1984, s. 2727.

⁽¹⁶⁴⁾ Sag 251/78, Denkavit Futtermittel, Sml. 1979, s. 3369.

⁽¹⁶⁵⁾ Sag C-55/99, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 2000 I, s. 11499.

⁽¹⁶⁶⁾ Sag C-473/98, Toolex, Sml. 2000 I, s. 5681, og sag 5/77, Tedeschi mod Denkavit, Sml. 1977, s. 1555.

⁽¹⁶⁷⁾ Sag 34/79, Henn og Darby, Sml. 1979, s. 3795, præmis 21, samt forenede sager C-1/90 og C-176/90, Aragonesa de Publicidad Exterior og Publivia, Sml. 1991 I, s. 4151, præmis 20.

⁽¹⁶⁸⁾ Sag 121/85, Conegate, Sml. 1986, s. 1007, og sag 34/79, Henn og Darby, Sml. 1979, s. 3795.

⁽¹⁶⁹⁾ Sag C-275/92, Schindler, Sml. 1994 I, s. 1039, præmis 58 og den deri nævnte retspraksis, og sag C-124/97, Läära m.fl., Sml. 1999 I, s. 6067, præmis 33.

⁽¹⁷⁰⁾ Sag C-244/06, Dynamic Medien, Sml. 2008 I, s. 505.

⁽¹⁷¹⁾ Domstolen har accepteret, at lovgivning, som har til formål at kontrollere alkoholforbruget for at forebygge skadevirkninger for folkesundheden og samfundet af de alkoholiske stoffer og dermed søger at bekæmpe alkoholmisbrug, afspejler hensynet til folkesundheden og den offentlige orden efter artikel [36 TEUF]. Sag C-434/04, Ahokainen og Leppik, Sml. 2006 I, s. 9171, præmis 28.

⁽¹⁷²⁾ Sag 7/78, Thompson, Sml. 1978, s. 2247.

Hensynet til den offentlige sikkerhed er blevet påberåbt på et enkelt, bestemt område, nemlig EU's energimarked, men afgørelsen bør dog træffes på grundlag af de faktiske forhold, og hensynet har ikke bred anvendelighed. I et tilfælde af denne art krævede en medlemsstat, at olieimportørerne aftog op til 35 % af deres efterspørgsel fra et nationalt olieselskab til priser, som regeringen fastsatte. Domstolen fandt, at foranstaltningen var klart protektionistisk og i strid med artikel 34 TEUF. Den blev imidlertid fundet berettiget i hensynet til den offentlige sikkerhed, fordi den skulle sikre opretholdelsen af et rentabelt olieraffineri med henblik på landets forsyningssikkerhed i krisetider ⁽¹⁷³⁾.

Domstolen har også accepteret en undtagelse begrundet i hensynet til den offentlige sikkerhed i tilfælde med handel med strategisk materiale ⁽¹⁷⁴⁾ eller varer med dobbelte anvendelsesmuligheder ⁽¹⁷⁵⁾, idet »[...] risikoen for en alvorlig forstyrrelse af de internationale relationer eller af nationernes fredelige sameksistens kan påvirke en medlemsstats ydre sikkerhed«. I disse tilfælde afgjorde Domstolen, at artikel 36 TEUF omfatter både en medlemsstats indre sikkerhed (f.eks. opklaring og forebyggelse af kriminalitet og trafikregulering) og ydre sikkerhed ⁽¹⁷⁶⁾.

6.1.2. BESKYTTELSEN AF MENSKERS, DYRS OG PLANTERS LIV OG SUNDHED (FORSIGTIGHEDSPRINCIPPET)

Domstolen har i en afgørelse fastslået, at »blandt de goder og interesser, som beskyttes af artikel [36], indtager menneskers liv og sundhed førstepladsen, og det tilkommer medlemsstaterne inden for de af traktaten opstillede grænser at afgøre, i hvilket omfang beskyttelsen heraf skal sikres, og navnlig med hvilken strengthed kontrolforanstaltninger skal gennemføres« ⁽¹⁷⁷⁾. I samme dom fandt Domstolen, at national lovgivning eller praksis ikke fal-

der ind under undtagelsen i artikel 36 TEUF, når menneskers liv og sundhed kan beskyttes lige så effektivt ved foranstaltninger, som er mindre restriktive for samhandelen inden for EU.

Beskyttelsen af menneskers, dyrs og planters liv og sundhed er den begrundelse, som medlemsstaterne hyppigst og helst anvender til at forsøge at berettiggende hindringer for varernes frie bevægelighed. Selv om Domstolens retspraksis er meget omfattende på dette område, er der visse principielle regler, som skal overholdes. Således kan beskyttelsen af sundheden ikke påberåbes, hvis det reelle formål med foranstaltningen er at beskytte hjemmemarkedet, selv om det i mangel af harmonisering er medlemsstaten selv, der skal træffe beslutning om beskyttelsesniveauet. Foranstaltningerne skal desuden være proportionale, dvs. begrænset til, hvad der er nødvendigt med henblik på at opfylde det legitime formål at beskytte folkesundheden. Desuden skal de pågældende foranstaltninger være velbegrundede, og der skal fremlægges relevant dokumentation, data (tekniske, videnskabelige, statistiske, ernæringsmæssige) og al anden relevant information ⁽¹⁷⁸⁾.

Anvendelse af »forsigtighedsprincippet«: Forsigtighedsprincippet blev første gang anvendt af Domstolen i sagen om National Farmers' Union ⁽¹⁷⁹⁾, om end det allerede var implicit til stede i tidligere retspraksis. I dommen hed det: »Når der er usikkerhed med hensyn til, om og i givet fald i hvilket omfang der er risiko for menneskers sundhed, må institutionerne kunne træffe beskyttelsesforanstaltninger uden at afvente, at det fuldt ud påvises, at der er en risiko, og hvilket omfang denne har.« Princippet definerer de omstændigheder, under hvilke en lovgiver på nationalt plan, EU-plan eller internationalt plan kan træffe foranstaltninger til at beskytte forbrugerne mod sundhedsrisici, der kan være forbundet med en vare eller tjenesteydelse, selv om den videnskabelige forskning

ikke på det givne tidspunkt gør det muligt at påvise risiciene fuldt ud.

Domstolen har konsekvent anført, at medlemsstaterne skal foretage en risikovurdering, før de træffer beskyttelsesforanstaltninger i henhold til artikel 34 og 36 TEUF ⁽¹⁸⁰⁾. Det fremgår, at Domstolen i almindelighed er tilfreds med at konstatere, at der kan være tale om videnskabelig usikkerhed, og når dette først er slået fast, er der betydelig frihed for medlemsstaterne eller institutionerne til at beslutte, hvilke foranstaltninger de vil træffe ⁽¹⁸¹⁾. Foranstaltningerne kan dog ikke begrundes i »rent hypotetiske risikobetragtninger« ⁽¹⁸²⁾.

Når medlemsstaterne ønsker at opretholde eller indføre foranstaltninger til beskyttelse af sundheden i henhold til artikel 36 TEUF, har de normalt selv bevisbyrden for nødvendigheden af disse foranstaltninger ⁽¹⁸³⁾. At dette også gælder i situationer, der omhandler forsigtighedsprincippet, er blevet bekræftet af Domstolen i en række nylige sager ⁽¹⁸⁴⁾. Domstolen har i sine afgørelser lagt vægt på, at den reelle risiko skal påvises på baggrund af de allerseneste internationale videnskabelige forskningsresultater. Dermed er det medlemsstaterne, der indledningsvis skal bevise, at beskyttelsesforanstaltningerne kan træffes efter artikel 36 TEUF. Imidlertid behøver medlemsstaterne ikke at bevise en endegyldig forbindelse mellem beviset og risikoen. I stedet er det nok at vise, at det pågældende område er omfattet af videnskabelig usikkerhed. EU-institutionerne vurderer herefter sagen, som er indbragt af medlemsstaten ⁽¹⁸⁵⁾.

6.1.3. BESKYTTELSE AF NATIONALE SKATTE AF KUNSTNERISK, HISTORISK ELLER ARKÆOLOGISK VÆRDI

En medlemsstats pligt til at beskytte sine nationale skatte og kulturarv kan begrunde foran-

⁽¹⁷³⁾ Sag 72/83, Campus Oil, Sml. 1984, s. 2727.

⁽¹⁷⁴⁾ Sag C-367/89, Richardt, Sml. 1991 I, s. 4621.

⁽¹⁷⁵⁾ Sag C-83/94, Leifer m.fl., Sml. 1995 I, s. 3231, og sag C-70/94, Werner, Sml. 1995 I, s. 3189.

⁽¹⁷⁶⁾ Sag C-367/89, Richardt, Sml. 1991 I, s. 4621.

⁽¹⁷⁷⁾ Sag 104/75, De Peijper, Sml. 1976, s. 613.

⁽¹⁷⁸⁾ Sag C-270/02, Kommissionen mod Italien, Sml. 2004, s. 1559, og sag C-319/05, Kommissionen mod Tyskland, Sml. 2007 I, s. 9811.

⁽¹⁷⁹⁾ Sag C-157/96, National Farmers' Union m.fl., Sml. 1998 I, s. 2211.

⁽¹⁸⁰⁾ Sag C-249/07, Kommissionen mod Nederlandene, Sml. 2008, ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 50 og 51; sag C-41/02, Kommissionen mod Nederlandene, Sml. 2004 I, s. 11375; sag C-192/01, Kommissionen mod Danmark, Sml. 2003 I, s. 9693, og sag C-24/00, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 2004 I, s. 1277.

⁽¹⁸¹⁾ Jf. sag C-132/03, Codacons og Federconsumatori, Sml. 2005 I, s. 4167, præmis 61, og sag C-236/01, Monsanto Agricoltura Italiae m.fl., Sml. 2003 I, s. 8105, præmis 111.

⁽¹⁸²⁾ Sag C-236/01, Monsanto Agricoltura Italiae m.fl., Sml. 2003 I, s. 8105, præmis 106; sag C-41/02, Kommissionen mod Nederlandene, Sml. 2004, s. 11375, præmis 52; sag C-192/01, Kommissionen mod Danmark, Sml. 2003 I, s. 9693, præmis 49, og sag C-24/00, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 2004 I, s. 1277, præmis 56.

⁽¹⁸³⁾ Jf. f.eks. sag 227/82, Van Bennekom, Sml. 1983, s. 3883, præmis 40, og sag 178/84, Kommissionen mod Tyskland (Reinheitsgebot), Sml. 1987, s. 1227, præmis 46.

⁽¹⁸⁴⁾ Sag C-41/02, Kommissionen mod Nederlandene, Sml. 2004 I, s. 11375, præmis 47; sag C-192/01, Kommissionen mod Danmark, Sml. 2003 I, s. 9693, præmis 46, og sag C-24/00, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 2004 I, s. 1277, præmis 53.

⁽¹⁸⁵⁾ Kommissionen har vedtaget en meddelelse om forsigtighedsprincippet — KOM(2000) 1 endelig.

staltninger, som skaber hindringer for indførelse eller udførsel af varer.

Den nøjagtige definition af en »national skat« er åben for fortolkning, og selv om det er klart, at sådanne genstande skal besidde reel »kunstnerisk, historisk eller arkæologisk værdi«, påhviler det medlemsstaterne at fastlægge, hvilke genstande der falder i denne kategori. Ikke desto mindre kunne direktiv 93/7/EØF ⁽¹⁸⁶⁾ være et nyttigt fortolkningsredskab, idet det regulerer tilbageleveringen af kulturgoder, som ulovligt er fjernet fra en medlemsstats område. Selv om direktivet bekræfter, at det påhviler medlemsstaten at definere sine nationale skatte, kan bestemmelserne og bilaget være til hjælp med fortolkningen i tvivlstilfælde. Ifølge direktivet kan nationale skatte omfatte:

- genstande opført på museers eller bibliotekssamlingers lister
- billeder, malerier, skulpturer
- bøger
- transportmidler
- arkiver.

I direktivet har man søgt at definere, hvilke genstande der falder ind under dets anvendelsesområde, ved i bilaget at henvise til genstandens egenskaber såsom ejerskab, alder og værdi, men det er klart, at der er flere faktorer, som skal tages i betragtning, når man definerer en »national skat«, f.eks. skal dens funktion i en større sammenhæng vurderes i lyset af den enkelte medlemsstats kulturarv. Formentlig af denne årsag anføres det tydeligt, at formålet med bilaget til dette direktiv ikke er at »definere, hvilke goder der har rang af »nationale skatte« i den i nævnte 36 TEUF anvendte betydning, men udelukkende at definere, hvilke kategorier af goder der kan have en sådan rang«.

Direktiv 93/7/EØF blev indført i forbindelse med ophævelsen af kontrollen ved de nationale grænser, selv om det kun omfatter tilbagele-

vering af goder, som allerede ulovligt er udført, og ikke rummer bestemmelser om kontrolforanstaltninger til hindring af disse ulovlige udførsler. Forordning (EF) nr. 116/2009 om udførsel af kulturgoder indeholder et yderligere skridt, idet der heri foreskrives ensartet kontrol med udførsel af beskyttede varer. Disse gælder dog kun udførsel til tredjelande ⁽¹⁸⁷⁾.

Medlemsstaterne lægger derfor forskellige restriktioner på udførsel af antikviteter og andre kulturelle kunstgenstande, og disse restriktioner samt de tilhørende administrative procedurer såsom udfyldelse af anmeldelsesblanketter og fremlæggelse af støttedokumenter betragtes generelt som berettigede i henhold til artikel 36 TEUF. Medlemsstaternes forsøg på at fjerne incitamentet til udførsel af kunstskatte ved at indføre en afgift er imidlertid ikke blevet fundet berettigede, eftersom et sådant tiltag udgør en foranstaltning svarende til en told (artikel 30 TEUF), hvortil artikel 36 TEUF ikke kan påberåbes som begrundelse ⁽¹⁸⁸⁾.

6.1.4. BESKYTTELSE AF INDUSTRIEL OG KOMMERCIEL EJENDOMSRET

De vigtigste typer industrielle og kommercielle ejendomsrettigheder er patenter, varemærker og ophavsret. Der kan udledes to principper af Domstolens retspraksis i spørgsmålet om, hvorvidt udøvelsen af industriel ejendomsret er forenelig med artikel 34-36 TEUF.

- Det første princip er, at traktaten ikke berører de industrielle ejendomsrettigheder, der indrømmes efter medlemsstaternes lovgivning. Dermed er nationale bestemmelser om erhvervelse, overførsel og bortfald af disse rettigheder også lovlige. Princippet finder dog ikke anvendelse, hvis de nationale bestemmelser indeholder et element af forskelsbehandling ⁽¹⁸⁹⁾.

Det andet princip er, at industrielle ejendomsrettigheder udtømmes, når en vare lovligt er bragt i omsætning i en medlemsstat af rettighedshaveren selv eller med dennes samtykke.

Rettighedshaveren kan derefter ikke modsætte sig, at den pågældende vare indføres i en medlemsstat, når den først én gang er bragt i omsætning. Det kaldes konsumptionsprincippet. Dette princip betyder dog ikke, at indehavere af ophavs- eller udlånsrettigheder skal afstå fra licensafgifter for hver enkelt fremførelse eller udlejning ⁽¹⁹⁰⁾.

I dag er begge disse aspekter imidlertid primært omfattet af harmoniseret lovgivning som f.eks. direktiv 89/104/EF om varemærker.

Det bør bemærkes, at industriel og kommerciel ejendomsret som omhandlet i artikel 36 TEUF — ud over patenter, varemærker, ophavsret og mønstre — også omfatter geografiske betegnelser ⁽¹⁹¹⁾.

6.2. Tvingende hensyn

EU-Domstolen fastlagde i *Cassis de Dijon*-dommen begrebet tvingende hensyn i en ikke-udtømmende liste over beskyttede interesser i forbindelse med artikel 34 TEUF. I dommen fastslog Domstolen, at disse tvingende hensyn navnlig vedrører en effektiv skattekontrol, beskyttelse af folkesundheden, god handelsskik og forbrugerbeskyttelse.

Tvingende hensyn som defineret af Domstolen i *Cassis de Dijon*-sagen kan kun påberåbes for at berettige bestemmelser, der anvendes uden forskel. Derfor kan andre grunde end de i artikel 36 TEUF nævnte teoretisk set ikke påberåbes til at berettige diskriminerende foranstaltninger. Selv om Domstolen har fundet måder at omgå denne sondring på uden at give afkald på sin tidligere praksis ⁽¹⁹²⁾, hævdes det, at den er kunstig, og at Domstolen bevæger sig i retning af forenkling og af at behandle de tvingende hensyn på samme måde som begrundelserne i artikel 36 TEUF ⁽¹⁹³⁾.

6.2.1. MILJØBESKYTTELSE

Selv om miljøbeskyttelse ikke udtrykkeligt er nævnt i artikel 36 TEUF, er det blevet anerkendt

⁽¹⁸⁶⁾ Rådets direktiv 93/7/EØF af 15.3.1993 om tilbagelevering af kulturgoder, som ulovligt er fjernet fra en medlemsstats område.

⁽¹⁸⁷⁾ Rådets forordning (EF) nr. 116/2009 af 18.12.2008 om udførsel af kulturgoder, EUT L 39 af 10.2.2009, s. 1-6.

⁽¹⁸⁸⁾ Sag 7/68, Kommissionen mod Italien, Sml. 1965-1968, s. 541.

⁽¹⁸⁹⁾ Sag C-235/89, Kommissionen mod Italien, Sml. 1992 I, s. 777.

⁽¹⁹⁰⁾ Sag 187/80, Merck mod Stephar, Sml. 1981, s. 2063; forenede sager C-267/95 og C-268/95, Merck mod Primecrown, Sml. 1996 I, s. 6285, og sag 78/70, Deutsche Grammophon mod Metro, Sml. 1971, s. 487.

⁽¹⁹¹⁾ Sag C-3/91, Exportur mod LOR, Sml. 1992 I, s. 5529, og sag C-388/95, Belgien mod Spanien, Sml. 2000 I, s. 3123.

⁽¹⁹²⁾ I sag C-2/90, Kommissionen mod Belgien (Sml. 1992 I, s. 4431), fastslog Domstolen, at foranstaltningen, der kunne opfattes som diskriminerende, ikke udgjorde forskelsbehandling som følge af emnets særlige art, og accepterede den som miljøbeskyttelseshensyn. I sag C-320/03, Kommissionen mod Østrig (Sml. 2005 I, s. 9871), valgte Domstolen at betragte en foranstaltning som værende uden forskel i anvendelsen i stedet for indirekte diskriminerende.

⁽¹⁹³⁾ P. Oliver, »Free Movement of Goods in the European Community«, 2003, punkt 8.3-8.10.

af Domstolen som et tvingende hensyn. Domstolen er af den opfattelse, at miljøbeskyttelse er en af Fællesskabets væsentlige målsætninger, som i sig selv kan være en begrundelse for at begrænse princippet om varernes frie bevægelighed ⁽¹⁹⁴⁾.

Domstolen har accepteret en række nationale foranstaltninger som begrundet i hensynet til miljøbeskyttelsen, f.eks. om

- forbud mod import af affald fra andre medlemsstater ⁽¹⁹⁵⁾
- et retursystem for beholdere ⁽¹⁹⁶⁾
- et principielt forbud mod visse kemiske stoffer, dog med tilhørende bestemmelser om dispensation i tilfælde af, at der ikke findes et mere sikkert alternativ ⁽¹⁹⁷⁾
- forpligtelse pålagt elforsyningsvirksomheder til køb af elektricitet fremstillet i et begrænset forsyningsområde fra vedvarende energikilder ⁽¹⁹⁸⁾.

Miljøbeskyttelse er også tæt forbundet med beskyttelsen af menneskers liv og sundhed ⁽¹⁹⁹⁾ og bliver med de videnskabelige fremskridt og offentlighedens stigende bevidsthed stadigt oftere påberåbt af medlemsstaterne. Imidlertid betyder den hyppigere påberåbelse af miljøbeskyttelseshensynet ikke, at Domstolen altid finder denne begrundelse tilstrækkelig til at berettigge enhver foranstaltning. I de seneste år har Domstolen da også adskillige gange bekræftet, at folkesundhed og miljøbeskyttelse som begrundelser ikke altid er tilstrækkelige til

at forbyde varernes frie bevægelighed. I flere sager har Domstolen stadfæstet Kommissionens argumenter om, at de nationale foranstaltninger stod i et misforhold til det forfulgte mål, eller at der manglede bevis for den påståede risiko ⁽²⁰⁰⁾.

6.2.2. FORBRUGERBESKYTTELSE

Visse forhindringer for samhandelen inden for EU, der hidrører fra forskelle mellem de nationale bestemmelser, skal godtages, for så vidt som disse bestemmelser gælder indenlandske og importerede varer uden forskel og kan være berettigede, fordi der er tale om tvingende hensyn i forbindelse med forbrugerbeskyttelse eller god handelsskik. For at kunne godtages skal sådanne bestemmelser stå i et rimeligt forhold til det tiltænkte formål, og dette formål må ikke kunne opfyldes ved foranstaltninger, som er mindre restriktive for samhandelen inden for EU ⁽²⁰¹⁾. Retningslinjen i Domstolens retspraksis er den, at hvis en importeret vare svarer til en indenlandsk vare, vil en passende mærkning, som kan være påkrævet i henhold til nationale bestemmelser, være tilstrækkelig til at sikre forbrugeren den nødvendige information om varens art. Forbrugerbeskyttelse kan ikke påberåbes som begrundelse for at indføre unødvendigt restriktive foranstaltninger ⁽²⁰²⁾.

6.2.3. ANDRE TVINGENDE HENSYN

Domstolen har fra tid til anden anerkendt andre »tvingende hensyn«, der kan berettigge hindringer for varernes frie bevægelighed:

Forbedring af arbejdsvilkårene: Mens beskyttelse af arbejdsmiljø falder ind under begrebet menneskers liv og sundhed i artikel 36 TEUF, udgør forbedring af arbejdsvilkårene et »tvingende hensyn«, selv om der ikke forekommer nogen helbredsbehandling ⁽²⁰³⁾.

Kulturelle aktiviteter ⁽²⁰⁴⁾: I en sag om en fransk lov om incitamenter til frembringelse af filmværker synes Domstolen at have anerkendt, at beskyttelsen af kulturen under specifikke omstændigheder kan udgøre et »tvingende hensyn«, der kan berettigge ind- eller udførselsrestriktioner.

Opretholdelse af et alsidigt presseudbud ⁽²⁰⁵⁾: Efter en præjudicial afgørelse om det østrigske forbud mod publikationer, der giver læserne chancen for at deltage i konkurrencer om præmier, fastslog Domstolen, at opretholdelsen af et alsidigt presseudbud kan være et tvingende hensyn, som kan begrunde en hindring for de frie varebevægelser. Den bemærkede, at en sådan alsidighed hjælper med at sikre ytringsfriheden, som er beskyttet af artikel 10 i den europæiske konvention om beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder og udgør en af de grundlæggende rettigheder, der er beskyttet i henhold til EU-lovgivningen.

Finansiell balance i det sociale sikringsssystem: Rent økonomiske formål kan ikke berettigge en hindring for varernes frie bevægelighed. I Deckerssagen, C-120/95, om en medlemsstats afvisning af at refundere omkostningen til et par briller med korrigerende linser købt hos en optiker etableret i en anden medlemsstat, aner-

⁽¹⁹⁴⁾ Sag C-302/86, Kommissionen mod Danmark, Sml. 1988, s. 4607, præmis 8.

⁽¹⁹⁵⁾ Sag C-2/90, Kommissionen mod Belgien, Sml. 1992 I, s. 4431.

⁽¹⁹⁶⁾ Sag 302/86, Kommissionen mod Danmark, Sml. 1988, s. 4607.

⁽¹⁹⁷⁾ Sag C-473/98, Toolex, Sml. 2000 I, s. 5681.

⁽¹⁹⁸⁾ Sag C-379/98, PreussenElektra, Sml. 2001 I, s. 2099.

⁽¹⁹⁹⁾ I nogle af sagerne synes Domstolen at have betragtet miljøbeskyttelse som en del af folkesundheden og artikel 36 TEUF; jf. f.eks. sag C-67/97, Bluhme, Sml. 1998 I, s. 8033.

⁽²⁰⁰⁾ Se f.eks.: (1) sag C-319/05, Kommissionen mod Tyskland, Sml. 2007 I, s. 9811; (2) sag C-186/05, Kommissionen mod Sverige, ikke trykt i Samling af Afgørelser; (3) sag C-297/05, Kommissionen mod Nederlandene, Sml. 2007 I, s. 7467; (4) sag C-254/05, Kommissionen mod Belgien, Sml. 2007 I, s. 4269; (5) sag C-432/03, Kommissionen mod Portugal, Sml. 2005 I, s. 9665; (6) sag C-114/04, Kommissionen mod Tyskland, ikke trykt i Samling af Afgørelser; (7) sag C-212/03, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 2005 I, s. 4213; (8) sag C-463/01, Kommissionen mod Tyskland, Sml. 2004 I, s. 11705; (9) sag C-41/02, Kommissionen mod Nederlandene, Sml. 2004 I, s. 11375; (10) sag C-497/03, Kommissionen mod Østrig, ikke trykt i Samling af Afgørelser; (11) sag C-150/00, Kommissionen mod Østrig, Sml. 2004 I, s. 3887; (12) sag C-387/99, Kommissionen mod Tyskland, Sml. 2004 I, s. 3751; (13) sag C-24/00, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 2004 I, s. 1277; (14) sag C-270/02, Kommissionen mod Italien, Sml. 2004 I, s. 1559; (15) sag C-122/03, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 2003 I, s. 15093; (16) sag C-358/01, Kommissionen mod Spanien, Sml. 2003 I, s. 13145; (17) sag C-455/01, Kommissionen mod Italien, Sml. 2003 I, s. 12023; (18) sag C-192/01, Kommissionen mod Danmark, Sml. 2003 I, s. 9693; (19) sag C-420/01, Kommissionen mod Italien, Sml. 2003 I, s. 6445.

⁽²⁰¹⁾ Sag 120/78, Rewe-Zentral, Sml. 1979, s. 649, præmis 8; sag C-313/94, Graffione, Sml. 1996 I, s. 6039, præmis 17, og sag C-3/99, Ruwet, Sml. 2000 I, s. 8749, præmis 50.

⁽²⁰²⁾ Sag C-448/98, Guimont, Sml. 2000 I, s. 10663 om franske bestemmelser om, at betegnelsen Emmenthal kun må anvendes til en bestemt kategori af oste med skorpe, og sag 261/81, Rau mod De Smedt, Sml. 1982, s. 3961 om det belgiske krav om, at margarine sælges i terningeform.

⁽²⁰³⁾ I sag 155/80, Oebel, Sml. 1981, s. 1993, fastslog Domstolen, at forbuddet mod natarbejde i bagerier var en berettiget økonomisk og socialpolitisk regel i en notorisk omtålelig branche.

⁽²⁰⁴⁾ Forenede sager 60/84 og 61/84, Cinéthèque, Sml. 1985, s. 2605.

⁽²⁰⁵⁾ Sag C-368/95, Familiapress, Sml. 1997 I, s. 3689.

kendte Domstolen, at risikoen for en alvorlig underminering af den finansielle balance i det sociale sikringsystem kan udgøre et tvingende alment hensyn, som kan begrunde en hindring for de frie varebevægelser.

Trafiksikkerhed: I flere sager har Domstolen også fastslået, at trafiksikkerhed udgør et tvingende alment hensyn, som kan begrunde en hindring for de frie varebevægelser ⁽²⁰⁶⁾.

Bekæmpelse af kriminalitet: I en sag om et portugisisk forbud mod fastsættelse af farvet film på bilruder ⁽²⁰⁷⁾ fastslog Domstolen, at kampen mod kriminalitet kan udgøre et tvingende alment hensyn, som kan begrunde en hindring for de frie varebevægelser.

Beskyttelse af dyrevelfærd: I sag C-219/07 bemærkede Domstolen, at beskyttelsen af dyrevelfærd er et legitimt alment hensyn. Den fastslog også, at betydningen af dette hensyn bl.a. afspejledes i medlemsstaternes vedtagelse af protokollen om dyrebekyttelse og dyrevelfærd, der er bilag til traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab ⁽²⁰⁸⁾.

Som nævnt ovenfor er listen over tvingende hensyn ikke udtømmende, og Domstolen kan tænkes at beslutte, at også andre »tvingende hensyn« kan begrunde en hindring for de frie varebevægelser.

6.3. Proportionalitetstest

For at være berettiget efter artikel 36 TEUF eller udgøre et af de tvingende hensyn, der er fastlagt i EU-Domstolens retspraksis, skal en statslig foranstaltning overholde proportionalitetsprin-

cippet ⁽²⁰⁹⁾. Den pågældende foranstaltning skal være nødvendig for at nå det tilsigtede mål, og målet skal ikke kunne opfyldes af mindre omfattende forbud eller restriktioner eller af forbud eller restriktioner, der er mindre begrænsende for samhandelen inden for EU.

Med andre ord skal de midler, som medlemsstaterne vælger, være begrænsede til det reelt nødvendige for at sikre beskyttelsen af det forfulgte mål og stå i et rimeligt forhold til dette mål ⁽²¹⁰⁾.

Det skal bemærkes, at medlemsstaterne i mangel af harmoniseringsregler på EU-plan frit kan beslutte omfanget af den beskyttelse, de agter at indføre for det pågældende legitime hensyn. På visse områder ⁽²¹¹⁾ har Domstolen indrømmet medlemsstaterne en vis »handlefrihed« med hensyn til de vedtagne foranstaltninger og omfanget af den tilsigtede beskyttelse, som kan variere fra én medlemsstat til en anden.

Uanset denne relative frihed til at fastsætte beskyttelsesniveauet kan det forhold alene, at en medlemsstat har valgt et beskyttelsessystem, der adskiller sig fra en anden medlemsstats, ikke påvirke vurderingen af behovet for de bestemmelser, der er gennemført i den anledning, og disse bestemmelses proportionalitet. Bestemmelserne skal vurderes udelukkende ved henvisning til de mål, som myndighederne i den pågældende medlemsstat forfølger, og det beskyttelsesniveau, som de er beregnet til at sikre ⁽²¹²⁾.

Et vigtigt element i analysen af den begrundelse, som medlemsstaten giver, vil derfor være forekomsten af alternative hindringer, der er mindre restriktive for handelen. Med-

lemsstaten har en forpligtelse til at vælge det »mindst restriktive alternativ«, og i modsat fald vil det være et valg i strid med proportionalitetsprincippet. Ved flere lejligheder har Domstolen fundet, at de pågældende statslige foranstaltninger ikke var proportionale, fordi der fandtes alternativer ⁽²¹³⁾. I den henseende er medlemsstaten også forpligtet til at forfølge de påberåbte mål på en sammenhængende og systematisk måde og til at undgå enhver uoverensstemmelse mellem de foranstaltninger, der er henholdsvis valgt og vraget ⁽²¹⁴⁾. I sag C-249/07 opregnede Domstolen f.eks. en række uoverensstemmelser i dispensationssystemet, som afslørede systemets mangel på objektivitet og dets diskriminerende karakter ⁽²¹⁵⁾. Hvis en medlemsstat kan påvise, at vedtagelsen af den alternative foranstaltning ville have en skadelig virkning på andre legitime interesser, ville dette skulle tages i betragtning ved vurderingen af proportionaliteten ⁽²¹⁶⁾.

6.4. Bevisbyrde

Det påhviler den medlemsstat, der hævder at have en grund, der berettiger en restriktion på varernes frie bevægelighed, at påvise specifikt, at der består en begrundelse i et alment hensyn, at den pågældende restriktion er nødvendig, og at restriktionen står i et rimeligt forhold til det forfulgte mål. Den begrundelse, som medlemsstaten giver, skal ledsages af egnede beviser eller af en analyse af, at den restriktive foranstaltning, som staten har truffet, er egnet og proportional, samt nøjagtig dokumentation, der kan underbygge medlemsstatens argumenter ⁽²¹⁷⁾. I denne henseende vil Domstolen ikke finde det tilstrækkeligt, hvis der blot fremlægges en erklæring om, at foranstaltningen

⁽²⁰⁶⁾ Sag C-54/05, Kommissionen mod Finland, Sml. 2007 I, s. 2473, præmis 40, og den deri nævnte retspraksis.

⁽²⁰⁷⁾ Sag C-265/06, Kommissionen mod Portugal, Sml. 2008 I, s. 2245, præmis 38.

⁽²⁰⁸⁾ Sag C-219/07, Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers og Andibel, Sml. 2008 I, s. 4475, præmis 27.

⁽²⁰⁹⁾ Sag C-390/99, Canal Satélite Digital, Sml. 2002 I, s. 607, præmis 33; sag C-254/05, Kommissionen mod Belgien, Sml. 2007, s. 4269, præmis 33, og den deri nævnte retspraksis, og sag C-286/07, Kommissionen mod Luxembourg, ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 36.

⁽²¹⁰⁾ Sag C-319/05, Kommissionen mod Tyskland (hvidløg), Sml. 2007 I, s. 9811, præmis 87, og den deri nævnte retspraksis.

⁽²¹¹⁾ Det er navnlig tilfældet for beskyttelsen af menneskers liv og sundhed, som indtager førstepladsen blandt de goder og interesser, der beskyttes af artikel 36 TEUF. Denne »handlefrihed« er også blevet anerkendt for foranstaltninger, der er begrundet i behovet for at sikre den offentlige orden, den offentlige sædelighed og den offentlige sikkerhed. Vedrørende hensynet til folkesundheden: jf. f.eks. sag C-322/01, Deutscher Apothekerverband, Sml. 2003 I, s. 14887, præmis 103, og den deri nævnte retspraksis; vedrørende hensynet til den offentlige sædelighed: jf. sag 34/79, Henn og Darby, Sml. 1979, s. 3795, og sag C-244/06, Dynamic Medien, Sml. 2008 I, s. 505; vedrørende foranstaltninger i forbindelse med alkohol og begrundelse i hensynet til folkesundhed og den offentlige orden: jf. sag C-434/04, Ahokainen og Leppik, Sml. 2006 I, s. 9171; vedrørende foranstaltninger imod spil og begrundelse i hensynet til den offentlige sædelighed, orden og sikkerhed: jf. sag C-65/05, Kommissionen mod Grækenland, Sml. 2006 I, s. 10341; vedrørende foranstaltninger til dyrebekyttelse: jf. sag C-219/07, Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers og Andibel, Sml. 2008 I, s. 4475.

⁽²¹²⁾ Sag C-124/97, Läära m.fl., Sml. 1999 I, s. 6067, præmis 36.

⁽²¹³⁾ Jf. sag 104/75, De Peijper, Sml. 1976, s. 613; sag C-54/05, Kommissionen mod Finland, Sml. 2007 I, s. 2473, præmis 46, og C-297/05, Kommissionen mod Nederlandene, Sml. 2007 I, s. 7467, præmis 79, hvor Domstolen anfører de tilgængelige alternativer til de omstridte foranstaltninger.

⁽²¹⁴⁾ Jf. sag C-500/06, Corporación Dermoeástica, Sml. 2008 I, s. 5785, præmis 39, og sag C-169/07, Hartlauer, Sml. 2009 I, s. 1719, præmis 55.

⁽²¹⁵⁾ Sag C-249/07, Kommissionen mod Nederlandene, Sml. 2008, ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 47-50.

⁽²¹⁶⁾ Jf. generaladvokat Maduros forslag til afgørelse i sag C-434/04, Ahokainen og Leppik, Sml. 2006 I, s. 9171, punkt 25.

⁽²¹⁷⁾ Sag C-14/02, ATRAL, Sml. 2003 I, s. 4431, præmis 69, og sag C-254/05, Kommissionen mod Belgien, Sml. 2007 I, s. 4269, præmis 36.

er berettiget af en af de accepterede grunde, eller der mangler en analyse af de mulige alternativer ⁽²¹⁸⁾. Domstolen har imidlertid for nylig

bemærket, at man ikke på grundlag af denne bevisbyrde kan gå så vidt som til at kræve, at medlemsstaten positivt skal bevise, at ingen

anden tænkelig foranstaltning kan gøre det muligt at nå det nævnte formål på de samme vilkår ⁽²¹⁹⁾.

⁽²¹⁸⁾ Sag C-265/06, Kommissionen mod Portugal, Sml. 2008 I, s. 2245, præmis 40-47.

⁽²¹⁹⁾ Sag C-110/05, Kommissionen mod Italien, Sml. 2009 I, s. 519, præmis 66.

7. Forholdet til andre friheder og artikler i traktaten i forbindelse med de frie varebevægelser

7.1. Artikel 45 TEUF — Arbejdskraftens frie bevægelighed

Artikel 45 TEUF (tidl. artikel 39 EF) sikrer arbejdskraftens frie bevægelighed inden for EU. Denne frihed indebærer, at det er forbudt at udøve forskelsbehandling på grund af nationalitet mellem EU's vandrende arbejdstagere og nationale arbejdstagere, for så vidt angår adgang til arbejdsmarkedet og arbejdsvilkår samt skatter og sociale fordele. Artikel 45 TEUF forbyder ikke blot forskelsbehandling begrundet i nationaliteten, men også nationale regler, som gælder uanset den pågældende arbejdstagers nationalitet, men som hindrer den frie bevægelighed.

Problemer i forbindelse med arbejdstagernes personlige ejendes bevægelighed kunne teoretisk set enten bedømmes efter artikel 34 TEUF eller efter artikel 45 TEUF. Domstolen behandlede emnet i Weigelsagen⁽²²⁰⁾, som angik overførsel af et ægtepars motorkøretøjer fra deres eget land (Tyskland) til den medlemsstat, hvor manden havde taget arbejde (Østrig). Da parret registrerede deres motorkøretøjer i Østrig, blev det pålagt en uforholdsmæssigt stor afgift. Parret anførte, at afgiften ville afholde dem fra at udøve deres rettigheder efter artikel 45 TEUF.

Domstolen var i princippet enig, idet den fastslog, at »[afgiften] kan påvirke vandrende arbejdstagers beslutning om at udøve deres ret til fri bevægelighed i negativ retning«⁽²²¹⁾.

Af andre grunde afviste Domstolen imidlertid parrets argument om, at afgiften var i strid med artikel 45 TEUF. Det bør bemærkes, at Domstolen ikke udtalte sig om spørgsmålet om, hvorvidt restriktioner af denne art kunne vurderes udelukkende efter artikel 34 TEUF⁽²²²⁾. Desuden hersker der stadig usikkerhed i situationer, hvor det ville være mere fordelagtigt at anvende artikel 45 TEUF i stedet for artikel 34 TEUF ud fra den betragtning, at førstnævnte bestemmelse kun gælder en medlemsstats statsborgere.

Det bør bemærkes, at nationale bestemmelser, ifølge hvilke en firmabil kræves registreret og/eller beskattet i den medlemsstat, hvor arbejdstageren, der bruger bilen, er bosiddende, selv om arbejdsgiveren, som stillede køretøjet til rådighed for arbejdstageren, er etableret i en anden medlemsstat, og selv om køretøjet i det væsentlige bruges i den medlemsstat, hvor arbejdsgiveren er etableret, ifølge Domstolens retspraksis er i strid med artikel 45 TEUF⁽²²³⁾, da sådanne bestemmelser kan få den virkning, at de hindrer en arbejdstager i at nyde godt af visse fordele såsom tilrådgighedsstillelse af et køretøj og i sidste ende kan afholde ham helt fra at tage arbejde i en anden medlemsstat.

7.2. Artikel 56 TEUF — Fri udveksling af tjenesteydelser

Friheden til at udveksle tjenesteydelser (artikel 56 TEUF, tidl. artikel 49 EF) som en af de

øvrige grundlæggende frihedsrettigheder, der er stadfæstet i EF-traktaten, er tæt forbundet med varernes frie bevægelighed. Begge friheder vedrører økonomiske transaktioner af primært kommerciel art mellem medlemsstater. På grund af den tætte forbindelse er det sommetider tilfældet, at en bestemt national foranstaltning begrænser både varernes bevægelighed (artikel 34 TEUF) og friheden til at udveksle tjenesteydelser (artikel 56 TEUF).

En given restriktion på distribution, engrossalg eller detailsalg af varer kan nemlig på samme tid begrænse både de frie varebevægelser og friheden til at udveksle tjenesteydelser inden for distribution og handel. Domstolen fastslog da også i Praktiker Bau- und Handwerkermärkesagen, at »formålet med detailhandel er at sælge varer til forbrugere. Denne handel omfatter — ud over den retshandel, som salget udgør — enhver aktivitet, som den erhvervsdrivende udfører med henblik på at fremme indgåelsen af en aftale herom. Denne aktivitet består bl.a. i udvælgelsen af et varesortiment, der udbydes til salg, og af tilbuddet om forskellige ydelser, som har til formål at få forbrugeren til at indgå nævnte aftale med den pågældende handlende frem for med en konkurrent«⁽²²⁴⁾.

Således kan f.eks. restriktioner på reklame (f.eks. spiritusreklamer)⁽²²⁵⁾ på den ene side påvirke reklamebranchen som tjenesteydere og på den anden side vedrøre specifikke varer og påvirke markedsføringsmulighederne, hvormed der

⁽²²⁰⁾ Sag C-387/01, Weigel, Sml. 2004 I, s. 4981.

⁽²²¹⁾ Ibid., præmis 54.

⁽²²²⁾ P. Oliver og S. Enchelmaier, »Free Movement of Goods: Recent Developments in the Case Law«, 44 CML Rev. (2007), s. 669.

⁽²²³⁾ Sag C-232/01, Van Lent, Sml. 2003 I, s. 11525, og sag C-464/02, Kommissionen mod Danmark, Sml. 2005 I, s. 7929.

⁽²²⁴⁾ Sag C-418/02, Praktiker Bau- und Heimwerkermärkte, Sml. 2005 I, s. 5873, præmis 34.

⁽²²⁵⁾ Jf. sag C-405/98, Gourmet International Products, Sml. 2001 I, s. 1795.

kan skabes hindringer for handelen med disse varer. Desuden kan nationale bestemmelser, som forbyder vareauktioner under visse omstændigheder, eksempelvis på den ene side anses for at hindre en auktionarius' udøvelse af sin virksomhed og på den anden side skabe hindringer for salg af varer ⁽²²⁶⁾.

Domstolen fandt ikke, at der i artikel 57 TEUF fastsættes en rangorden mellem fri udveksling af tjenesteydelser og de andre grundlæggende friheder ⁽²²⁷⁾. Når en national foranstaltning kan påvirke mere end én af de grundlæggende friheder, undersøger Domstolen — formentlig af proceduremæssige sparehensyn — kun denne foranstaltning på baggrund af én grundlæggende frihed. Til det formål beslutter den, hvilken af de grundlæggende friheder der skal lægges til grund ⁽²²⁸⁾. Det er derfor i de fleste tilfælde afgørende at identificere den nationale foranstaltnings primære fokus. Hvis det er varerelateret, gælder artikel 34 TEUF. Hvis det er tjenesteydelsesrelateret, finder artikel 56 TEUF anvendelse. I sagen om auktioner eller salg uden fast forretningssted fandt Domstolen f.eks., at tjenesteydelsesaspektet var sekundært og tog derfor ikke hensyn til det i den juridiske vurdering af sagen.

Imidlertid virker metoden med fokus ikke altid. I en sag om telekommunikation fastslog Domstolen, at tjenesteydelsesaspektet og vareaspektet var tæt forbundne, fordi det anvendte telekommunikationsudstyr og den leverede tjenesteydelse ofte hører sammen. Derfor blev spørgsmålet om, hvorvidt en restriktion på distributører af digitalt tv og udstyr dertil ville være i strid med EU-lovgivningen, bedømt samtidig ud fra begge artikler ⁽²²⁹⁾.

7.3. Artikel 63 TEUF — Frie kapitalbevægelser

Artikel 63 TEUF (tidl. artikel 56 EF) vedrører kapitalens frie bevægelighed mellem med-

lemsstaterne. Den beskytter finansielle operationer i det indre marked. Selv om sådanne transaktioner jævnligt involverer investering af pengemidler ⁽²³⁰⁾, kan det ikke udelukkes, at de under særlige omstændigheder også kan vedrøre overførsler af naturalier. I en nylig dom fastslog Domstolen, at når en skatteyder kræver skattefradrag for gaver skænket til almennyttige institutioner i andre medlemsstater, er sådanne gaver omfattet af artikel 63 TEUF, selv om de gives i naturalier i form af forbrugsvarer ⁽²³¹⁾.

7.4. Artikel 37 TEUF — Statslige handelsmonopoler

I artikel 37 TEUF (tidl. artikel 31 EF) hedder det i første punktum: »Medlemsstaterne tilpasser de statslige handelsmonopoler, således at enhver forskelsbehandling af medlemsstaternes statsborgere med hensyn til forsynings- og afsætningsvilkår er udelukket.«

Dette betyder ikke, at monopolerne skal afskaffes, men at de skal tilpasses, så det er umuligt for dem at udøve forskelsbehandling. Generelt gælder artikel 37 TEUF under omstændigheder, hvor en stat: (1) yder eksklusive købs- eller salgsrettigheder og dermed gør det muligt at kontrollere ind- eller udførsler og (2) giver en statsejet virksomhed, en statslig institution eller ved delegering en privat organisation rettigheder.

Artikel 37 TEUF har direkte virkning og gælder kun varer (dermed omfatter den ikke fri bevægelighed for tjenesteydelser eller kapital ⁽²³²⁾). Desuden vedrører traktatens bestemmelse virksomhed, der i sagens natur er forbundet med monopolets specifikke forretningsområde, og den er derfor irrelevant for nationale bestemmelser, der ikke har denne forbindelse.

Det kan anføres, at disse nationale bestemmelser på den ene side i stedet er omfattet af

andre traktatbestemmelser som f.eks. artikel 34 TEUF. Ifølge denne fremgangsmåde udgør artikel 37 TEUF en speciallov i forhold til den generelle bestemmelse i artikel 34 TEUF. I Franzénsagen om et svensk monopol på detailhandel med alkoholholdige drikkevarer fastslog Domstolen, at »reglerne om monolet og dets funktion« ⁽²³³⁾ falder ind under artikel 37 TEUF, mens »andre bestemmelser i den nationale lovgivning, der ikke vedrører monolets funktion, men alligevel har betydning herfor, undersøges på grundlag af [artikel 34 TEUF]« ⁽²³⁴⁾. Denne opfattelse synes at være stadfæstet i Hannersagen om det svenske monopol på detailhandel med lægemidler, hvor Domstolen hævdede, at artikel 37 TEUF sigter mod, »at hindringer for de frie varebevægelser afskaffes, dog med undtagelse af de begrænsninger af samhandelen, der er uløseligt forbundet med de pågældende monopoler« ⁽²³⁵⁾. Siden forklarede Domstolen i Rosengrensagen, at »selv om den i hovedsagen omhandlede foranstaltning, idet den regulerer indførslen af alkoholholdige drikkevarer til Kongeriget Sverige, påvirker de frie varebevægelser i Fællesskabet, regulerer den ikke som sådan monolets udøvelse af eneretten til detailsalg af alkoholholdige drikkevarer på det svenske territorium. Foranstaltningen, som således ikke vedrører monolets udøvelse af sin særlige funktion, kan derfor ikke betragtes som vedrørende selve monolet« ⁽²³⁶⁾.

På den anden side kan det også hævdes, at artikel 37 TEUF og andre traktatbestemmelser ser ud til at overlape hinanden. Domstolen fastslog i overtrædelsessagerne om forskellige nationale el- og gasmonopoler ⁽²³⁷⁾, at en samtidig anvendelse af artikel 37 TEUF og artikel 34 TEUF faktisk er mulig. Denne tilgang ville betyde, at en foranstaltning vedrørende et statsligt monopol først skulle undersøges i henhold til artikel 37 TEUF. Hvis den pågældende foranstaltning betragtes som diskriminerende, vil det herefter ikke være nødvendigt med en vurdering efter artikel 34 og 35 TEUF. Hvis det omvendt konkluderes, at foranstaltningen ikke er diskriminerende ifølge artikel

⁽²²⁶⁾ Jf. sag C-239/90, SCP Boscher m.fl., Sml. 1991 I, s. 2023.

⁽²²⁷⁾ Sag C-452/04, Fidium Finanz, Sml. 2006 I, s. 9521, præmis 32.

⁽²²⁸⁾ Sag C-20/03, Burmanjer m.fl., Sml. 2005 I, s. 4133, præmis 34 ff.

⁽²²⁹⁾ Sag C-390/99, Canal Satélite Digital, Sml. 2002 I, s. 607, præmis 32 og 33. Jf. også forenede sager C-34/95 — C-36/95, De Agostini og TV-Shop, Sml. 1997 I, s. 3843; sag C-405/98, Gourmet International products, Sml. 2001 I, s. 1795, og sag C-452/04, Fidium Finanz, Sml. 2006 I, s. 9521.

⁽²³⁰⁾ For så vidt angår definitionen af »kapitalbevægelser«, jf. f.eks. sag C-513/03, van Hilten, Sml. 2006 I, s. 1957, præmis 39.

⁽²³¹⁾ Sag C-318/07, Persche, Sml. 2009 I, s. 359, præmis 30.

⁽²³²⁾ Sag 155/73, Sacchi, Sml. 1974, s. 409.

⁽²³³⁾ Sag C-189/95, Franzén, Sml. 1997 I, s. 5909, præmis 35.

⁽²³⁴⁾ Ibid., præmis 36.

⁽²³⁵⁾ Sag C-438/02, Hanner, Sml. 2005 I, s. 4551, præmis 35.

⁽²³⁶⁾ Sag C-170/04, Rosengren m.fl., Sml. 2007 I, s. 4071, præmis 21 og 22; jf. også sag C-186/05, Kommissionen mod Sverige, ikke trykt i Samling af Afgørelser.

⁽²³⁷⁾ Sagerne C-159/94, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 1997 I, s. 5815, præmis 41; sag C-158/94, Kommissionen mod Italien, Sml. 1997 I, s. 5789, præmis 33, og sag C-157/94, Kommissionen mod Nederlandene, Sml. 1997 I, s. 5699, præmis 24.

37 TEUF, bliver det nødvendigt at bedømme foranstaltningen ud fra de generelle bestemmelser om varenes frie bevægelighed.

7.5. Artikel 107 TEUF — Statsstøtte

I henhold til artikel 107 TEUF (tidl. artikel 87 EF) er statsstøtte eller støtte, som ydes ved hjælp af statsmidler under enhver tænkelig form, og som fordrejer eller truer med at fordreje konkurrencevilkårene ved at begunstige visse virksomheder eller visse produktioner, uforenelig med fællesmarkedet i det omfang, den påvirker samhandelen mellem medlemsstaterne.

I denne henseende tjener statsstøttereglerne og artikel 34-36 TEUF et fælles formål, nemlig at sikre de frie varebevægelser mellem medlemsstaterne under normale konkurrencevilkår⁽²³⁸⁾. Da deres fokus imidlertid er et andet, er det forhold, at en statslig foranstaltning bliver betragtet som statsstøtte, ikke til hinder for, at dens forenelighed som støtteordning med andre EU-bestemmelser, f.eks. artikel 34-36 TEUF, efterprøves⁽²³⁹⁾. Samtidig er det forhold, at en statsstøtteforanstaltning som sådan indvirker på samhandelen inden for EU, ikke i sig selv tilstrækkeligt til på samme tid at betegne foranstaltningen som en foranstaltning med tilsvarende virkning i henhold til artikel 34 TEUF. I stedet skelner Domstolen mellem aspekter, som er uløseligt forbundet med formålet med støtten, og aspekter, som kan holdes adskilt fra betingelser og handlinger, der, selv om de er led i støtteordningen, kan betragtes som værende unødvendige for opfyldelsen af støttens formål eller dens korrekte funktion⁽²⁴⁰⁾. Kun sidstnævnte aspekt er omfattet af artikel 34-36 TEUF.

7.6. Artikel 30 TEUF — Toldunionen

Selv om artikel 34 TEUF omfatter ikke-toldmæssige handelshindringer, er enhver told og afgift

med tilsvarende virkning forbudt ifølge artikel 30 TEUF (tidl. artikel 25 EF).

Ifølge fast retspraksis udgør »en afgift, der ensidigt pålægges indenlandske eller udenlandske varer, når de føres over grænsen, hvor lav den end måtte være, og hvordan den end betegnes og opkræves, hvis den ikke er en told i egentlig forstand, en afgift med tilsvarende virkning« efter artikel 30⁽²⁴¹⁾. Imidlertid kan en afgift »ikke betegnes som en afgift med tilsvarende virkning som told, såfremt den er led i en almindelig, intern afgiftsordning, der systematisk og efter samme kriterier anvendes på indenlandsk producerede og importerede eller eksporterede produkter«⁽²⁴²⁾.

Selv når en afgift opkræves uden forskel af indenlandsk fremstillede og importerede produkter, men beskatningen af de indenlandske varer refunderes fuldt ud direkte eller indirekte — f.eks. hvis provenuet er beregnet til at finansiere aktiviteter, der kun kommer de beskattede indenlandske produkter til gode, mens importvarerne ikke nyder godt af denne tilbageførsel — kan afgiften blive omklassificeret som en told eller en afgift med tilsvarende virkning, fordi »afgiften« i praksis kun betales af importørerne⁽²⁴³⁾.

EU-Domstolen har været særligt opmærksom på spørgsmålet om de såkaldte »skjulte afgifter«, dvs. nationale ordninger, som ikke er indlysende, men som faktisk udgør en afgift med tilsvarende virkning. F.eks. fastslog den, at afgifterne skulle betragtes som havende en tilsvarende virkning i en sag, hvor overførsel af affald til en anden medlemsstat efter tysk lov var pålagt et obligatorisk bidrag til en solidaritetsfond for tilbageførsel af affald⁽²⁴⁴⁾, og i en anden sag, hvor belgisk lov pålagde importerede diamanter afgifter som bidrag til socialsikring for belgiske minearbejdere⁽²⁴⁵⁾. Generelt vil enhver afgift forbundet med overskridelse af en grænse — uanset formålet, beløbet eller dens diskriminerende eller protektionistiske karakter — blive opfattet som en afgift med tilsvarende virkning.

7.7. Artikel 110 TEUF — Fiskale bestemmelser

Artikel 110 TEUF (tidl. artikel 90 EF) supplerer bestemmelserne om afskaffelse af told og afgifter med tilsvarende virkning. Dens formål er at sikre de frie varebevægelser mellem medlemsstaterne på normale konkurrencevilkår ved at fjerne alle former for beskyttelse, som kan hidrøre fra anvendelsen af interne afgifter, som diskriminerer produkter fra andre medlemsstater⁽²⁴⁶⁾. I forbindelse med artikel 34 TEUF betragtes artikel 110 TEUF som en speciallov, hvilket betyder, at sager, der er omfattet af artikel 110 TEUF, udelukker anvendelsen af artikel 34 TEUF. Det var tilfældet i Kawaladommen⁽²⁴⁷⁾, hvor Domstolen besluttede, at en registreringsafgift på importerede, brugte køretøjer falder ind under artikel 110 TEUF, da den er af fiskal art, og at artikel 34 TEUF derfor ikke anvendes.

Første punktum i artikel 110 TEUF overtrædes, hvis en afgift pålagt en importvare og en afgift opkrævet af et lignende indenlandsk produkt beregnes forskelligt på baggrund af forskellige kriterier, hvilket — om end kun i visse tilfælde — medfører højere beskatning, idet afgiften kun pålægges importerede varer.

Domstolen definerede lignende produkter som produkter, der har identiske egenskaber og opfylder de samme behov set fra forbrugers synspunkt. I sagen Kommissionen mod Frankrig⁽²⁴⁸⁾ fandt Domstolen, at spiritus baseret på korn, såsom whisky, rom, gin og vodka, er identisk med spiritus baseret på vin og frugt, såsom cognac, calvados og armagnac.

Hvis betingelserne for direkte diskrimination ikke er opfyldt, kan beskatningen være indirekte diskriminerende som resultat af sine virkninger. Praktiske vanskeligheder kan ikke påberåbes som grund til at pålægge intern beskatning, der diskriminerer produkter fra andre medlemsstater⁽²⁴⁹⁾.

Artikel 110, andet punktum, skal dække nationale skattebestemmelser, som indirekte søger

⁽²³⁸⁾ Sag 103/84, Kommissionen mod Italien, Sml. 1986, s. 1759, præmis 19.

⁽²³⁹⁾ Sag C-234/99, Nygård, Sml. 2002 I, s. 3657, præmis 56, og sag C-351/88, Laboratori Bruneau, Sml. 1991 I, s. 3641, præmis 7.

⁽²⁴⁰⁾ Sag 74/76, Ianelli, Sml. 1977, s. 557, præmis 17.

⁽²⁴¹⁾ Sag 24/68, Kommissionen mod Italien, Rec. 1969, s. 193, og forenede sager C-441/98 og C-442/98, Michailidis, Sml. 2000 I, s. 7145, præmis 15.

⁽²⁴²⁾ Sag C-389/00, Kommissionen mod Tyskland, Sml. 2003 I, s. 2001.

⁽²⁴³⁾ Sag C-28/96, Facenda Pública, Sml. 1997 I, s. 4939.

⁽²⁴⁴⁾ Sag C-389/00, Kommissionen mod Tyskland, Sml. 2003 I, s. 2001.

⁽²⁴⁵⁾ Forenede sager 2/69 og 3/69, Social Fonds voor de Diamantarbejdere, Rec. 1969, s. 211.

⁽²⁴⁶⁾ Forenede sager C-290/05 og C-333/05, Nadasdi og Németh, Sml. 2006 I, s. 10115, præmis 45.

⁽²⁴⁷⁾ Sag C-134/07, Kawala, Sml. 2007 I, s. 10703.

⁽²⁴⁸⁾ Sag 168/78, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 1980, s. 347.

⁽²⁴⁹⁾ Sag C-221/06, Stadtgemeinde Frohnleiten og Gemeindebetriebe Frohnleiten, Sml. 2007 I, s. 9643.

at beskytte indenlandske varer ved at lægge andre afgiftssatser på udenlandske varer, som måske ikke er helt identiske med de indenlandske varer, men som ikke desto mindre kan være i konkurrence med dem. I sagen Kommissionen mod Det Forenede Kongerige⁽²⁵⁰⁾ opkrævede Det Forenede Kongerige en punktafgift på visse vine, som var ca. fem gange afgiften på øl. Det Forenede Kongerige producerer betydelige mængder øl, men meget lidt vin. Efter at have slået fast, at lette vine reelt var i konkurrence med øl, fastslog EU-Domstolen, at Det Forenede Kongerige med sin opkrævning af en punktafgift på lette vine af friske druer efter en forholdsvis højere sats end afgiften på øl havde forsømt at opfylde sine forpligtelser i henhold til artikel 110 TEUF, andet punktum.

I sager, hvor der opkræves en afgift af indenlandske og importerede varer, og hvor provenuet er beregnet til at finansiere aktiviteter, som kun gavner de indenlandske varer, hvilket således delvis ophæver den skattebyrde, som sidstnævnte varer bærer, udgør denne afgift en diskriminerende beskatning, der er forbudt efter artikel 110 TEUF⁽²⁵¹⁾.

7.8. Artikel 114 TEUF — Tilnærmelse af lovgivningerne

Artikel 114 TEUF (tidl. artikel 100A EØF) blev oprindelig indarbejdet i traktaten i medfør af den europæiske fælles akt. Ifølge denne artikel får EU's lovgivende organer beføjelse til at »vedtage de foranstaltninger med henblik på indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes love og administrative bestemmelser, der vedrører det indre markeds oprettelse og funktion«. Denne bestemmelses anvendelsesområde er blevet fortolket bredt af Domstolen⁽²⁵²⁾. Man kan da også godt sige, at tobaksreklamedom-

men⁽²⁵³⁾ var banebrydende på grund af Domstolens afgørelse af, at EU's lovgivende organer havde vedtaget retsakter, som var ulovlige på EU-plan⁽²⁵⁴⁾. Domstolen påpegede efter undersøgelse af gyldigheden af det omstridte direktiv, at de foranstaltninger, der henvises til i artikel 114 TEUF, er beregnet til at forbedre vilkårene for at skabe et velfungerende indre marked. Forudsat endvidere at betingelserne for anvendelse af artikel 114 TEUF er opfyldt, »kan fællesskabslovgiver desuden ikke forhindres i at anvende denne hjemmel, selv om beskyttelsen af folkesundheden er afgørende for hans valg«⁽²⁵⁵⁾. Domstolen undersøgte gyldigheden af det pågældende direktiv under to overskrifter. For det første kontrollerede den, om direktivet faktisk bidrog til at fjerne hindringer for varernes frie bevægelighed og den frie udveksling af tjenesteydelser. For det andet undersøgte den, om direktivet bidrog til at fjerne konkurrenceforvriddinger.

Ovenstående dom rejser nogle interessante spørgsmål om bl.a. forholdet mellem artikel 34 og 114 TEUF. Vedrørende dette forhold påpegede J. Usher, at det er spørgsmålet, såfremt et nationalt forbud mod reklame, sådan som det blev lagt til grund i Gourmet International Products-sagen, kan være berettiget efter artikel [36 TEUF], om artikel [114 TEUF] er udarbejdet for at virkeliggøre dette mål, og navnlig om den kan anvendes til at erstatte et sådant nationalt forbud med et [EU]-forbud⁽²⁵⁶⁾. Det er endnu uvist, nøjagtigt hvordan dette forhold mellem de to bestemmelser vil udvikle sig i et mere integreret, globalt konkurrencepræget indre marked.

Men uanset dette kan en medlemsstat, når EU's lovgivende organ vedtager foranstaltninger på grundlag af artikel 114 TEUF, undtagelsesvis på baggrund af specifikke problemer afvige fra fuldt harmoniserede bestemmelser på basis af

artikel 114, stk. 4-9, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde. Medlemsstaten skal give Kommissionen meddelelse om den påtænkte foranstaltning og bevise, at den både er nødvendig og specifik for den pågældende stats område. Kommissionen skal derefter inden seks måneder efter meddelelsen godkende eller afvise de pågældende nationale bestemmelser efter at have kontrolleret, hvorvidt de er et middel til vilkårlig forskelsbehandling eller en skjult restriktion på handelen mellem medlemsstaterne. Endvidere kontrollerer Kommissionen, om de nationale bestemmelser udgør en hindring for et velfungerende indre marked⁽²⁵⁷⁾. Domstolen har afstukket visse retningslinjer for anvendelsen af disse bestemmelser og valgt en snæver fortolkning af de undtagelser, der gives deri⁽²⁵⁸⁾.

7.9. Artikel 346, 347 og 348 TEUF

Artikel 346 TEUF (tidl. artikel 296 EF) giver medlemsstaterne ret til at beskytte deres væsentlige sikkerhedsinteresser i forbindelse med fremstilling af eller handel med våben, ammunition og krigsmateriel, forudsat at disse foranstaltninger ikke forringer handelen på det indre marked med varer, som ikke er specifikt bestemt til militære formål. Mener Kommissionen eller en medlemsstat, at en medlemsstat misbruger sine beføjelser, kan Kommissionen kræve en redegørelse fra den pågældende medlemsstat og om nødvendigt indbringe sagen for EU-Domstolen.

Det er vigtigt at understrege, at afvigelser fra EU's bestemmelser generelt bør fortolkes strengt. Mere specifikt skal sådanne undtagelser overholde proportionalitetsprincippet⁽²⁵⁹⁾. Selv om artikel 346 TEUF på bestemte betingelser giver mulighed for en undtagelse fra en

⁽²⁵⁰⁾ Sag 170/78, Kommissionen mod Det Forenede Kongerige, Sml. 1983, s. 2265.

⁽²⁵¹⁾ Sag C-28/96, Facenda Pública, Sml. 1997 I, s. 4939, og sag C-206/06, Essent Network Noord m.fl., Sml. 2008 I, s. 5497, endnu ikke offentliggjort.

⁽²⁵²⁾ Jf. f.eks. sag C-350/92, Spanien mod Rådet, Sml. 1995 I, s. 1985, og sag C-300/89, Kommissionen mod Rådet (titaniumdioxid), Sml. 1991 I, s. 2867.

⁽²⁵³⁾ Sag C-376/98, Tyskland mod Parlamentet og Rådet (tobaksreklame), Sml. 2000 I, s. 8419. Denne sag omhandlede gyldigheden af direktiv 98/43 om forbud mod alle former for reklame for tobaksvarer og sponsorering til fordel for disse i EU.

⁽²⁵⁴⁾ Når det er sagt, er det naturligvis uvist, om det anfægtede direktiv kunne være vedtaget i medfør af artikel 308 EF (efter Lissabon, jf. artikel 352 TEUF (tidl. artikel 308 EF)).

⁽²⁵⁵⁾ Sag C-376/98, Tyskland mod Parlamentet og Rådet, Sml. 2000 I, s. 8419, præmis 88.

⁽²⁵⁶⁾ J. Usher, notat til sag C-376/98, Sml. 2001, CML Rev. 1519, s. 1538. I den henseende jf. også G. Davies (»Can Selling Arrangements be harmonised?«, Sml. 2005, EL Rev. 370), som argumenterer for en bred fortolkning af anvendelsesområdet for artikel 114 TEUF ved at hævde, at en positiv harmonisering ikke bare bør være en spejling af negativ harmonisering. Traktaten gør det klart, bemærker han, at det indre marked skal være et marked, som også respekterer ikke-handelsmæssige værdier.

⁽²⁵⁷⁾ Jf. f.eks. Kommissionens beslutning af 18.7.2001 om de af Tyskland meddelte nationale bestemmelser vedrørende lægemiddelovervågning, EFT 2001 L 202, s. 46. Kommissionens beslutning af 14.9.1994, EFT L 316 af 9.12.1994, s. 43, Kommissionens beslutning af 26.2.1996, EFT L 69, af 19.3.1996, s. 32, Kommissionens beslutning af 21.12.1998, EFT L 3 af 7.1.1999, s. 13, og de syv af Kommissionens beslutninger af 26.10.1999, EFT L 329 af 22.12.1999.

⁽²⁵⁸⁾ Jf. sag C-41/93, Frankrig mod Kommissionen, Sml. 1994 I, s. 1829, og sag C-319/97, Kortas, Sml. 1999 I, s. 3143. Jf. i den henseende også sag C-3/00, Danmark mod Kommissionen, Sml. 2003 I, s. 2643, hvori Domstolen annullerede Kommissionens beslutning.

⁽²⁵⁹⁾ Jf. senest forslag til afgørelse fra generaladvokat Ruiz-Jarabo Colomer af 10.2.2009 i sagerne C-284/05, Kommissionen mod Finland, C-294/05, Kommissionen mod Sverige, C-372/05, Kommissionen mod Tyskland, C-387/05, Kommissionen mod Italien, og C-409/05, Kommissionen mod Grækenland, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser, punkt 124. Jf. i den henseende også fortolkende meddelelse om anvendelsen af EF-traktatens artikel 296 på offentlige indkøb af forsvarsmateriel, KOM(2006) 779.

nøje overholdelse af traktatens regler, sætter EU-rettens forrang og den effektive virkning af dens regler en begrænsning på anvendelsen af denne bestemmelse ⁽²⁶⁰⁾. Domstolen kan undersøge grænserne for medlemsstatens underliggende skøn på grundlag af proportionalitet ⁽²⁶¹⁾ og overholdelsen af de generelle principper ⁽²⁶²⁾.

Artikel 347 TEUF (tidl. artikel 297 EF) giver medlemsstaterne ret til at træffe foranstaltninger i tilfælde af alvorlige indre uroligheder, der forstyrrer den offentlige orden, krig eller indre spændinger. I henhold til denne artikel skal medlemsstaterne rådføre sig med hinanden med henblik på i fællesskab at træffe de bestemmelser, der er nødvendige for at undgå, at fællesmarkedets funktion påvirkes af sådanne foranstaltninger. I lighed med artikel 346 TEUF skal de truffene foranstaltninger overholde proportionalitetsprincippet.

Artikel 348 TEUF (tidl. 298 EF) giver Kommissionen beføjelse til at gribe ind, hvis anvendelsen af artikel 346 eller 347 virker konkurrenceforvridende.

7.10. Artikel 351 TEUF

Artikel 351 TEUF (tidl. artikel 307 EF) henviser til rettigheder og forpligtelser, der følger af internationale konventioner, som medlemsstaterne har indgået før 1958 eller før datoen for deres tiltrædelse af EU. Den generelle regel er, at disse ikke berøres af traktatens bestemmelser.

I forbindelse med artikel 34 TEUF kortlagde Domstolen i sag C-324/93 ⁽²⁶³⁾ grænserne for medlemsstaternes muligheder for at træffe foranstaltninger, der er i strid med deres forpligtelser efter denne artikel. Problemet vedrørte afvisning af licens til import af diacetylmorfin

(et narkotisk middel, der er omfattet af enkeltkonvention af 1961 angående narkotiske midler) til Det Forenede Kongerige. Domstolen fastslog, at den omstændighed, at sådanne foranstaltninger »kan være en følge af en international konvention, der er indgået før traktaten eller den pågældende medlemsstats tiltrædelse, og at medlemsstaten opretholder denne foranstaltning i henhold til artikel [351], selv om den har karakter af en handelshindring, medfører ikke, at den falder uden for anvendelsesområdet for artikel [34], for artikel [351] kan kun anvendes, hvis konventionen pålægger en medlemsstat en forpligtelse, der er uforenelig med traktaten«.

Konklusionen er, at medlemsstaterne skal afholde sig fra at træffe foranstaltninger, som er i strid med EU-retten, navnlig reglerne om de frie varebevægelser, når de internationale aftaler, som de har indgået, ikke kræver, at de træffer disse foranstaltninger.

⁽²⁶⁰⁾ Punkt 125.

⁽²⁶¹⁾ Jf. i den henseende sag C-222/84, Johnston, Sml. 1986, s. 1651.

⁽²⁶²⁾ Generaladvokat Ruiz-Jarabo Colomers forslag til afgørelse i sagerne C-284/05, C-294/05, C-372/08, C-387/05 og C-409/05, punkt 141.

⁽²⁶³⁾ Sag C-324/93, Evans Medical og Macfarlan Smith, Sml. 1995 I, s. 563.

8. Beslægtede retsakter fra den afledte ret

8.1. Direktiv 98/34/EF — om en informationsprocedure med hensyn til tekniske standarder og forskrifter og forskrifter vedrørende informationssamfundets tjenester

Siden 1984 har medlemsstaterne i EU i medfør af direktiv 83/189/EØF, som efter en kodificering siden er blevet til direktiv 98/23/EF, været forpligtet til at underrette Kommissionen og de øvrige medlemsstater om alle udkast til tekniske forskrifter for produkter og siden 1999 om informationssamfundets tjenester, inden de vedtages i den nationale ret.

Kommissionen og medlemsstaterne gennemfører en forebyggende kontrol. Medlemsstaterne skal overholde en status quo-frist på mindst tre måneder, inden de vedtager anmeldte udkast til forskrifter i mindst tre måneder, mens disse bliver gennemgået. Denne frist kan forlænges indtil 18 måneder, hvis den pågældende foranstaltning ser ud til at kunne skabe uberettigede handelshindringer, eller hvis det anmeldte udkast vedrører et emne, der er genstand for harmoniseringsarbejde på EU-plan.

Ordnningen fjerner dermed enhver forhindring for et velfungerende indre marked, før den overhovedet er lovfæstet, hvormed det undgås at foretage efterfølgende indgreb, hvilket altid er mere besværligt. De nationale udkast til forskrifter tilpasses til EU-retten, inden de vedtages, og kan endog stilles i bero i en vis periode for at lette drøftelserne af dem på EU-plan.

Ifølge EU-Domstolens retspraksis (jf. CIA Security International- og Unileverdommene) ⁽²⁶⁴⁾ må tekniske forskrifter kun anvendes og dermed håndhæves af de nationale retter over for enkeltpersoner, hvis de er blevet anmeldt på udkaststadiet eller ikke er vedtaget førend efter den obligatoriske status quo-frist. Denne faste retspraksis er blevet stadfæstet for ganske nylig ⁽²⁶⁵⁾.

8.2. Forordning (EF) nr. 2679/98 — »jordbærfordningen«

Forordning (EF) nr. 2679/98 om det indre markeds funktion med hensyn til fri bevægelighed for varer mellem medlemsstaterne giver mulighed for særlige procedurer til behandling af alvorlige hindringer for varenes frie bevægelighed mellem medlemsstaterne, som forårsager betydelige tab for de berørte personer og kræver umiddelbar handling. Disse hindringer kan f.eks. være resultatet af nationale myndigheders passivitet over for en voldelig handling udført af enkeltpersoner eller over for ikke-voldelige grænseblokader eller af en medlemsstats handling som f.eks. en formel boykot af importerede varer.

Forordningen giver mulighed for en varslingsprocedure og indfører en procedure for informationsudveksling mellem medlemsstaterne og Kommissionen. Den indeholder desuden en påmindelse til medlemsstaterne om deres forpligtelse til at vedtage nødvendige og proportionale foranstaltninger for at sikre varer-

nes frie bevægelighed og give Kommissionen meddelelse herom, og den giver Kommissionen beføjelse til at sende en meddelelse til den pågældende medlemsstat med anmodning om, at disse foranstaltninger skal træffes inden for en meget stram tidsfrist ⁽²⁶⁶⁾.

8.3. Forordning (EF) nr. 764/2008 — forordningen om gensidig anerkendelse

I 2008 vedtog EU's lovgivende organer en forordning om procedurer for anvendelse af visse nationale tekniske forskrifter på produkter, der markedsføres lovligt i en anden medlemsstat. Det primære formål med denne forordning er at definere rettigheder og forpligtelser for nationale myndigheder og virksomheder, når førstnævnte agter at nægte gensidig anerkendelse og markedsadgang for et produkt, der markedsføres lovligt i en anden medlemsstat. Forordningen placerer bevisbyrden på de nationale myndigheder, som agter at nægte markedsadgang. De skal skriftligt gøre rede for de præcise tekniske eller videnskabelige grunde til deres hensigt om at nægte produktet adgang til det nationale marked. Den erhvervsdrivende får chancen for at forsvare sin sag og fremlægge solide argumenter for konkurrencemyndighederne.

Forordningen indfører desuden »produktkontakt punkter« i hver medlemsstat, som oplyser virksomheder og kompetente myndigheder i andre medlemsstater om tekniske forskrifter om produkter og gennemførelsen af princippet om gensidig anerkendelse.

⁽²⁶⁴⁾ Sag C-194/94, CIA Security International, Sml. 1996 I, s. 2201, og sag C-443/98, Unilever, Sml. 2000 I, s. 7535.

⁽²⁶⁵⁾ Sag C-20/05, Schwibbert, Sml. 2007 I, s. 9447.

⁽²⁶⁶⁾ Yderligere oplysninger findes på http://ec.europa.eu/enterprise/policies/single-market-goods/free-movement-non-harmonised-sectors/rapid-intervention-mechanism/index_en.htm

9. Håndhævelse af artikel 34 og 35 TEUF

9.1. Direkte virkning — privat håndhævelse

Domstolen har anerkendt, at forbuddet i artikel 34 TEUF er »bindende og udtrykkeligt, og at dets gennemførelse ikke kræver yderligere indgreb fra medlemsstaternes eller fællesskabsmyndighedernes side«. Derfor har artikel 34 TEUF »direkte virkning og afføder rettigheder for borgerne, som de nationale retter skal beskytte«⁽²⁶⁷⁾.

Senere fastslog Domstolen, at artikel 35 TEUF også har direkte virkning, og at bestemmelserne heri også har »direkte virkning og tillægger private rettigheder, som medlemsstaternes retter skal beskytte«⁽²⁶⁸⁾.

Enkeltpersoner kan påberåbe sig princippet om og retten til frie varebevægelser ved at indbringe en sag for en national ret. Sidstnævnte kan afvise at anvende enhver national regel, som den finder i strid med artikel 34 og 35 TEUF. De nationale retter kan også være nødt til at vurdere, hvorvidt en hindring for importen eller eksporten kan være begrundet i tvingende eller almene hensyn som angivet i artikel 36 TEUF.

9.2. SOLVIT

SOLVIT er et netværk (www.europa.eu/solvit), hvis formål er at løse problemer forårsaget af offentlige myndigheders fejlanvendelse af reglerne for det indre marked. Til det formål har alle EØS-medlemsstater oprettet deres egne SOLVIT-centre, som kommunikerer direkte via en onlinedatabase. SOLVIT-centrene indgår i den nationale forvaltning, og de har som mål at løse problemer for både borgere og erhvervsliv inden for en periode på ti uger. En henstilling fra Kommissionen i 2001⁽²⁶⁹⁾, som blev god-

kendt af Rådet, indeholder procedurereglerne for SOLVIT. Europa-Kommissionen fører tilsyn med netværket og hjælper om fornødent med at fremskynde sagsbehandlingen af klagerne. I 2008 steg SOLVIT's sagsmængde med yderligere 22 %, og for første gang passeredes milepælen på 1 000 sager på et år. Løsningsprocenten er så høj som 83 %.

9.3. Overtrædelsesprocedurer i henhold til artikel 258 og 260 TEUF

9.3.1. PROCEDURER I ARTIKEL 258/260

I sin rolle som traktatens vogter kan Kommissionen som følge af en klage eller på eget initiativ indlede en overtrædelsesprocedure mod en medlemsstat, som anses for at have forsømt at opfylde sine forpligtelser efter EU-retten.

Artikel 258 TEUF (tidl. artikel 226 EF) indeholder de formelle trin i overtrædelsesproceduren. Første trin er fremsendelse til den pågældende medlemsstat af en åbningsskrivelse med anmodning om, at medlemsstaten fremsætter sine bemærkninger inden en bestemt frist, som normalt er på to måneder.

I lyset af svaret eller manglen på svar fra den pågældende medlemsstat kan Kommissionen beslutte at fremsætte en begrundet udtalelse til medlemsstaten. Dette dokument indeholder en klar og endegyldig redegørelse for grundene til, at Kommissionen mener, at der foreligger en overtrædelse af EU-retten, og en anmodning til medlemsstaten om at bringe sagen i orden inden en bestemt frist, som normalt er på to måneder.

Hvis medlemsstaten ikke retter sig efter den begrundede udtalelse, kan Kommissionen beslutte at indbringe sagen for EU-Domstolen for at få bekræftet, om der er sket overtrædelse af princippet om varernes frie bevægelighed. Hvis Domstolen i sin endelige afgørelse af sagen fastslår dette, skal den pågældende medlemsstat træffe de nødvendige foranstaltninger til at rette sig efter denne dom.

Hvis dette ikke er tilfældet, kan Kommissionen på ny indbringe sagen for Domstolen. Fremgangsmåden ved den anden indbringelse for Domstolen er fastlagt i artikel 260 TEUF. I forbindelse med proceduren i artikel 260 TEUF skal de samme trin gennemgås som i artikel 258 TEUF, men Kommissionen kan ikke afgive en begrundet udtalelse. Hvis Domstolen fastslår, at den pågældende medlemsstat ikke har efterkommet dens første dom, kan den pålægge den økonomiske sanktioner. Disse økonomiske sanktioner er indført for at have en afskrækkende virkning og for at tilskynde medlemsstaterne til at overholde EU-retten så hurtigt som muligt⁽²⁷⁰⁾.

9.3.2. KLAGER

Enhver, der mener, at en foranstaltning, der kan tilskrives en medlemsstat, er i strid med artikel 34-36 TEUF, kan indgive en klage til Europa-Kommissionen. Faktisk indledes en stor del af overtrædelsesprocedurerne vedrørende varernes frie bevægelighed af Kommissionen efter modtagelse af en klage. Kommissionen fastlagde i en meddelelse fra 2002 om forbindelserne med klager i sager om overtrædelse af EU-retten⁽²⁷¹⁾ de regler og garantier, der skulle gælde for behandling af klagerne.

Klagen skal indgives skriftligt i form af et brev, en fax eller et e-brev og affattes på et af EU's officielle sprog. Selv om det ikke er obligatorisk,

⁽²⁶⁷⁾ Sag 74/76, Iannelli, Sml. 1977, s. 557.

⁽²⁶⁸⁾ Sag 83/78, Redmond, Sml. 1978, s. 2347.

⁽²⁶⁹⁾ Kommissionens henstilling af 7.12.2001 om principper for anvendelsen af »SOLVIT« — problemløsningsnettet for det indre marked, K(2001) 3901, EFT L 331 af 15.12.2001, s. 79-82.

⁽²⁷⁰⁾ Flere oplysninger om proceduren i artikel 258/260 TEUF og beregningsmetoden til de økonomiske sanktioner fås på: http://ec.europa.eu/community_law/infringements/infringements_en.htm og http://ec.europa.eu/community_law/infringements/infringements_228_en.htm

⁽²⁷¹⁾ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52002DC0141:DA:HTML>

anbefales det at anvende standardklageformularen ⁽²⁷²⁾, da den sikrer, at alle nødvendige oplysninger fremsendes til Kommissionen, og dermed fremskynder processen for klageren.

Klageren vil få en kvittering for modtagelsen af klagen fra Kommissionens generalsekretariat inden 15 arbejdsdage. Inden en måned fra anerkendelsen af modtagelsen beslutter Kommissionen, om korrespondancen skal registreres.

Selv om klageren ikke er formel part i en procedure, der indledes mod en medlemsstat, er det værd at bemærke, at han eller hun får nogle vigtige administrative garantier, nemlig:

- Kommissionen afslører ikke hans/hendes identitet, medmindre den pågældende udtrykkeligt har givet samtykke hertil.
- Kommissionen vil sørge for at træffe beslutning om sagens indhold (enten om at indlede en overtrædelsesprocedure eller lukke sagen) inden 12 måneder fra registreringen af klagen.
- Kommissionens tjenestegrene vil holde klageren ajour med forløbet af overtrædelsesproceduren, og han/hun vil blive underrettet på forhånd af den relevante afdeling, hvis den planlægger at foreslå, at Kommissionen lukker sagen.

Hvis Kommissionen efter undersøgelsen mener, at der faktisk er tale om en overtrædelse af EU-retten, kan den beslutte at indlede en overtrædelsesprocedure efter artikel 258 TEUF.

Yderligere skal det bemærkes, at Kommissionen for nylig har aftalt med en række medlemsstater at arbejde på at forbedre problemløsningsprocessernes hastighed og effektivitet ved hjælp af et pilotprojekt kaldet »EU Pilot« ⁽²⁷³⁾. En af målsætningerne for dette pilotprojekt er at finde hurtigere og bedre løsninger på klagerne gennem kontakter med medlemsstaterne frem for den formelle overtrædelsesprocedure. Hvis den ansvarlige tjenestegren mener, at en klage bør behandles gennem »EU Pilot«, vil klageren blive informeret og anmodet om at samtykke i afsløringen af sin identitet og klagens indhold. Sagen bliver derefter fremsendt til den pågældende medlemsstat, som får ti uger til at foreslå en passende løsning på klagen.

9.3.3. KOMMISSIONENS HANDLEMULIGHEDER — PRIORITERING OG HANDLEFRIHED

Som traktatens vogter er Kommissionen meget påpasselig med hensyn til at sikre den overordnede overholdelse af EU-retten og føre tilsyn med medlemsstaternes overholdelse af regler og forpligtelser, der er fastlagt i traktaten eller den afledte ret. Imidlertid er de juridiske procedurer

såsom overtrædelsesproceduren i henhold til artikel 258 TEUF ikke altid de bedste tilgængelige måder at løse et bestemt problem på.

Det er derfor vigtigt at understrege, at Kommissionen har stor handlefrihed med hensyn til at indlede en overtrædelsesprocedure, selv om den lægger stor vægt på at udfylde sin rolle som tilsynsførende for medlemsstaternes overholdelse af EU-retten ⁽²⁷⁴⁾.

Desuden skitserede Kommissionen i sin meddelelse fra 2007 om »anvendelsen af fællesskabsretten« ⁽²⁷⁵⁾ flere måder at forbedre anvendelsen og håndhævelsen af EU-retten på. Foruden et stærkt partnerskab mellem Kommissionen og medlemsstaterne og en større forebyggende indsats var meddelelsens formål at prioritere og fremskynde håndteringen af overtrædelsessagerne. I henhold til disse regler vil den navnlig prioritere overtrædelser, som rejser principielle spørgsmål, eller overtrædelser, som har en særligt vidtrækkende negativ virkning for de berørte borgere og virksomheder.

Mens disse forbedringer er godt undervejs, og erfaringen med de nye foranstaltninger såsom forebyggende tiltag og styrket partnerskab ser ud til at lykkes, vil alle fordelene først blive synlige på sigt. De skal også ledsages af en løbende overvågning overalt, hvor der er brug for yderligere fremskridt.

⁽²⁷²⁾ http://ec.europa.eu/community_law/your_rights/your_rights_forms_da.htm

⁽²⁷³⁾ Jf. »Et resultatorienteret Europa — anvendelse af fællesskabsretten«, KOM(2007) 502 endelig, s. 9, og http://ec.europa.eu/community_law/infringements/application_monitoring_da.htm

⁽²⁷⁴⁾ Sag C-200/88, Kommissionen mod Grækenland, Sml. 1990 I, s. 4299; retsafgørelse i sag T-47/96, SDDDA mod Kommissionen, Sml. 1996 II, s. 1559, præmis 42; jf. også kendelsen i sag T-177/05, ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 37-40.

⁽²⁷⁵⁾ »Et resultatorienteret Europa — anvendelse af fællesskabsretten«, KOM(2007) 502 endelig.

Bilag

A. Vigtige meddelelser på anvendelsesområdet for artikel 34 TEUF

- Kommissionens fortolkningsmeddelelse om lettere adgang for varer til andre medlemsstaters marked: gensidig anerkendelse i praksis (EUT C 265 af 4.11.2003, s. 2).
- Meddelelse fra Kommissionen om parallelimport af farmaceutiske specialiteter, for hvilke der allerede foreligger en markedsføringstilladelse (KOM(2003) 839 endelig).
- Fortolkende meddelelse fra Kommissionen om registrering af motorkøretøjer fra en anden medlemsstat (EUT C 68 af 24.3.2007, s. 15).
- Meddelelse fra Kommissionen: Det indre marked for varer: en hjørnesten i Europas konkurrenceevne (KOM(2007) 35 endelig).
- Meddelelse fra Kommissionen: Drikkevareemballage, pantordninger og fri bevægelighed for varer (EUT C 107 af 9.5.2009, s. 1).

B. Geografisk anvendelse

GEOGRAFISKE OMRÅDER, SOM ARTIKEL 34 TEUF FINDER ANVENDELSE PÅ

Azorerne (selvstyrende portugisisk region). Består af São Miguel, Pico, Terceira, São Jorge, Faial, Flores, Santa Maria, Graciosa og Corvo.
Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 1, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 2).

De Canariske Øer (selvstyrende spansk region). Består af Tenerife, Fuerteventura, Gran Canaria, Lanzarote, La Palma, La Gomera, El Hierro.
Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 1, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 2).

Fransk Guyana (fransk oversøisk region).
Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 1, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 2).

Guadeloupe (fransk oversøisk region).
Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 1, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 2).

Isle of Man (britisk kronbesiddelse). Isle of Man er en selvstyrende kronbesiddelse, som (i lighed med Kanaløerne) ikke er en del af EU, men har et begrænset forhold vedrørende varenes frie bevægelighed.
Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 5, litra c), i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 6, litra c)) og artikel 1, stk. 1, i protokol nr. 3 til Det Forenede Kongeriges tiltrædelsestraktat.

Kanaløerne (britiske kronbesiddelser). Består af *Guernsey* (herunder Alderney, Sark, Herm, Jethou, Lihou og Brecqhou) og *Jersey* (herunder Ecrehous Rocks og Les Minquiers).
Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 5, litra c), i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 6, litra c)), og artikel 1, stk. 1, i protokol nr. 3 til Det Forenede Kongeriges tiltrædelsestraktat ⁽²⁷⁶⁾.

Madeira (selvstyrende portugisisk region). Består af Madeira, Porto Santo, Ilhas Desertas, Ilhas Selvagens.
Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 1, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 2).

Martinique (fransk oversøisk region).
Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 1, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 2).

Réunion (fransk oversøisk region).
Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 1, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 2).

Ålandsøerne (selvstyrende finsk len).
Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 4, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 5).

GEOGRAFISKE OMRÅDER, SOM ARTIKEL 34 TEUF IKKE FINDER ANVENDELSE PÅ

Akrotiri og Dhekelia (to militærbaseområder under britisk overhøjhed).
Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 5, litra b), i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 6, litra b)).

Andorra
Retsgrundlag: I 1990 godkendte Andorra en toldunionstraktat med EU, der tillader fri bevægelighed for industriprodukter mellem de to områder.

Anguilla (britisk oversøisk territorium).
Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3)).

Aruba (nederlandsk besiddelse).
Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

⁽²⁷⁶⁾ Bestemmelsen i artikel 355, stk. 5, litra c), i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde finder anvendelse på Kanaløerne (og Isle of Man) i det omfang, det er nødvendigt for at sikre anvendelsen på disse øer af den ordning, der er fastsat i traktaten vedrørende Det Forenede Kongeriges tiltrædelse af EU. I protokol nr. 3 til tiltrædelsestraktaten anføres det, at EU's bestemmelser om kvantitative restriktioner og varenes frie bevægelighed finder anvendelse på Kanaløerne (og Isle of Man) på samme vilkår, som de gælder for Det Forenede Kongerige.

Bermuda (britisk oversøisk territorium).

Retsgrundlag: I overensstemmelse med Bermudas regerings ønsker er øen det eneste britiske oversøiske territorium, som ikke er med i »associeringsafgørelsen«⁽²⁷⁷⁾, der gennemfører del IV af EF-traktaten⁽²⁷⁸⁾.

Det britiske antarktiske Territorium (britisk oversøisk territorium).

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

De Britiske Jomfruøer (britisk oversøisk territorium).

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

Det Britiske Territorium i Det Indiske Ocean (britisk oversøisk territorium).

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

Caymanøerne (britisk oversøisk territorium).

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

Ceuta og Melilla (selvstyrende byer under spansk overherredømme).

Retsgrundlag: Selv om artikel 34 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde sandsynligvis finder anvendelse på varer, der indføres i disse territorier fra resten af EU, forekommer artikel 24 og 25 i akten vedrørende Spaniens tiltrædelse af EU⁽²⁷⁹⁾ på grund af deres ordlyd ikke at finde anvendelse på varer, der kommer fra Ceuta og Melilla og indføres i resten af EU. Det menes derfor ikke, at artikel 34 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde omfatter varer, der kommer fra Ceuta og Melilla.

Chafarinasøerne (spanske besiddelser). Chafarinasøerne består af tre små holme, herunder Isla del Congreso, Isla Isabel II og Isla del Rey.

Retsgrundlag: I mangel af specifikke henvisninger i traktaten eller dens bilag synes traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde ikke at finde anvendelse på dette geografiske område.

Falklandsøerne (britisk oversøisk territorium).

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

De franske besiddelser i det sydlige Indiske Ocean og Antarktis (franske oversøiske besiddelser).

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

Fransk Polynesien (fransk oversøisk område).

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

Færøerne (selvstyrende dansk område). Selv om Danmark er ansvarlig for de eksterne forbindelser for de 18 øer, der udgør dette område, har det fastholdt en høj grad af selvstyre, og i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde angives det udtrykkeligt, at disse øer falder uden for dens geografiske anvendelsesområde.

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 5, litra a), i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 6, litra a)).

Gibraltar (britisk oversøisk territorium). Selv om Det Forenede Kongerige er ansvarligt for Gibaltars eksterne forbindelser, betragtes Gibraltar som et tredjeland i forbindelse med handel med alle varer. Ifølge artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde gælder traktaten ikke for de oversøiske territorier, der har særlige forbindelser til Det Forenede Kongerige, som i lighed med Gibraltar ikke er inkluderet i bilag II til traktaten⁽²⁸⁰⁾.

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

Grønland (selvstyrende dansk område). Oprindeligt var Grønland en del af Fællesskabet i kraft af Danmarks tiltrædelse, men Grønlands status blev ændret til OLT ved en særlig traktat. I 1985 valgte de grønlandske vælgere at forlade Det Europæiske Økonomiske Fællesskab efter at have fået selvstyre. Som følge af Grønlands forbindelse til EU (i lighed med Bermudas) forekommer det derfor endnu fjernere end andre oversøiske lande og territorier, der er anført i bilag II til traktaten.

⁽²⁷⁷⁾ 2001/822/EC: Rådets afgørelse af 27.11.2001 om de oversøiske landes og territoriers associering med Det Europæiske Fællesskab, EFT L 314 af 30.11.2001, s. 1-77.

⁽²⁷⁸⁾ Bermudas forbindelse til EU er derfor endnu fjernere end andre oversøiske territorier, der er anført i bilag II til traktaten.

⁽²⁷⁹⁾ EFT 1985 L 302.

⁽²⁸⁰⁾ I sag C-30/01, Kommissionen mod Det Forenede Kongerige (Sml. 2003 I, s. 9481), fastslog Domstolen, at Gibraltar burde bevare samme stilling med hensyn til EU's importliberaliseringssystem, som området havde forud for Det Forenede Kongeriges tiltrædelse af EU. Derfor betragtes varer fra Gibraltar ikke som EU-varer, som er omfattet af reglerne om fri bevægelighed. Siden de ligeledes ikke pålægges told i henhold til den fælles toldtarif, kan de heller ikke anses for varer i fri omsætning.

Island

Retsgrundlag: Medlemsstater af Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS) nyder godt af varenes frie bevægelighed i EU i henhold til EØS-aftalen og ikke efter artikel 34 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde.

Liechtenstein

Retsgrundlag: Medlemsstater af Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS) nyder godt af varenes frie bevægelighed i EU i henhold til EØS-aftalen og ikke efter artikel 34 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde.

Mayotte (fransk oversøisk område).

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

Monaco

Retsgrundlag: Monaco er en selvstændig stat, som i princippet fastlægger sine eksterne forbindelser selv, så traktatens bestemmelser finder ikke automatisk anvendelse med hensyn til artikel 355, stk. 3, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde.

Montserrat (britisk oversøisk territorium).

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

De Nederlandske Antiller (nederlandsk selvstyrende besiddelse). Består af Bonaire, Curaçao, Saba, Sint Eustatius og Sint Maarten.

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

Norge

Retsgrundlag: Medlemsstater af Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS) nyder godt af varenes frie bevægelighed i EU i henhold til EØS-aftalen og ikke efter artikel 34 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde.

Ny Caledonien og tilhørende områder (fransk besiddelse sui generis). Herunder en hovedø (Grande Terre), Loyaltyøerne og flere mindre øer.

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

Pavestolen

Retsgrundlag: Pavestolen er en selvstændig stat, som i princippet fastlægger sine eksterne forbindelser selv, så traktatens bestemmelser finder ikke automatisk anvendelse med hensyn til artikel 355, stk. 3, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 4).

Peñón de Alhucemas og Peñón de Vélez de la Gomera (spanske besiddelser).

Retsgrundlag: I mangel af specifikke henvisninger i traktaten eller dens bilag synes traktaten ikke at finde anvendelse på disse geografiske områder.

Pitcairn (britisk oversøisk territorium).

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

Saint-Pierre og Miquelon (franske oversøiske områder).

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

San Marino

Retsgrundlag: San Marino er en selvstændig stat, som i princippet fastlægger sine eksterne forbindelser selv, så traktatens bestemmelser finder ikke automatisk anvendelse med hensyn til artikel 355, stk. 3, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 4).

Sankt Helene og tilhørende områder (britisk oversøisk territorium). Herunder øerne Ascension og Tristan da Cunha.

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

Schweiz

Retsgrundlag: Medlemsstat i Den Europæiske Frihandelssammenslutning (EFTA), men er ikke med i Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS).

Sydgeorgien og Sydsandwichøerne (britisk oversøisk territorium).

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

Turks- og Caicosøerne (britisk oversøisk territorium).

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

Wallis og Futuna (franske oversøiske områder)

Retsgrundlag: Artikel 355, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (tidl. EF-traktatens artikel 299, stk. 3).

Europa-Kommissionen

Fri bevægelighed for varer — Håndbog i anvendelsen af traktatens bestemmelser om varernes frie bevægelighed

Luxembourg: Den Europæiske Unions Publikationskontor

2010 — 43 s. — 21 x 29,7 cm

ISBN 978-92-79-13474-6

doi:10.2769/2398

SÅDAN FÅR MAN FAT I PUBLIKATIONER FRA EU

Gratis publikationer:

- Via EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).
- Hos Europa-Kommissionens repræsentationer eller delegationer.
Kontaktoplysninger kan findes på: <http://ec.europa.eu/>
eller fås ved at sende en fax til +352 2929-42758.

Betalingspublikationer:

- Via EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>)

Betalingsabonnementer (f.eks. *Den Europæiske Unions Tidende* og samlinger af afgørelser fra Den Europæiske Unions Domstol):

- Via Den Europæiske Unions Publikationskontors salgskontorer
http://publications.europa.eu/others/agents/index_da.htm

FRI BEVÆGELIGHED FOR VARER

HÅNDBOG I ANVENDELSEN AF TRAKTATENS BESTEMMELSER
OM VARERNES FRIE BEVÆGELIGHED

■ Publikationskontoret

